नेपाल भाषा साहित्य यात्रा

त्रिचन्द्र क्याम्पस

नेपालभाषा साहित्य पाला

'जः' ल्याः १३ पिथना समिति

नायः

महेन्द्रानन्द बज्राचार्य

न्वकू

रमेश सिलवाल

छ्याञ्जे

रवीन बहादुर श्रेष्ठ

ल्यू छ्याञ्जे

मीरा सैंजु

दांभरि

आनन्दमुनि बज्राचार्य

दुजः

रवीन्द्र श्रेष्ठ
सुशिला प्रजापति
प्रतिमा श्रेष्ठ
वीरेन्द्र पिया
समयोग आचःजु
रवीन रञ्जीत

नेपालभाषाया दँपौ

JAA *The first registered annual magazine of Nepal Bhasha.*

ल्याः१३ ✱ ११०८ पोहेला (*1988* जन.) ०४४ पौष ✱ नीस्वना १०८३ दँ २५

सम्पादक

आनन्दमुनि बज्राचार्य

सह–सम्पादक

समयोग आचाजु   रवीनबहादुर श्रेष्ठ

व्यवस्थापक

महेन्द्रानन्द बज्राचार्य

पिकाक

नेपालभाषा साहित्य पाला

त्रि–चन्द्र क्याम्पस

घण्टाघर, येँ

सम्पादकीय

नेपाः छगू जक भाषा, छगू जक धर्म व छगू जक संस्कृतिया दे मखु । थन थीथी जाति दु अले उमिगु थीथी भाषा, धर्म, संस्कृति आदी दु । थुपिं हे समग्र मुनाः थौं नेपाःया अस्तित्व बिश्वय् न्यनाच्वंगु दु ।

दुःखया खँ, थौं नेपाःया सरकारं नेपाःया राष्ट्रिय एकताया कलेयात पयनेगु ज्वलन् छगू देया नारा बियाः छगू जाति, छगू जक धर्म व छगू जक संस्कृतियात कय्च्यानाः देया थीथी जाति, भाषा, धर्म व संस्कृतियात न्हंकेगु लँपु ज्वनाच्वंगु दु । थ्व निश्चीत रूपं राष्ट्रियताया कलेयात पयनेगु दुस्साहस खः । उकिं थौं देया स्वाभिमानी थीथी जनजातीया थीथी भाषाभाषीतसें राष्ट्रिय एकताया कलेयात क्वातुक्क चीत थौंया सरकारया थ्व नीतिया बिरोध बाध्य जुयाः याना च्वने माःगु दु । यानाच्वन ।

छखे उपेक्षीत भाषाभाषीतसें संघर्ष यानाच्वने माःगु दुसा मेखे समाजबाद वा साम्यबादी वा राजनैतिक बिचारधारां प्रेरीत मनूत थ्व आन्दोलनयात उमिगु राजनैतिक सिद्धान्त पूवने धुंकाः तिनि पूवनीगु गलत नीति कयाच्वंगु दु । अझला साम्यबादी वा मार्क्सबादी विचारधारां प्रेरीत व्यक्तित मार्क्स लेनिनया बिचाःयात ल्वःमंकाः गैर मार्क्सबादी भाषा नीति कालाः थःत मार्क्सबादी, वा जनपक्षीय वा थीथी जनबर्गीय पुचःया परिचय बियाच्वन । वास्तवय् थ्वति अवसरबादी, थ्वति गैर प्रजातान्त्रीक बिचारधारा झी नेपाःया राजनीतिज्ञतय् मेगु छु जुइफइ ? मखुसा थःत मार्क्सबादी वा जनपक्षीय कम्युनिष्ट धायेकाः भाषाया खँ बलकि छाये थःत कय्कुंके माल। वा गैर मार्क्सबाद बिचार धारा ब्वयेमाल ।

मेखे राजनैतिक विचारधारां प्रेरित ब्यक्तित भाषायात हतियार दयेकाः थःगु व्यक्तिगत राजनैतिक स्वार्थपुर्ति यायेत स्वइपिं नं मदुगु मखु । मुक्कं भाषाया समान अधिकारया मागयात थीथी राजनीतिया रंग बियाः साम्प्रदायीक आन्दोलन धकाः धायेत तकं लिफः मस्वइपिं नं मदुगु मखु वास्तवय् राजनीतिया अर्थ थ्व मखु । उकिं थुपिं हे ग्यानापुपिं जनताया शत्रु खः, गुमिसं जनताया

प्रकाशकीय

१) ताःई लिबाःसांतबिनं थौं 'जः' दँ पौ छिकपिनिगु ह्लातिइ देछाय् दत । जिमित थुलि हे नं लय्ता बः, छाय्धाःसां थीथी पंगलःत चीकाः थौं छिकपिनिगु ह्लातिइ थ्व पौ देछाय् दत । सायद थुलिया निंतिं छिकपिनिगु घिसिलाःगु तिबः व ह्ःपाः मदुगु खःसा थौं जिपिं थुलि दने तक्कं मफइगु खःला ? जिमित ग्यासें वः । न्ह्याग्गु हे थजुइब्यु थुलि लिबाक्कहे जूसां जिमित छिकपिनि न्ह्यःने दनेत तिबः बियादीपिं ह्नेबह्ःपिं छिकपिन्त न्ह्यावव सुभाय् ब्यूसां जिमिसं स्वये ह्यो हे जक जुइला?

२) खः, थीथी मनूत थीथी बिचाःज्वनाः 'जः' दँपौयात ग्वाहालि यायेत न्ह्यचिल । 'जः' दँपौ मुक्कं भाषिक जूगुलिं थुकी सकसितं लसकुस दु । तर दुर्भाग्यया खँ गुलिनं मनुखं थुकीयात स्वच्छ न्ह्यःगु स्वये मफुत अले थ्वयागु आदर्शयात न्ह्याः थःथःगु स्वार्थ पुर्तिया माध्येम दयेकेगु कुतःयात । जब थ्व कुतः असफल जुइत्यन/जुल तब 'जः' ल्याः १३ पिकाक समितिया छ्याञ्जे थें ज्याःगु जिम्मेवारी पद क्वबियाः नं थुगुहे पालाया लेटरपाय्ड दक्वं खुइत लिफः मस्वत/खुनाब्छत । थथे हे थुगु पालायापाखें ने. सं. ११०७ पोहेलाथ्व २ कुन्हु थीथी भाषाभाषीतय् ब्यक्तीत्वया दथ्वी "नेपालया राष्ट्रियताया सवाल, भाषा आन्दोलन व थुकिया उपयोगिता" बिषयस जूगु बिचाः गोष्ठीया समाचार तत्कालीन जनपक्षीय मुखपत्रकथं नांदंगु 'प्रकाश' बर्ष ५ अंक ६ २०४३ पौष २३–२९ या ल्याखय् थुकथं न्ह्यब्वल '...... प्रायः सबै बक्ताहरूले नेपालीभाषालाई राष्ट्रभाषाको रूपमा भन्दा माध्यम भाषाको रूपमा राख्न र स्वतन्त्र रूपं ल्हाये दयेमाःगु, च्वये दयेमाःगु मौलिक हकयात साम्प्रदायीकताया संज्ञा बी । उकिं थौं उपेक्षित भाषाभाषीतसें मात्र साम्प्रदायीक सरकार-लिसे जक मखु, थज्याःपिं नकाब धारी राजनीतिज्ञ वा मार्क्सबादीत, गुमिसं चायेकं वा मचाय्कं, थुइकं वा मथुइकं नं बुझपचय् यानाच्वन, मार्क्सबादयात लाकमं च्वानाच्वन । उपिं नापनं प्रतिबाद यानाः राष्ट्रिय एकटाया स्वांयात क्वातुक्क कलेचिनेत न्ह्याज्याये माःगु दु ।

जनजातिको भाषाको संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्नु पर्नेराय व्यक्त गर्नु भयो ।"
थुकथं थीथी जनपक्षीय वक्तातय्‌गु भावना बिरूद्ध अ:खतं समाचार पिथन।
(स्वशादिसँ पौल्याः, ७२ निसें थ्व गोष्ठीया संक्षीप्त रिपोर्ट)सायद थुकथं यायेगु-
या अर्थ प्रगतिशील वा जनपक्षीय खःसा जिमिसं मेग्‌ छुं धायेगु मदु मखुसा
थज्याःगु संकीर्ण बिचारधारा गनं पिदन ? अझ दक्के न्ह्यँ पुस्यच्वंगु खँला थ्व
खः कि बहुमतया आधारय्‌, गुंपि प्रगतिशीलया दबुली थःत स्वयाच्वन,
लेटरपाय्‌ड खुइगु वा गलत समाचार प्रकाशनया बिरूद्ध कार्वाही यायेत प्रतिब-
न्ध तय्‌ततकं लिफः मस्वत। धन्य प्रगतिशील ! धन्य जनपक्षीय !!

३) तर थ्वया अर्थ सकलें प्रगतिशील वा जनपक्षीय व्यक्तितय्‌त धाये
त्यनागु मखु मात्र थुपिं हे गुम्हस्यां प्रगतिशील वा जनपक्षीय शब्दया उपहास
यानाच्वन। जिमित बिश्वास दु थुमिसं थःगु ब्यवहारीक पक्षय्‌ सुधार हइ ।

४) 'जः' मुक्कं नेपालभाषाया दँ पौ खः। तर थीथी दृष्टिकोणं स्वयाः,
गुह्मसिनं जिमिगु न्ह्यने स्पष्ट रूपं धायेगु हिम्मत याये मफु, थीथी खेलकूदय्‌
द्वलंद्वः दां फुकेफुगु बुनियनं, प्रगतिशीलया पासापिं पालास बुथ्याःगुलि, थुगु दँ
पौया निंतिं आर्थिक ग्वाहालि दँदँ ताकिता याना नं उपलब्ध मयाकू। यदि
भाषाया खँय्‌ हालया स्वबियुया धारणा थथेहे खःसा कह्लय्‌ उमिसं बिद्यार्थीत-
पाखें बिश्वास कायें फइगु धँगु मात्र ह्मगस जक जुइ। अथेहे खालीगु कोठा
तःकू दयानं 'जः' पालाया निंतिं कोठा छकू उपलब्ध मयाकूह्म क्याम्पस प्रमुखजु-
यात गुलि सुभाय्‌ देछाय्‌ !

५) 'जः' दँपौया सुरूवातं साहित्यीक ह्मलियात छुं कथं तिबः बीगु
कुतः यात। गुगु बियानंच्वन। आः झीगु भाषाया ख्यलय्‌ तस्कंह्मति खने
दनिगु प्राबिधिक च्वसूया पुंतिया निंतिं नं थ्व दँपौ नं छपलाः जूसां पलाः छिनाः-
च्वना। आशा दु, छिकपिनिगु ग्वसुग्वंगु ग्वाहालिं थ्व लक्ष्य पूवनी ।

६) अन्तय्‌ थ्व दँ पौ पिथनेत च्वसूबियाः, हापंबियाः, बिज्ञापन बियाः,
ग्वाहालि यानादीपिं नापं बिशेष ग्वाहालि यानादीपिं नरेन्द्रमुनि बज्राचार्य व
क्यासेट ल्ह्ययादीह्म सुरेश मानन्धर लिसें थ्व पौ थानादीपिं प्रेसया सकल पासा-
पिन्त हानं छकः सुभाय्‌ देछाय्‌।

सुभाय्‌ ।

धलः

चिनाखँ		पौ ल्याः
१) छपु शायरी	– बिनोदकृष्ण श्रेष्ठ	१६
२) खुपु चि–चिनाखँ	– ध्रुब मधिकर्मी	२०
३) स्वतन्त्रता	– सुमती कर्माचार्य	४६
४) बिज्ञानया बिद्यार्थी तयगु प्यपु ...	– राजेन्द्र	५४
बाखं		
५) तःधंगु भूल	– ध्रुवकृष्ण ताम्राकार	१०
च्वखँ		
६) जि ब्वनागु दु	– दबॅरत्न शाक्य	७
७) वास्तविकता	– सुरेश मानन्धर	१४
८) मृत जीवन	– राजेन्द्र स्थापित	२८
अनुवाद		
९) गरीबी	– अनीता नामदेब	६
१०) छह्म मिसा	– दलीप कोर दिवाना	१९
चिन्तन/बिबिध		
११) युनानी जगतय् अरस्तु	– के. बी. उदय	५०
१२) अर्नेष्ट हेमिंग्वेया मिखाय्...	– केशबमान शाक्य	५८
१३) कविता	– तेजेश्वरबाबु 'ग्वंगः'	६०
बिज्ञान/प्रबिधि/गणित		
१४) ल्यंपुल्यंया लिच्वः व ज्यंकेगु लँपु	– उकेशराज भुजु	१
१५) मेगु छगू काल(ई)यन्त्र	– टि. एच. ब्राउन	१७
१६) महादेशत गुखे स्वयाः वनाच्वंगु दु?	– मदनरत्न सायमि	३३
१७) प्राणघाटक ल्वय् : क्यान्सर	– निर्मल बज्राचार्य	३९

ल्यंपुल्यंया लिच्वः व ज्यंकेगु लँपु

—उकेशराज भुजु

(च्वमि भू–तथा जलाधार संरक्षण बिभागया उप भू–संरक्षण अधिकृत व नेपालभाषाया ख्यलय् तः दँ न्ह्यवं निसें परिचित हस्ताक्षर खः। –सं.)

ल्यंपुल्यं :–

मनूया जीबनयात न्ह्याकातयेत यक्व प्राकृतिक उत्पादनया आवश्यक जुइ, गथेकि छह्म मनूया लागि ह्निच्छिया ४ किलोग्राम लः माः, १६ किलोग्राम अक्सिजन माः, १ किलोग्राम खाद्य पदार्थ माः, अले पुनेत वसः व मेमेगु क्रिया-कलापया लागि मेमेगु बस्तु मालिइ। नेपालया संदर्भय् ह्निथनेबलय् छह्म मनूया लागि छगू क्यूबिक मीटर सिं माः। नापनापं मनुखं लहिना तइपिं सा, मे, दुगु, फै आदि बस्तुतय्त नं दँय्दँसं ४ मेट्रिक टन पौष्टिक आहार प्रति पशु आबश्यक जुइ। थुकथं थःगु जीबन हनेत मनुखं प्रशस्त प्राकृतिक स्रोतया उपभोग यानाच्वनी।

थन प्रसंगय् हयेत्यनागु बिषय नयेत्वनेगु आदि बस्तु गाःमगाःया सिवें नयेत्वनेगु बस्तुया ल्यंपुल्यंया खँ खः। झीसं बांलाक्कहे वाःचाय्काच्वना, भ्वय् पतिकं प्रशस्त नसाज्वलं चिपया रूपय् सिंति वनि। बिकसित देशया खँ ह्लायेगु खःसाला पाश्चात्य मुलुकय् ह्निच्छिया दुने सिंतिवनिगु नसाज्वलं गरीब मुलुकया सम्पूर्ण जनतायात दच्छि नयेत गाइ। नसा उपभोग्य बस्तुमध्ये छता जक खः। मेमेगु नं तःता उपभोग्य बस्तुत दु गुकिया ल्यंपुल्यं दै, गुकिया सिंति वनिगु अशं दै। अज्याःगु बस्तुया छुं दसू खः– कापः, भों, सिँ, धातु व मेमेगु। चायागु थलबल, खाः व प्लास्टिकया सामान, आदि नं यक्व हे परिमाणय् सिंति वनि। गुगुं सामानला छकः जकहे झीसं छ्यले फै गथेकि ब्याटरी, चीम,

लाकां, डट्पेन इत्यादि। गबलें गबलें छह्म ब्यक्ति छचलेवं मेह्मस्यां छचलेमज्यूगु नं जुइ, गथेकि इंजेक्शनया मुलु, टूथब्रश, इचा इत्यादि। थौंकह्मय् टेलिफोन सेटतकं छह्मस्यां छचलेवं मेह्मस्यां छचले ह्माइपुगु स्थिति वःगुलि लाबला छचलाः वांछ्वयेगु टेलिफोन सेट नं पिकाःगु दु। थीथी सरूवा ल्वय्‌या ग्याच्बलं थज्याःगु स्थिति पिहां वःगु ख: ।

दैनिक उपभोगया सामानजक मखु अनुसन्धान, यातायात, उद्योग आदि थीथी क्षेत्रया नं ल्यंपुल्यं दै। थौंकन्हे मनूतय्‌त नुगलय् थुंदिक प्रभाव लाकिगु ल्यंपुल्यं आणविक भट्टीया अवशेष खः। आणविक भट्टी दुर्घटना जुया संसारया ब्यापक मनूतय्‌त त्रास बीगु घटना चेर्नोबिल, थ्री माइल आइल्याण्ड आदि दुर्घटनां क्यनाब्यूगु दु। आणविक भट्टी दुर्घटना मजूसां हे नं सलंसः दँतक्क फ्वाकागु भट्टीं विकिरण पिल्ह्वयां च्वनिगु खँ वैज्ञानिकतय्‌सं स्वीकार याः। उद्योग पाखें पिहांवइगु कुँ, धू, क्वाःगु ती, रासायनिक ती आदि मेगु ह्लिथनेबहगु विषय खः। नेपालय् खास छुं ततःधंगु औद्योगिक क्षेत्र स्थापना मजूनिसां उद्योगपाखें ल्यंपुल्यं पिहांवइगु प्रक्रिया ह्लिथनेबहजूगु खनेदु। थुकिथाना उद्योग प्रभावित क्षेत्रय् कुँ व धुलं फय् बुलुकाब्यूगु व उद्योगया निकासं स्थानीय खुसिस बांमलाःगु प्रभाव लाकुगु खनेदु।

मनूया ल्हातं तयार जुइगु बस्तुयात खासयाना कृत्रिम व अस्थायी धायेगु चलन दु। छाय् धाःसा मनुखं तयार याइगु यातायातया साधन, बासस्थानया साधन आदि छचछचं वनेबलय् पुलांजुइ, अले सितिवनिगु अवस्थाय् थ्यनि। पुलांगु सवारी साधन थुकिया छगू दसू खः। साइकल, मोटरसाइकल, मोटर, जहाज व फय्‌खः जक मखु अंतरीक्षय् ब्वयावनिगु रकेट यानतक नं भ्वाथः जू। थथे भ्वाथः जूगु सवारी साधन तःमि देशय्‌जक मखु नेपाल थें जाःगु चिमी देशय् नं यक्व खनेदयावःगु दु। पृथ्वीं पिने नं द्वलंद्वः भ्वाथःगु अथवा ज्यालगय् मजूगु रकेटया भग्नावशेषत ईल्ल हे दु।

लिच्व :–

मनूतय्‌सं थःगु दैनिक उपभोगया लागि नसा, त्वंसा, पुंसा आदि प्रकृति पाखें प्राप्त यांइ। अले थःत ज्युक्व कया बाकी प्रकृतिस लितछ्वया बी। थ्व छगू मनूया ब्यवहार हे जुल, छाय् धाःसा सिसाबुसा नयाः खोला व पु ल्यंकेगु, ला नयाः क्वँय् ल्यंकेगु, अक्सिजन त्वनाः कार्बन डाइअक्साइड

पिल्ह्वयेगु, आदि सामान्य खँ खः । नापनापं मलमूत्र त्याग नं सामान्य खँ हे खः । स्वनिगःया मनूतय्‌सं प्रतिव्यक्ति ४०० ग्राम फोहरमैला ह्लिह्लि पैदा यानाच्वंगु दु । थुकथं ये, यल व ख्वपय्‌ ह्लिह्लि करिब १७५ टन फोहरमैला द्वँचिनाच्वंगु दु । थज्याःगु हे लिच्वः नेपालया गांगांपतिकं जुइ । उकिं झीसं अःपुक अनुमान यायेफु गां बस्ति व देय्‌ लिक्क लिक्क फोहर जुइगु छुं असामान्य खँ मखु । राजधानीया दथुं न्ह्यानाच्वंगु बागमती व बिष्णुमती खुसिया दृश्य थुकिया दसु धाःसां पाइमखु ।

औद्योगिक ल्यंपुल्यंया कारणं स्थानीय लःफय्‌यात बांमलाःगु प्रभाव लाकाच्वंगु दसू नेपालय्‌ उलि खनेमरूनि । तर औद्योगिक देशतय्‌गु अनुभवं थ्व ताय्‌तितिया इलय्‌ हे नेपालं वाःचाय्‌का यंकेमाःगु दु । छाय्‌धाःसा पश्चिम यूरोप व उत्तर अमेरिकाया यक्व थासय्‌ तेजाब बर्षाया असरं अनया पुखू, ताल व खुसियात बांमलाक स्यंकाब्यूगु दु । खतुं थय्‌क स्वयेबलय्‌ लः तस्सकं यच्चुसे च्वनि तर उकी न्या व मेमेपिं जलचरत सुं दैमखु । तेजाबया प्रभावं इमित म्वाये मफय्‌का ब्यूगु दु । लिच्वः थुलि हे जक मखु, न्या व जलचरया विनाश जुयेवं मनुखं भोगय्‌ यायेमालिगु संकट झन्‌ गंभीर जुइ । छाय्‌ धाःसा न्या व जलचर मनूया नसा खः, अले पुखू, ताल, खुसि नं मनूयात माःगु त्वनेगु लःया स्रोत खः । तेजाब बर्षाया कारणं थाय्‌थासय्‌ गुँइ सिमात गना बंगु नं खनेदु । उलिजक मखु पृथ्वीया लःफय्‌ हे बुलुहुं हिलावंगु खनेदु । वायुमण्डलय्‌ धूया अंश झन्‌ झन्‌ अप्वया वंगुलिं निभाःया जः दुहाँवयेत व, बँया राप पिहाँवनेत पंगः जुइगु खँ न्ह्यनेवःगु दु । थुकियानाः पृथ्वी गुम्सय्‌ जुयाः "ग्रीन हाउस" या स्थितिइ लाइगु ग्यानापुगु संभावना दु ।

मनूतय्‌सं उपभोग यानां ल्यंपुल्यं जूगु वस्तु प्रकृतिस वांछ्वय्‌ यंकिबलय्‌ प्राकृतिक रूपं वातावरणय्‌ मिलय्‌ जू वनी । गथेकि मनूया सासः व मोटरया साइलेन्सरं पिल्ह्वया वःगु कार्बन डाइअक्साइड ग्यांस फसय्‌ वनि, उकियात वाउँगु सिमां कयाः अक्सिजन पित बी । छमा सिमां अथे हे ३ किलोग्राम अक्सिजन ह्लिच्छिया दुने पित बियेफु । थ्व ल्याःचाः कथं छम्ह मनूयात माःगु अक्सिजन आपूर्ति यायेत खुमा सिमा आवश्यक जुइ । तर प्रकृति सुचुकुचु यायेफुगु क्षमता सिबें अप्वः ल्यंपुल्यं अन वांछ्वल धाःसा फोहरया द्वँ पाचुच्युं वनिगु स्वाभाविक खः । थुकथं फयांफये मजीक फोहर द्वँचिनेगु प्रक्रिया मदित

धाःसा प्रकृति कुरूप जुइगु जक मखु, मनूयातहे लिखतं लिच्वः लायेफु। प्रकृति कुरूप जूगु दृश्य नेपालया थीथी पर्यटक लँपुइ खनेदयावःगु दु। सगरमाथाया लिक्कलिक्क हे प्लाष्टिक, टीन व मेमेगु बस्तु द्वँचिनां तस्सकं अशोभनीय दृश्य लुयाच्वंगु दु।

मुक्कं नेपालया खँ ल्हायेगु जूसा थनया गुँ न्हिंन्हि न्हना वनाच्वंगु न्हिथने वहःजु। थःत ह्लियाह्लिथं माःगु छुसिँ, सिँ, व सा, मेयात नकेतमाःगु स्याउलाया लागि गुँ बुलुहुं दुसुनावंगु छगू पक्ष खः। थनथाय् वाःचाय्केमाःगु खँ छु धाःसा प्रकृति बी फक्व जक कायेमाःगुलि थःत मगाःतल्ले कायेगु मनूया स्वभावं थ्व दुर्गति जूगु धायेफु। ब्याक्क पृथ्वीया संदर्भय् न्ह्यथनेबलय् झीसं खनी, पृथ्वीस ६० लाख हेक्टर बुँ दँय्दँसं मरूभूमिया रूपय् परिणत जुयाः वनाच्वंगु खनेदु। थथेहे जुयांतुं वनकि मेगू झिदँ झिन्यादँ लिपा न्याब्वय् छब्व बुँ मरूभूमी हिलेधुंकि। बुँ बाझः च्वनिइगु समस्या वायुमण्डल व लःफय्नापं नं स्वापू दुगु बिषय खः। खय्तला दँय्दँसं जुयाच्वंगु आणविक परीक्षणया लिच्वः लःफय् लिगुनापं स्वातुक्क सम्बन्ध दु धकाः धायेथाकु। तर विश्वया थाय्थासय् गनं अति वर्षा, गनं सुक्खा आदि लःफय्या असंतुलन आणबिक परीक्षण, औद्योगिक क्षेत्र व मेमेगुनापं स्वापू हे मदु धकाः निश्चित जुयेनं थाकु। नापं, वायुमण्डलय् धूया मात्रा आःस्वया दुगंछि अप्वःजुलकि पृथ्वीया तापक्रम २ डिग्री निसें ३ डिग्री सेंटिग्रेडतक अप्वयेफु, ध्रुबीय प्रदेशय् १० डिग्री तक अप्वयेफु। उकिया असरं मौसम हिलावनेफु अले समुद्रया सतह थहांवयेफु। थुकियाना समुद्रया सिथय्च्वंगु शहरतय्त बांमलाःगु प्रभाव लाकेफु।

ज्यंकेगु लँपु :—

दक्कले न्हापां मनूतय्सं थःगु दैनिक जीवनय् उपभोग्य बस्तु फछिंफतले सितिमवनिगु कथं छ्यलेगु बुद्धिमानी जुइ। थुकियाना छखे प्राकृतिक स्रोत छक्कलं ह्रास जुइगुलि कम जुइगु खःसा मेखे ल्यंपुल्यं हे ह्यो जुयाः प्रकृतिस कुरूप जुइक बस्तु सितिवनि मखु। छुं दशक न्ह्यः येँ, यल व ख्वपया चुकय् चुकय् साःगाः फियेगु चलन दुगुलि थौंकन्हय् बुलुहुं तनावंगु दु। तर ल्यंपुल्यंया मात्रा धाःसा झन् अप्वयावंगु दु। उकि थःगु चुक, त्वाः, लँ, खुसि आदि थाय् यच्चुपिच्चु जुइक तयेगु खःसा साःगाःया विकल्प लुइकेगु आवश्यक जुइ। फोहर मुंकाः उकि बुँईं बियेगु साः उत्पादन यायेगु ज्या शुरू जूगु खनेदु।

बिदेशया खँ न्ह्यथनेगु खःसा, फोहर वांछ्वयेगु ज्या वैज्ञानिक तरीकां याना पुलांगु ल्वहं खानीयात बयबय् हिलाब्यूगु खँ बेलायतं न्यनेदु। थथेहे पश्चिम जर्मनी, बेलायत व मेमेगु देशय् फोहर मुंकाः उकि पिहांवइगु ग्याँसया उपयोग यानाः बिद्युत उत्पादन यानाच्वंगु दु। थज्याःगु उपाय नेपालया थाय्‌थासय् यायेफै धयागु मदु। थ्व हे सम्बन्धय् नेपालया पर्वत जिल्लापाखे मनूया मलमूत्र प्रयोग यानाः ग्यांस उत्पादन यायेगु प्रयास जूगु दु। चीन पाखेला थज्याःगु चलन ब्यापक रूपय् छ्यलेधुंकुगु दु। गोबर ग्याँसया प्रचलनला नेपालय् नं जूगु खनेदु।

औद्योगिक क्षेत्र पाखें जुइगु ल्यंपुल्यंया समस्या ज्यंकेत उद्योगया स्थापना जुइबलय् हे विचार यायेमाःगु खँ खः। थ्व हे संदर्भय् छुं ई न्ह्यः भोंया कारखानां खुसिइ बांमलाःगु प्रभाव लाकि धयागु खँ बय्‌वय् जुयेवं उगु कारखानां पिल्ह्वइगु क्वाःगु रासायनिक तीयात प्रशोधन याना जक निकास यायेगु खँ न्ह्यथंगु दु। थथेहेतुं सिमेंट कारखानां पिल्ह्वइगु कुँ व धूयात सोसय्‌याइगु इलेक्ट्रोस्टाटिक्स उपकरण जडान याःगु खँ न्यनेदु। थुकथं कारखाना पतिकं ल्वःगु व पाय्‌छिगु प्रक्रिया अनुरूप लँपु ज्वने फत धाःसा उन्नतिया नामय् पिज्वयाच्वंगु संकटयात चीकायंकेफइ। थ्वया नापनापं उद्योगं थःगु उत्पादनयात पुनः प्रयोगय् हयेगु नं थौंया बिश्वय् तस्सकं नुगःस्यानापुसे च्वंगु प्राकृतिक स्रोतयात बचय् यायेफइ। गथेकि भ्वाथःगु मोटरयात रिकंडि-शनिंग याना हानं छ्यलेगु, टिन, शिशी व मेमेगु बस्तुयात सितिमछ्वयेगु, बाइप्रडक्टयात प्रयोगय् हयेगु आदि। दसूया लागि ख्वाउंक त्वनेगु पेय पदार्थया शिशी हानंहानं प्रयोगय् हइ।सितिवंगु भों मुंकाः रिसाइक्लिग प्रक्रियां हानं भों हे पिकाइ। फोटो प्रयोगशालां पिल्ह्वइगु तरल रासायनिक पदार्थ प्रशोधन याना वहः पिकाइ। उलिजक मखु छकः अंतरीक्षय् चाहिलाः वःगु यानयात हानंहानं नं प्रयोगय् हइ। थौंया वैज्ञानिकतय् लागि छुं नं बस्तुयात सितिमछ्वयेगुहे तःधंगु चुनौति जूगु दु।

थुकथं दुगु बस्तुयात बुद्धिमानीपूर्वक छ्यलेगु, छ्यलाः भ्वाथःगु बस्तु-यात हानं प्रशोधनयाना पुनः प्रयोगय् हयेगु, सितिवंगु बस्तुयात छ्यलाः बिद्युत थें मेमेगु ज्याय्‌ख्यले ज्यूगु साधन पिकायेगु, प्रकृतियात कुरूप मजुइक प्राकृतिक स्रोत मस्यंकेगु व कृत्रिम बस्तु न्ह्यनेलाथें वांछ्वयेगु आदि तःगु हे

लँपु दु गगुया दथुलं ल्यंपुल्यंया समस्या ज्वंकेज्यू । तर थ्व ज्यायात तिप्यंके मा लागि सम्बन्धित मनूतय्‌के चेतना बयेमा:गु त:धंगु आवश्यकता नं दु । छाय् धा:सा समाजय् थज्या:गु ज्याप्रति प्रत्येक नागरिक चेतनशील मजूतल्ले झीसँ थुखे पाखे छुं नं जुइधका: आशा काये थाकुइ । थज्या:गु ज्याय् प्रत्येक नागरिकं थ:गु व्यक्तिगत स्वार्थयात परित्याग याये मफय्‌कं सामूहिक भलाईया आशा यायेगु व्यर्थ जुइ । गथेकी दुरू पुखू दयेकेगु सामूहिक प्रयासय् छह्म्‌स्यां मती तयेफु– 'फुक्कस्यां दुरू प्वंकीथाय् जि ल: प्वंकां मुंहे पाइ' । तर वहे विचार यक्वस्यां कार्यान्वयन याइबलय् ल:पुखू जकं तयार जुइ । थयेहेतुं झीसँ समाजय् थ:वंथ:यात बिश्वास नं यायेमालि । नकसा पुक्कजाना स्याउ खेती याइबलय् फुक्कसिनं कचिगु स्याउजक नयेखनि । छाय्‌धा:सा छह्म्‌स्यां मेह्म्‌सित बिश्वास मयायेवं वं मती तइ–'यदि जि न्हापालाक्क स्याउ खाये मफुत धा:सा मेह्म्‌स्यां खानायंकि उंकि बरू बाउंसां ज्यू न्हापांहे खाये' । तर दुर्भाग्यवश फुक्कसिया मती अजा:गुहे खँ लुया वैगुलिं सुनानं हे पाकय्‌जूगु स्याउया सवा: कायेखनि मखु । उंकि थ्व फुक्क बिषयय् सकारात्मक लिच्व: वयेकेत झीके चेतना नं दयेमा: ।

हिन्दी चिबाखं

गरीबी

–अनीता नामदेव

'गुगु, पुलांगु, पर्कात:गु वस: न्यायेगु दु ला ? का ... का बिया दिसँ ... किलोया छम्व: !!'

थथे त:सलं हाहां छह्म मिसा छयँ नय् काप: प्व: तया लुखा न्ह्यने दं वल ।

'दुगु वस: छता हे छन्त मिया छ्वल धा:सा जिमि छु पुनेगु लय् ? ... नांगा–पचि जुइगु ला ?' छे डुने ख्वखना स: बुलुहुं थ्वया व:गु तायदत ।

–अनु. राइन सिंह

जि ब्वनागु दु

—दर्बरत्न शाक्य

छंगु धात्थेंगु सलं जितः मथ्यू । जुइफु छंत स्याःगु छं हे जक चाइगु, जि खालि अनुभूति जक याय्गु । थःत हे जुइगु व अनुभूति जक जुइगु यक्व पाः ।

जिगु अनुभूति छफुति हे अनन्त मखु । न खः थःगु वशे लाःगु । थौं छ्यं स्याः, कपाः स्याः । सफू स्वय्मफुत । छुं बिचाः याय् मफुत । उखुन्हु छुं मजू । न्ह्यागुनं याय्फु । न्ह्याथे नं जुईफु । छु धयागु थ्व ?

न्ह्याथेहे मफुसां जि यमराज छकः हे मखंनि । उंकि जि मग्याः । गुबलें गुबलें ग्याःसां वें मचाःह्य खिचा खनाः ग्याइ थें जक । बुढापि नापं जि बरोबर च्वंवना । अन्तिम अवस्थाय् च्वंःगु धाःगु अग्रगण्य च्वमिपिनिगु च्वसुत नं यक्व हे ब्वना ।

छह्य संवेदनशील व्यक्तियाथाय् थौंकन्हय् जि बरोबर वना । दुर्भाग्यं वय्कः छह्य नांदंह्य कवि जुयाच्वन । वय्कः नं सी खनाः ग्याः खनी । बराबर वय्कः हालादी 'गुँ च्वय् च्वंगु निभाः जिला

मस्यु थौं खःला कन्हय् खःला'

भाग्यमानी वय्कः थुलिसां धायेफुनि । मंदुथाय् धिकिहिसां वनेखुन्हु फुनि यःगु बुलुहुँ सां नय् खुन्हु फुनि, वा अवश्य मन्त तर फुक्कं मखु छुंलय्ं दनि । मिख या जः अवश्य मन्त (पूरा कां मखु) न्हाय्पंला थःगु पुरा यौवनय् तिनि । नोंवाय् मफुगु मखु । माय्कयागु कमसेकम आःतक्क जरूरत मदुनि ।

मेह्म छह्म दु । स्वको जंको सिघल धाःह्म । छह्म बुद्धिजिवी हे खः वय्कः नं । खवय्मारते वःगु खँला ख्व धकाः थन ! विचार छगू थजाःगु हिति खः गुगु वइच्वनी न्ह्याबलें । गुबलें दी मखु । न्हापा शायद प्वंका दीगु दु ज्वी वय्कलं यक्व यक्व हे । प्वंकल धकाः फुइगु चीज मखु । विद्वानपिसं नं थथे हे धाः । तर थौं वा थौंकन्हय् वय्कलं प्वंके मफुत । केवल मुन । मात्र मुन । जायावल । भय्भय् बिल । प्वंकेमाः धकाः स्यू, तर मफु । साध्य बुढा मजू साधन क्रमशः जीर्ण जुयावन । बुद्धिजीवितयृत बुद्धि हे स्याइ (गथे नँयात नं चाइ) वयकः छन्हु सित । दक्वस्यां चाः, सी न्ह्यः वयकः छकः तस्सकं ह्लालादीगु दु । छेँ थ्वक्क ! शायद त्वाः हे थ्वलला ! धाइपिसं धाइ वय्कः कालं हे सित अकालं मसी । स्वको मछि जंको सिधःह्म बुढा ! तर मखु वय्कः बुद्धि सित । प्वंके फुगु जूसा शायद अझ वय्कः म्वाइतिनिगु जुइ ?...

जितः म्वाराबिया बत्रा हाकुचा सी थें सी मास्ते वः । व अवश्य सी न्ह्यः मफुगु खः । काल नं वं खन हे ज्वी, तर वया मनय् नाना रङ्गया खँ मलू । लुलज्वी थुलिहे शायद सी मानि छन्हु फुक्कं आखिरय् । ह्लापा छुं मखुगु ज्या याना-तःगु जूसा पूर्वाग्रहनं यानाः । अवश्य ग्यात जुइ व, पुण्य यानातःगु दःसाला खुशी हे जुलज्वी स्वर्ग वने दइन धकाः !

तर जि स्यू जि अथे सी मखु । जि सी देवकोटा थें, शेली थें, चित्तधर थें, अले इलियट थें (चाहे जिगु जीवन इमिगु थें मजुइब्यु) ।

न्ह्याबलें वइच्वन, थौ नं वल मांयागु ख्वाः स्वयेगु दिं । गथे यानाः हनेगु ? साक्क भिंक तन्न नकाः ? (ह्लिगःह्लीग थजाःगु वास्ता हे छाय् मतःगु जुइमा!) वा मांयागु गुण लुमंकाः थौं छकःला गाक्क हे स्वय्माः धकाः तुलु दुलु जक मांयागु ख्वाः स्वयाः ? न्ह्याथे थजुइब्यु थौं ह्लिगःह्लीग स्वयाः छुं भचा साक्क भिंक ला नकेहेमाः (मखुसा मांयागु ख्वाः स्वय्गुया सार्थकता हे छु जुल ?) ।

छाय् च्वया जि थथे ? छु जि मां दुला ? मदु ! अले निसलाः ला जि बियाः वय् हे धुन । जि मांयागु ख्वाः स्वयेधुन । सिधल जिगु निति थौंयागु दिं ।

मोटरतय् लिमलाः । हलवाइ पसलय् मनूत म्वःम्वः । म्ह्याय् मस्तय् छेँय् भ्रय् थें । दक्वसिया मां दनि । उकिं दक्वसिया मांया ख्वाः स्वये मानि ।

सुनां गुलि मांयागु ख्वा: स्वत, सुनां गुलि खर्चंयात, थुकिया छु हिसाब ! मेपिन्त मखु फुक्क मांयात हे, थ:हे मां । थ:त बुइकूम्ह मां ।

वयागु जीवन अन्धकारमय !

वयागु भविष्य छग: था:गा: मदुगु तुं !

व धयाह्म सु ? जिमि दाजु ! आख: मस:, ज्या मस: । म्हुतुइ खँ मदु । ल्हातय् ज्या मदु । पाक: व ल्हा: मदुपिनिगु निंति थन छुं थाय् मदु । हुं छ मा:थाय् । तर छथें ज्यापिं दुथाय् छ वनेमते, छं सुख सी मखु ।

व थाय् गनले ? वथाय् न्ह्याथाय् नं जुइफु, तर थन अवश्य मखु । छ मनू मखु । मनूया आकृतिइ छह्म गजबह्म जन्तु ! छन्त थन सुनां मनू धा: ? जि ? जिला छंत 'व' धयागु दु मेपिनिगु खँ हे त्व:ति छं । थुइकि छ मनू मखु उभिगु लागि ।

उकुन्हु वा वल । तस्सकं वल । लँ ध्याच: । गल्ली ध्याच:, बाहा: ध्याच:, चुक ध्याच:, न्यंकभनं ध्याच:या ध्याच: । लँ सिथय् वा फलय् ध्याच: उलि मजू । लँ दथुंला वने हे ज्यूगु मखु । दवव फलं वन । लँ सिथं वन । छ ? छ नं फलं हे वन, लँ सिथं हे वन । अय् छ ला मनू मखु मखुला ? छाय् मवना छ लँ दथुं वा छाय् वना छ लँ सिथं, फलं ?

प्रकृति गुम्हेसिनं छन्त बुइकल । छ मनू हे ख: । छन्त लँ दथुं मछ्व: । मेपिसं थें छं नं स्यू ध्याचलय् वने मज्यू ।

अय् व छाय् मनू मखुत ? छिपिं नापं भ्यले पुने मफुगुलिला वा छिपिंथें छक्का पंजा व मस:गुलिं ? छिपिं हे ख: वयात छिपिं मया:ह्म ।

म्वा:ल । त्व:ति उभिगु खँ उपिंला अथेहे, जि छन्त मनू धाय् । कृष्ण, बुद्ध, गान्धी फुक्क छ । विश्व ब्रह्माण्ड छ (मेपिंथें) ।

छ 'व' मखु । जिमि ! यो दाइ,

दाइयागु जीवन अन्धकार मय !

दाइयागु भविष्य छग: था:गा: मदुगु तुं !

कृतिकल सेन्स मदुपिं मनूतय्त नेता अथवा माहात्मा धा:पिन्सं मियानयी ।

—स्व. गिरिजाप्रसाद

तःधंगु भूल

ध्रुबकृष्ण ताम्राकार
अमृत साइन्स क्याम्पस

संदिपया मनय् छगू हे सः थ्वयाच्वन वखः – निशायागु चिल्लाय् दंगु सः । संदिप थौं जीवनय् ह्लपां छकः तसकं हे आश्चर्य जुल । वं छुं हे ध्वा मथुल, गुबलँय् हे अथे महालीह्म निशा थौं छाय् चिल्लाय् दंक हाल ? संदिपया आदर्श मानय् यायीम्ह निशां थौं संदिपयात हे अनादर्श संज्ञेयात । संदिपया न्ह्यपु चाःहिल निशायागु प्रत्यक न्ह्यसःलिसः कोथाय् थ्वल । खला लिसःन्ह्यसः छगू पारिवारीक दम्पतिया लागि जीवनया आवश्यकता हे खः तर उजोगु खँला छुं हे मखु । निशायागु व सलय् छगू घृणित दृष्टीं जायाच्वंगु संदिपं यक्व हे वाःचाः ।

मनुखं ईयात गुबलँय् हे पने फइमखु हानं इलं मनूयात गुबलँय् हे पिइ नं मखु अथेहेतुं थौं संदिपया व आश्चर्य जाःगु पीरयात इलं महसुसला यात तर न्हुयाः न्ह्याःने वन । व चिल्लाय् दंगु शब्द संदिपया मने जायाच्वन । संदिपं छुं हे बिचाः याये मफुत वयागु न्ह्यपुइ उलि हे निशां धाःगु शब्द थ्वयाच्वन "थौं तक छ जिगु आदर्श खः भापां जि मनय् तयाच्वना तर थौं छं थुज्वःगु घिनाँया ज्या यायेत नं लिफः मस्वः जिगु लागिं थौं लज्जाजनक जीवन जुल ।" थथे निशायागु आकस्मिक खँ न्यनां अफिसया फाय्ल ज्वनातुं संदिपं धाल "छु जुल निशा ?" थथे अबुझ लिसः न्यनाः निशा झन तसकं हाल "छं छन्त तुं न्यँ छं छु जुल धकाः ?" थथे निशायागु तं ल्वाकज्याःगु सलं संदिपं छुं हे लिसः बिइ फं मखु घोपलखला व त्वलय् जुयाच्वनि अले व अफिसय् वनेत छेँनं पिहाँ वइ ।

ह्लिच्छि जालं संदिप अफिसय् ज्या नं सने फुगु मखु वयात इकु थें छ्यं

स्या:गु थें जुयाच्वन न्याता: ई जुल अफिसया स्टाफत धमाधम प्याहांवन । वहे क्रमय् संदिप नं अफिसं प्याहाँ वइ । पिने संध्या इलय्यागु फय् बातावरण हे ख्वाउंसे च्वनाच्वन ह्लाचः पूर्बलूह्म सुर्द्यः पश्चिमया पबर्तया कुंचां लुकुं बिइत स्वयाच्वन । संदिप हथासं थ:गु छें पाखे पलाः न्ह्याकी, न्ह्याबलें वाःम-चाय्‌क हे छें थ्यनिह्म संदिप उकुन्हु तसकं आय्‌बुल । न्ह्याःगु पलाः आखीर छें थ्यन ।

संदिप कोथाय् दुहाँ वःगु निशा तलं क्वाहाँ वःगु पाःलाइ । न्ह्यावलँय् छें थ्यनेवं कोट त्वका बिइह्म निशां उकुन्हु छुं हे मयाः । केवल घृणाया दृष्टि जक संदिपयात स्वयाच्वन । संदिपं कोत छपाः जक त्वयाः शर्त व मोजा मत्वसें खाताय् ग्वारातुलि । थौं कोथा छगू मौनतां जायाच्वन । अन ह्लापा लिपा थें प्रेमाया खँल्हाबल्हा उकुन्हु मजू ।

लुखा च्वसं यखाना तःगु अंगःघडीं चान्हेसिया झिनिताः ई जूगुया सः बिइ धुंकल नं संदिपं न्ह्यों वय्‌के फुगु मखु । व छकः थुखे मूपुली छकः उखे मूपुली अय्‌नं न्ह्यः पटक हे वइमखु । हानं छकः क्वय् द्यनाच्वंह्म निशायात स्वइ, फांगां त्वपुयाः द्यनाच्वंह्म निशा शायद न्ह्यः वय्‌के धुंकलला मवय्‌कुसे च्वनाच्वन व नं धाये फइमखु । निशायागु व चिल्लाय् दंगु सः अले वयागु हिस्याःगु ख्वाः संदिपया न्ह्यःने झनझन लुमना वयाच्वनि । छकःला संदिपया न्ह्यः वःगु थें च्वनि । अचानकं न्ह्यपुइ छुं झटका जूगु थें झसंग वनि । वहे नापनापं छुं लुमंगु थें संदिपया मिखाय् न्ह्यलय्‌ला ज्वलय् थें जुयावनि ।

छुं दिन ह्यः न्हापालिपा थें संदिप अफिसं ल्याहां वःगु खः तर छम्ह पासा अजित नापलाइ । अजितयात स्वयाः 'ओहो अजित ! छवेलायतं गुवलय् ल्याहां वयागु; खबर ब्यूगु जूसाला एअरपोर्टय् रिसिभया वयेगुनि ?" अजितं संदिपयागु ल्हाः ज्वनाः मुसुमुसु न्ह्यु न्ह्यु "थःगु जन्मभूमिइ खुदँ लिपा वयेगु जूगुलिं मन साव हथाय्‌चायाः पासापिंत खवर हे बिइ मलात । व ला जि म्हिगः जक हे वयागु छेंय् वना गफसफ यायेनुलय् संदिप ?" धकाः अजितं करयात । खुदँ लिपा नापलाःम्ह पासायागु खँ तालय् याये मछिनाः संदिप अजित नापं वयागु छें वनि । छें थ्यनेवं पश्चिमी सभ्यतां पुरा हे प्याय् धुंकुम्ह अजित नापं गफ जुइ । वहे नापनापं गुबलँय् त्वने मनंम्ह संदिपयात भोर्गा छगः त्वंकि । शोकेशय द्यःने तयातःगु टेपरेकर्डय् Roke Dance या धूनं संदिप व अजित

च्वनाच्वंगु कोथा मुग्ध जुयावनि अथेहे चान्हय्सिया झिनिताः इलय् तिनि संदिप अजितया छेंनं प्याहाँ वनि जवजव नसाया सूर ब्वढेजुल संदिपया पलाः धेधे चुयाःवनि ।

व चा पुन्हियागु हे चा खः अय्नं संदिपयात तप्यंगु लँ नं सातघुम्ती जुयावन। वयागु पलाः थातय् मलानावनि । अचानकं संदिपयात ल्यूने सुनां नं सःतुगु थें च्वना व काचाक्क लिफः स्वइ अन स्वाँस्वाँ पवाँपवाँयाना वया-च्वंम्ह बिमला वःगु खनि, बिमला न्ह्योने थ्यनेवं "अपाय्सकं संदिपदाईयात सःता सःता वया नं संदिपदाईनं ताहे मताःका।" संदिप बिमलायात खनाः छुँ लिसःन्ह्यसः मयासे केवल बिमलायात जक स्वयाच्वनि । सुनसान व लँपुइ मनूतला बिल्कुल जू हे मदय् धुंकल ! व पुन्हिया चान्हय् संदिपं दक्वभनं यौवनं त्वपुयाच्वंम्ह बिमलायात खनि। संदिपयात बिमलायागु मिखा मूसःगु अय्लाः थें च्वनी। अले बयागु न्यताः खेँय् थें च्वनि । थथे थःयात मिखा फुसी हे मसंकुसे स्वयाच्वंगु खनाः बिमला ख्वाः ह्याउँसें च्वंकाः " पासाया भ्वजय् वना वयागु लिवात खनि लिहाँ वया नं याकःचा जुल मन भाराभारा भिक हे लँय् वयाच्वना तापाक्कं संदिपदाई खनाः सःतुसःतुं ब्वाँय् वया का, अले संदिपदाई गथे लिवाःगु ले ?' अय्नं संदिप सुम्क इवाटां दनाः बिमलायात स्वयाच्वन। बिमलायात गय्थेंगय्थें च्वनावल । व म्हिगःयाम्ह संदिपदाई मखुथें च्वनावल गुम्ह संदिपदाई थः दकसिवय् मिलय्जूम्ह पासा निशायाथाय् वनेवलय् थःम्ह हे केहेँ भाःपियाः गुलि ममतां स्वइम्ह आः थन छगू मेगु हे भावनां स्वयाच्वंगु ताल। संदिपयात बिमलायागु म्हग्वः खनाः नसाया सुरय् छम्ह केहेँ व दाजुया दथुइ दुगु आदर्श व मर्यादा ल्वःमनाः संदिपया विचाः अले वयागु मिखा छगू बासनां पिज्वःगु थें जुल अले वं काचाक्क ल्हाःब्वय्काः बिमलायात थःनापं क्यंकेत स्वल। बिमला हथासं काचाक्क लिचिलाः "संदिप-दाई छु यानादियागु ? थथे केहेँयात सनेत लाज मदुला ?" बिमला ब्वाँय् वनेत स्वल तर संदिपयागु ल्हाःतं बिमलायागु पसि च्वः ज्वनेलात, बिमला पसि सासां "तोति जितः पापी, छला दरिन्दा जुयाच्वन, होशखुन्हु दुला छन्त ?' तर संदिपं तोती मखु वयागु पाशविक ल्हातं बिमलायात स्वइ खाली ल्हाः साली बिमलां थःगु सतित्व वचय् यायेगु लागि चिल्लाय् दंक हाली तर व सुनसान लँपूइ सुं हे वःगु खने दइ मखु। गुम्ह बिमला बलात्कारी जुइ

भय्लं न्हन भाराभारा लिकाः वयाच्वंगु बखतय् संदिप खनाः सासः तःम्ह जब संदिपयागु न्ह्यने थ्यनि संदिपयागु ल्हाःलि हें बलात्कार जुल । विमलां ख्वबि सरसर हाय्की अले लिफः हे मस्वसे ब्वाँय् वनि, संदिपं छुं हे वाःमचाः व छम्ह पाशविक बासनाया मनू जुयाः थःगु आदर्श थम्हं न्हुयाः व सुनसान चान्हय् संदिप तनावनि ।

संदिप झसंग न्ह्यलं चाल संदिपयागु म्हगस दृष्य थें जुयाच्वन अले व "निशा ! निशा !" धकाः कोथा हे थरयक चिल्लाय् दंकहाली । निशा नं वाथाइथीं दनी निशायात स्वया संदिप हाली "निशा ! जिगु अपराधी मन न्ह्यलं चाल जि अपराधी खः, जि तःधंगु भूल याये धुन, थथे धया वें य् पहलं कोथा थ्वय्क न्हिली शायद संदिपयाके चेतना दु या मदु व नं धाये मफु ।

छु छिं टीभी स्वया दी धुनला ?

थौकन्हय् रंगिन टेलिभिजन (T. V.) मस्वःपि मनूत ह्मोहे जुइ तर छु छिकपिन्सं T. V. स्वय्धुंकाः गुबलें बिचाःयाना दियाला प्राकृतिक दृश्यत गज्याःगु रंगया खः अज्याःगु हे रंगय् टीभिइ गुकथं वयाच्वन ?

स्क्रीनय् रंगिन किपा पिदंगु स्वंगू मूरंग ह्यांगु, वांगु व वँचुगु मिलय् जुयाः खः । किपानं दुगु थुपिं रंगयात ल्ययेगु ज्या क्यामरां यायी व गुगु दृष्यय् रंग अप्वः व नं परिक्षन याना किपा ट्यूब स्क्रीन(Picture tube screen) य् बी । अले थीथी रंग खने दइगु थिपिहे स्वतारंगया ध्वःत (Phosphors) माःगु ब्व (ratio) य् याकनं याकनं च्वनीगुलि खः । तर हाकुगु व तुयुगु (Black& White) टीभी थुपिं स्वंगुलि ध्वःत बराबर ब्वय्च्वनी । तर खास छुं रंगपिकाय्या निंति मेगु ध्वःत सिवें छता रंगया ध्वःत अप्वः ब्वय्च्वनी । थ्वहे अप्वःगु ब्वं थीथी रङ्ग व किपा पिदनेत तिबः बी । दसूया निंति यदि ह्यांगु ध्वः (Phosphors) अप्वः दःसा (च्वंसा) ह्यांउगु अप्वः खनेदइ । तर न्ह्यइपुसेच्वंगु खँ थ्व खः कि थौकन्हय् T. V. रंगीनया अनुभूति झीगु मिखां स्वय्फुगु क्षमताया आधारय् दय्का तःगु दु । उकिं गुलि किपा तःपाः जुल उलि ह्यसिके व सफाजुइ गुलि चिपाः जुल उलिझीत स्वये थाकुइ ।

वास्तविकता

सुरेश मानन्धर
रत्न राज्य लक्ष्मी क्याम्पस

नेकतिनि जिगु छेँक्वं वंगु जुलुसयात खनाबलय् जिके छगू आशाया मत च्यात । गथे याये छु याये धका: वाथावाथा कनाच्वंह्म जिगु नुगलं समाधानया लँपु लुइकूथें तायेका हल । आखिर वाथावाथा कनाच्वंगु नुग:तय् अभिव्यक्तिला जू खनि का झीयाय् नं । जुलुस ब हे अभिव्यक्तिया भाषा ख: । वाथावाथा कनाच्वंगु नुग:तय् व्यथा ब्वयेगु लँपु थ्व हे जुलुसला ख:नि । शायद संसारय् जुलुसया लँपु मचा:गु जूसा वाथावाथा कंपि वाथावाथां हे ला सिनावनीगु जुइनि । तर जुलुसं उज्व:पिं वाथावाथा कनाच्वंपिन्त सास: ह्लाकातइ, अर्थात धाये, जुलुस दुने उज्व:पिं वाथावाथागु नुग: घानाजूपिनिगु जीवन म्वानाच्वंगु दु । उलिजक मखु, उज्व:पिं वाथावाथागु नुग:तय् जीवन दुने नं जुलुस म्वानाच्वंगु दु । उकि अज्ञ धाये मास्ति:व: कि वाथावाथा कनाच्वंगु नुग:या जीवन जुलुसया हे छगू मेगु ख्वा:पा: ख: । अले उज्व:पिनिगु जीवन बा: वनीगु छगू हे लँपु जुलुस ख: । जुलुसया थुगु लँपुइ दना: जीवन फुकाच्वंपिं गुलि मनूत कवि जुल, उमिसं जक मखु उमिगु कवितां नं जुलुसया जीवन म्वायेगु यानाहल । उमिगु कविता व जुलुसं छगू थुकथंया स्वापू दयेकल कि कविता जुलुसया ज्यान जुल, जुलुस कविताया ज्यान जुल । अले कविता व जुलुसया थ्व ज्यान कवियाा जीवनलिस्य न्ह्यान्ह्यां वनाच्वन । जिं उज्व:गु जुलुसया जीवन घाना: म्वानाच्वंपि यक्वं कवितालय्त जिगु न्ह्यपुया दबुलिइ थतहया । गुलि कवितात जिं थतहये म्वायेक हे थहांवल । अले उमिगु छज्व:छज्व:यात चिन्तनया ह्व:तं तिसिना कयाबलय् ज्वयाव:गु रसं नुग:यात प्याका । तर व

रसया छगूछगू दत्तले परमाणुतय्त नुगलं थुकथं सोसेयाना: काल मानौं स्पन्जं ल: सोसेयाना: कयाच्वंगु दु । नुग: बुलहुँ ह्वयावल, थन दुने भावुकतां थ:गु खय: चकंकेगु कुत: याना यंकाच्वन । अले व हे ख्यलय् जुलुसया जोसत प्याखं ल्हूवल । नुग:यात जुलुसंवारावारा जुइक संकाबीवं लिनि थारान्हूह्म जि थ:गु जीवनयात झसंग लुमंका । थ्वयां न्ह्यव:तकला जि थ:गु जीवनया अस्तित्व हे लोमनाच्वंगु का । जुलुसं जित: जिगु जीवन लुमंका बिल, जि थ:गु जीवनयात थय्क्क स्वया, जि थारान्हुल, जिगु जीवनला भीरं कुतुंवनेत ठिक्क जुयाच्वन । जिगु जीवनं नं जुलुसयात त्याप्र ज्वन । थुबलय् लाक्क हे थ:त नं भचा वाथावाथा कनावल । अले थ्व हे वाथावाथा दुने जुलुसया जीव–बिकास क्रम शुरु जुयावल । जुलुसं व हे वाथावाथा कनाच्वंगु जिगु नुगलय् थ:त ल्व:गु वातावरण ध्वदुइकल । उकि धाये मास्ति:व: कि जुलुसया निंति ल्व:गु "इकोसिष्टम" मालेगु ख:सा जिगु थुज्व:गु वाथावाथा कनाच्वंगु नुगलय् अध्ययन यायेमा: । नापं जिगु थुज्व:गु वाथावाथा कनाच्वंगु नुग:तय् इकोसि-ष्टम मालेगु ख:सां नं जुलुसया हे अध्ययन यायेमा: । जुलुस व वाथावाथा कनाच्वंगु नुग: छगूया मेगु इकोसिष्टम ख: । जुलुसं सुयां दुने थ:त ल्व:गु इकोसिष्टमया संरचना यायेगु झोलय् आपा:सिया ज्यान कयाब्यूगु दु । ख:, जुलुसं थ:त तफा: यायेया निंति आपा:सित हे थ: दुने दुसुनाब्यूगु दु । जुलुसं अल्याख मनूतय् ज्यान न्ह्यायाबिल, उमिगु रस त्वनेत,उमिगु रस त्वना: थ:त ल्व्हंकेत । तर जुलुसं अल्याख मनूतय् रस त्वना: उमिगु नामय् लुँया इतिहास ल्व्हयाब्यूगु दु । जुलुसयापाखें ल्व्हइगु थ्व हे लुँया इतिहास रूपि रस त्वनेत आपा:सिनं थ:गु रस जुलुसयात त्वंकाथकूगु दु । जुलुसं म्वा:पिं मनूतय् सास: चफुना: व सास:यात अल्याख सीपिं मनूतय् नुग:चुइ स्वायेगु ज्या यानाच्वंगु दु। यक्वसित म्वाकेगु विचा: दुपिं यक्वस्यां सीत लिमचिल । थ:गु सास:या न्हूगु न्हूगु संस्करणत पिकायेगु ज्याय् उमिसं गुब्लें अस्वीकारोक्तिया छ्यं मसंकू । धात्थेंला थ्व संसारय् म्वा:पिन्त स्याईपिं जक मखु, सीपिन्त म्वाकीपिं मनूतय् अस्तित्व नं चवन्ह्यानाच्वंगु दु, थ्व निगू पुच:या ल्वाक:बुक:गु ख्वा:पा: हे झीगु संसार ख: । मखुसाला विश्व रामराज्य जूवनी कि माफियाया संगठन जूवनी । थ्व निगुलि पुच:या 'सालेफक्व ब' कासाया फल स्वरूप थ्व विश्व न त माफियाया षडयन्त्रय् फँसे जुइफत, न त रामया राज्यं क्यंगु

म्होलय् तक्यनाच्वने फत । बरू विश्व कुचा दल–न्हापांगु विश्व, निगूगु विश्व व स्वंगूगु विश्व जुयाः । तर थ्व स्वंगुलि कुचाय् नं थुपिं हे निगू पुचःया ल्वापु दु । खः, ल्वापु दु गन कि स्याइपिन्सं स्यायेत स्वयाच्वंसा म्वाःपिन्सं म्वायेत स्वयाच्वनी । तर स्याइपिके स्यायेगु ज्याभः दु, म्वाइपिंके म्वायेगु ज्याभः मदु । स्याइपिन्सं उमिगु स्यायेगु इच्छायात स्यायेगु ज्याभलं व्यक्तयाइ, तर म्वायेत स्वयाच्वंपिनिगु म्वायेगु इच्छा ज्याभलय् अभिव्यक्त जुइमफयाः व इच्छात छक्वलं पुष्हुइ, व हे म्वायेगु इच्छालय् विस्फोटन हे जुलुस जुइ । व हे जुलुस जुइ, गुकियात छम्हेस्यां वयनेत स्वइ, छम्हेस्यां पनेत स्वइ । जुलुस धैगुला म्वायेत स्वइपिनिगु ख्वाःपाः खःसा स्यायेत स्वइपिनिगु न्हायकं खः । उकिं थुकियात छम्हेस्यां ब्वयाः झःझः धायेकेत स्वइसा छम्हेस्यां न्हुयाः चुंचुं दंकेत स्वइ । अले उमिगु थ्व ब्वयेगु व न्हुइगु कासाया निंतिं उमिगु हे थःथःगु शक्तिलय्सं "एम्पायर"या ज्या यानाच्वनी ।

थुबलय् लाक्क हे पिनें वःगु घारंघुरं सलं जि छत्थु थाहान्हुल । जि झट्ट ख्यालं क्वस्वया, अले खना पुलिस/लाठ्ठी चार्ज/टियर ग्यांस/गोलि/ भागाभाग । थ्व खनेवं जिगु विचाःया सुका उकथं हे चब्बुना वन गुकथं कि च्वय्-च्वय्थ्यंक ब्वयाच्वंगु भतुमालिया सुका लताइँया न्ह्याःनं निसें हे थुसुक्क चब्बुना वनी । जिगु न्ह्यपुं थुगु दृष्यया स्पर्श कायेखतं हे जि दुने न्हाचः निसें चकना वनाच्वंगु भावुकताया च्यलय् वास्तविकताया तच्वःगु विस्फोटन जुल ।

छपु शायरी

–विनोदकृष्ण श्रेष्ठ

त्रिचन्द्र क्याम्पस

ल्वाकः याके न्यं, चुपी खनां छ गुलि ग्याः धकाः
स्वां याके न्यं, कंखनां छ गुलि ग्याः धकाः
धाये मास्तिवः छन्त मनयागु खँ
तर जिके न्यं, छ खनां गुलि ग्याः धकाः ?

मनूत स्वतन्त्र खः, गुगु नं स्थितिइ व थःगु निर्माता व स्रष्टा स्वयं हे खः ।

–जाँ पल सात्रं

मेगु छगू काल (ई) यन्त्र

—टि. एच. ब्राउन

न्ह्याब्वःम्ह – राम सिं

'......स्वप्न अवस्थाय् चाःहिला च्वंह्म मनूया निर्ति 'ई' जड अवस्था खः।' प्रो. पिकरिङ्गजुं खँ चिनायन, 'जागृत अवस्थाय् वय्धुंकाः चेतन अवस्था-या रूपय् भविष्यया निर्ति व छगू बिशेष बिराम अवस्थाय् ववब्वाय् धुंकी। दँदँ तवक छगू हे स्थितिइ मनूत लिकुना च्वने माःगु जडताया दसूत दु। मिखा चाय्वं इमिसं थःत नितान्त अलग्ग मेगु हे संसारय् लाःगु खनि।'

प्रो. डिक्सनं प्रतिकारयात, 'भविष्यय् चाःहिलेगु धैगु खँ तार्किक दृष्टि पाय्छि मजू मधाय्, वहे रीतं अतित पाखे लिहां वने धइगुला तसकं पत्याःयाये थाकुगु खँ जुल।'

'न्ह्याथे थाकुसां जि चाःहिले धुन।' प्रो. पिकरिङ्गं ह्निलाः धाल। वया मिखा उत्साह उमंगं थिनाच्वन। सलय् गर्बभाव पिज्वः। हाकनं छकः लिसा कयाः धाल, 'जि इतिहास स्वयाः लिहांवय् धुन, पत्याः जूला ?''

प्रो. डिक्सनं पिकरिङ्गयात छकः त्वल स्वल, 'छं छु थःगु आबिष्कारया ग्वाहालि भूतकालय् वनाः कालयात्रा याये धुन धाये त्यनागुला ?'

'अले छुले ! जि अबले लिंकोलन गर्तेजया थासय् च्वनावयागु। थ्व सफुतिइ माथ्यु ब्रेडीया गृहयुद्धया किपात दु, का स्व। थुकिइ जि दु कि मदु ?' वं सफू छगू पुइकाः उकिइ च्वंगु छपाः किपा क्यन।

प्रो. डिक्सन न्ह्यूगु सलं बाताबरण थ्वल। 'छं थःगु दसि प्रमाण जिथें सतिइपिं पासापिन्त बाहेक मेपिन्त क्यने मते ह्नि, वँय् धाइ वँय्! थुज्वःगु ख्याःखँ पासापिन्त जक धाय्गुका।'

'बांलाक क्वथीक स्वले ।' प्रोफेसर गम्भिर जुल ।

'छु स्वयेगु ! स्वयां ह्मसीके फइगुला ? थपाय्चा पा:गु किपा । हाकनं फुकस्या ख्वा:पा: अथे हे च्वं । न्ह्याम्ह मनुखं ह्लिलिइगु खँ वलका थ्वला ?'

प्रो. पिकरिङ्ग थ:गु ह्मिचां सलाईबत्ता पाय्ग्व:गु छग: बत्ता पिकाल । 'थ्व दायल खंला, ह:......थ्वहे दायलया ग्वाहालि गन वने मास्ते व: अबलेया ईयात निर्धारित यायेज्यू । अज्ज गन वने त्यनागु व थाय्या बर्गफल तक्कं क्यने फु थुकि । छं स्यूला, छक: जि सन् १६६२ या इलय् वना: फ्रान्सिस बेकनया छेँ स्व: वनागु ?'

"सायद अबलय् छंगु भाय् न्यना: बेकनयात ह्लिले मास्ते वल जुइ । बिशेष याना: छं पुनात:गु वस: खं बलेला प्वा:स्याक्क मन्ह्यूला ?' प्रो. डिक्सनं व्यंग यका: न्यन ।

'अथे हे धायेमाल । धात्थें वस: छगू समस्या ख: । जि न्ह्याबलें थथे चाह्यूवने बलय् सुरुवा: (ट्राउजर) व गंजि(टिसर्ट) फिइगु त्व:मफिका तािक मेपिन्त वस: पाखे ध्यान मवने मा ।'

खँह्लाह्लां वं बत्ताय् थ:गु पहलं ज्या सनाच्वन । लिपा वं छगू स्वीच ती वं प्रो. गायब जुल । थथे थ:पासा अदृष्य जूगु खना प्रो. डिक्सन मूर्ति जुल ।

अतितया थ्व हे इलय् स्वामाय् ल: बियाच्वंह्म सरफ्रान्सिसनं थथे हे आश्चर्य तिह्ुल । स्वांमा ल्यूने लुयाव:गु आकृति बुलुहुं मनूया आकार का:गु स्वयाच्वन ।

'छ सु ख: ?' ग्याग्यां न्यन बेकनं ।

'छगू मिनेट ! छित: अप्व: ईकाय् मखु ।' पिकरिङ्ग वया न्ह्य:ने दं वन । '......छु छि वहे नाटक च्वयागु ख:ला, गुगु नाटकयात सेक्सपियरं च्व:गु धका: धाइ ?'

'निश्चय नं जि मखु ।' आश्चर्य बेकनया म्हुतुसी थरथर खा: । व नाटकया च्वमि अक्सफोर्डया झिन्हय्ह्मह्म नवाव एडी डी वेरीं ख: धका: सकस्यां स्यू ।

'सुभाय् ! जि पासापिन्सं थ्व खँ न्यना पक्का नं नुग: क्वतुंकीगु जुल ।' थुलि धयाखतं वं बत्ताय्च्वंगु मेगु स्वीच तिल । भचा जाय्का: व इ. पु. ४४ या प्राचीन रोमनतय् बिधान सभाय् दुने खनेदत, ठिक जुलियस सीजरयात स्यानाच्वंगु इलय् । व बिभत्स दृष्य स्वया: अनं प्रोफेसर प्राचीन सभ्यताय्

न्ह्याज्यात । थ्ये हे अतित कालय् प्रोफेसरं हाकनं हाकनं पला: न्ह्याकाच्वन । चा:ह्यु ह्यु सृष्टि अस्तित्वय् गथे वल अले मानब जीवन गथे लुल स्वयेगु मनसु-वा: यात ।

अले छु मानि ! प्रोफेसरं थ:गु यन्त्रया डायलयात । न्यागू लाख दँ न्ह्योया पुलांगु इलय् 'सेट' यात । अफ्रिकाया अन्धकारपूर्ण मानब जातिया पूर्खाया निवास यानाच्वंगु स्वयेगु अभिलाषां लय्ताया वं स्वीच तिल......स्वीच तिइवं आधुनिक कालया व महान बैज्ञानिकया नं अन्त जुल ।

गनं गुँईं ठक्कर नया: सितला ? वा उगु इलय्या भयानक नरभक्षी पशुतय् आहार जुलला ? धका: न्यना द्दी । थ्ये छुं नं जुया: मखु । प्रोफेसर म्वानाच्वंगु दनि । बरु प्राचीन, अति प्राचीन इलय् वं लिसे थ:गु मानसिक अवस्था नं हिलावंगु प्रोफेसरं वा: चाय्के मफुत । थ्वहे द्वन ।

न्यागू लाख दँ न्ह्यं । बमनूत प्रकृतिनाप, मेपिं पशुतनाप ल्वाल्वां जीवन हनाच्वन । प्रोफेसरया न्ह्यपु नं बमनू सरह जुयाबिल । अले बमनूतय् दथ्वी सुरुवा: न्ह्यानाच्वंह्म छह्म गोरील्ला जुया: ब्वांब्वां जुयाच्वन । वया ह्यिवाय् व यन्त्र दु । दयां छुयाये यन्त्रयात गथे छ्यलेगु, छाय् छ्यलेगु ज्ञां मदय् धुंका: ! ✱

पंजाबी चिवाखं

छम्ह मिसा

—दलीप कौर दिवाना

व छह्म साधारणम्ह मिसा ख:, वया छखा छें, छम्ह भा:त व मचा-खाचात नं दु ।

वया भा:तं कमाय् याना हइ, वं जा थुया नकी, छें याइ, मचातय्त स्वयेगु, हेकेगु याइ ।

छक:निक: इमिथाय् पाहाँ न व:, अथे हे व नं छक: निक: थ: छेंय् वना: निन्हु प्यन्हु च्वना व: ।

गुबलें गुबलें वया भा:त व खना तं नं म्वयेकू । वं मचातय्त छक: निक: ब्व:वीगु, दायेगु नं या: । अथे हे गुबलें गुवलेंला लसतां वं तिसा वस: नं न्याना हया ब्यू ।

थुकथं हे न्ह, वा:, ला अथे हे दँ दँ फुना वन । अले अथे हे न्हि, वा:, ला, दँ बदँ म्वाना: छन्हु व मिसा नं सित । ✱ —अनु. राइन सिं ।

खुपु चि-चिनाखँ

-ध्रुव मधिकर्मी

१. किचः

खना छंन्त सदां
अयनं
ह्मसिके जि मफुत
गबलें हे । ✶

२. जिन्दगी (छगू)

तंगु खः
थ्व हे हूलय्
जिन्दगी
हूल बयात
तर
जिन्दगी लुइके मफुत । ✶

३. जिन्दगी (निगू)

थन
लुइकागु खः
जि
जिन्दगी
तर
थःगु धकाः
थ्वइत नाले मफुत । ✶

४. ख्यूँ जः

जः मखंकेत
वं थःगु ह्लाःतं
मनूतय्त
मिखा पीकाच्वन
थ्व खँ मसियाः
मनूत
ख्यूँयात हे
जः धकाः जुयाच्वन । ✶

५. थ्व शहरय्

ईयात ह्मनस्यूनी
मनूतय्सं
थ्व शहरय् ।
इयाः खापा तिनाः
सुलाच्वन मनूत
थ्व शहरय् । ✶

६. ई

ई
छह्म हुलाकी जुयाः
लुखालुखा पति
हालाच्वन
पौ बिइत । ✶

मौद्रिक नीति व वित्तिय नीतिया संक्षिप्त परिचय

—दीनवन्धु बज्राचार्य

मौद्रिक स्थिति:—

देशय् गवलें नं आर्थिक अवस्था व ब्यवसायिक अवस्था न्ह्याबलें उथें जुइ मखु । अले इलय् ब्यलय् आर्थिक अवस्था नं हिलावं । उकें झीसं निश्चित याना धायफु कि आर्थिक अवस्था हिला वनिगु मुद्राया मात्रा हेरफेर जुइगु खः । झीसं स्यू कि ध्यबाया पूर्ति धैगु सिक्का, नोट आदि बैंक पाखें निष्काशन याना तःगु साख खः । बास्तवय् धायेगु खःसा ध्यबाया सिकें साख उप्वः दु । उकें छखेरं आर्थिक अवस्था बांलाक्क सुधार यायेगु लागि मुद्रा (ध्यबा)या मात्रा नियन्त्रण यायेगु आवश्यक जूसा मेखेरं बैंकं साखयात नं नियन्त्रण यायेमाः । देशया छगू जक मौद्रिक अधिकारिक केन्द्रीय बैंक खः । उकें ध्यबाया पूर्तिइ प्रत्यक्ष प्रभावित याइ । तर साख बाणिज्य पाखे सृजना याइ । अले साखयात नियन्त्रण यायेत केन्द्रीय बैंकं मुद्रा व साखयात नियन्त्रण यायेगु उपायत स्वयमाः । गथे कि ऋणया कर म्हो याना, नगद मौज्दातया अनुपात निश्चित याना, उपभोक्ता सावांयात निर्मूल नियन्त्रण याना ।

साधारण अर्थय् केन्द्रीय बैंकं मुद्रा व साखयात नियन्त्रण यायेत थोथी नीतियात परिचालन यायेगुयात मौद्रिक नीति धाइ । वयां लिपा जक मौद्रिक नीति सफल यायेत केन्द्रीय बैंकं नीतित परिचालन याइगु

खः। मौद्रिक नीतियात थीथी अर्थशास्त्रीपिसं थीथी धापू बियातःगु दु । गथे कि अर्थशास्त्री भाजु K. P. Keut या धापू कथं "मौद्रिक नीति धैगु पूर्ण रोजगारी थेंज्याःगु छगू निर्दिष्ट लक्ष्य कायेगु लागि मुद्रा-या मात्रा उप्वः वा म्हो व्यवस्थापन यायेगु खः।'

मेम्ह अर्थशास्त्री भाजु H. G. Johnson या बिचाःकथं "मौद्रिक नीति धैगु सामान्य अर्थ नीतियात प्राप्त यायेगु लागि केन्द्रीय बैंकं मुद्रा पूर्ति-यात नियन्त्रण यायेफैंगु शक्ती प्रयोग यायेगु खः ।" भाजु Henery C. Murphy या कथं "मौद्रिक नीति धैगु ब्यापारिक ज्याया लागि बीगु मुद्रा-या भाः व उपलब्धता उप्वय्केगु वा म्हो यायेगु खः । अले थुकिया ग्वाहालि देशया सामान्य मूल्य स्तर आय व रोजगारी वांलावक प्रभाव याइ ।'

थथे मौद्रिक नीति धायेवलय् मुद्रा व साख मात्रायात अप्वः व म्हो यायेगु ज्यायात संकेट याइ । थ्व ज्या केन्द्रीय बैंकं जक याइ । अले अर्थ व्यव-स्थायात अनुकुल प्रभाव यायेत थ्व नीति अवलम्बन याइ । मौद्रिक नीति प्रभा-वकारी यायेत केन्द्रीय बैंकं कि त मुद्राया मात्राय् प्रत्यक्ष रूपं नियन्त्रण यायेमाः वा वाणिज्य बैंकं बीगु साखयात नियन्त्रण याइ । साखयात नियन्त्रण यायेत उपाय् बैंक दर हेरफेर याना, नगद मौज्दात हेरफेर याना, मदय्कं मगाःगु बस्तुयात हेरेफेर याना, अले उपभोक्ता साखयात नं नियन्त्रण यायेगु याना।

मौद्रिक नीतिया महत्व व उद्देश्य :–

केन्द्रीय बैंकं वा सरकार पाखें मौद्रिक नीति कयेच्याधो। छाय् धाःसा उकिया उद्देश्य व महत्व थथे दु ।

१. आर्थिक विकास :–

दोश्रो विश्व युद्ध धुंकाः मौद्रिक नीतिया मुख्य उद्देश्य तच्वकं आर्थिक बृद्धि यायेगु खः । छाय्धाःसा विकासोन्मुख देशय् अर्थ व्यबस्थाया थीथी क्षेत्रय् गथे कि कृषि, शिक्षा आदि पाखें लिपालानाच्वन । उकें मनूत दुःखी जुयाच्वन । छखें मनूतय् आय ह्मो, रोजगारीया अवसर नं म्हो, अप्वः आया-तित बस्तुइ जक कर कयाः च्वनेमाः । तर थ्व मौद्रिक नीति आर्थिक विकास ब्वातुकेत तच्वकं बिचाः यायेमाः । बिकासोन्मुख देशय् आय दर ह्मो जुइ । थुकिं याना बचत नं ह्मो, बचत ह्मो जुइबलय् पूंजी निर्माण यायेगु क्षमता नं

म्हो जुइ । लगानी म्हो जुइ । थथे मौद्रिक नीति लगानीयात उप्वय्केत कोशिस याइ । थुकिया लागि ब्याजदर म्हो यायेमाः वा दंक मुद्रा नीति अवलम्बन यायेमाः । यदि लगानी अनुत्पादक जूसा वा राष्ट्रिय प्राथमिकता अनुसार मदुसा, अज्याःगु थासय् ब्याज दर उप्वः तयेमाः । आर्थिक विकासया लागि बचतयात उप्वः प्रोत्साहन यायेमाः । छाय्धाःसा बचत याना हे जक लगानी अप्वइ । थज्याःगु प्रकृया यायेगु लागी बैंकं आकर्षक ब्याजदर तयाबिइमाः थुकियाना उत्पादन, रोजगार, आयवृद्धि अले मुद्रा स्थितिइ दबाब थें ज्याःगु म्हो जुई ।

२. आर्थिक वा भाः स्थिरताः–

बजार भाः परिबर्तनं याना आर्थिक कृयाकलापय् नं परिबर्तन है । ज्ञीसं स्यू कि अर्थब्यवस्थाय् गबलें गवलें स्थिति व अपस्थिति वइ । थथे स्थिति व अपस्थिति निगुलीं जुइगु अर्थब्यबस्थाया लागि बांमलाः । अपस्थिति याना लगानी याइपिन्त हतोत्साही याइ । थुकें याना बेरोजगारी जुइ अले आय ह्मो जुइ । स्थिति याना धनितय् सम्पती व आय ज्ञन उप्वः याना बिइ । थुकियाना देशय् अशान्ति, हडताल, राजनैतिक, सामाजिक, आर्थिक दवव थासं उथलपुथल यानाबिइ । उकें थ्व मुद्रा स्थिति व अपस्थितियात याकनं हे रोकेयाय्माः । थथे धैगुया अर्थ मूल्य स्थिरता दयेमाः । तर मूल्य स्थिरता वलधाःसा अर्थ ब्यवस्थाय् नं स्थिरता वइ । उकें भचाभचा लचकता दैगु कथं अर्थ ब्यबस्था संचालन यायेमाः ।

३. बिनिमय स्थिरताः–

विनिमय दर स्थिरता हयेगु नं मौद्रिक नीतिया हे उद्देश्य खः । थथे धइगुया अर्थ मुद्राया बिनिमय दर घौछिघौछि हिलेगु मज्यू । छाय्धाःसा थुकें याना अन्तर्राष्ट्रिय ब्यापारयात खलबल याना बिइगु संभावना दु । अथे हे भूक्तानी दरय् नं असर जुइ । उकें बिनिमय दर स्थिर हयेमाः । गथे कि यदि ध्यवाय् मुल्यांङ्कन जूवनकी निर्यात ह्मो जुइ अले आयात अप्वइ । थुकेंयाना बस्तुइ मूल्य ह्रास जुइफु । गुकियाना उद्योगय् असर लाःवने फु । प्रतिकुल भुक्तानी सन्तुलन जुइ । उकें अन्तर्राष्ट्रिय मौद्रिक कोषं सदस्य राष्ट्र्

मुद्रा स्थिरता कायम यायेगु मुख्य उद्देश्य तयातःगु दु । उकिं नियम कथं घौछिघौछि बिनिमय दर हेरफेर याये मदु । अले यदि सदस्य राष्ट्रय् भूक्तानी सन्तुलनय् ब्यापक नकसां असन्तुलन बल धाःसा जक सुधार यायेत छुं हदलक्क हानं मुल्यांङ्कन यायेफु ।

थथे मौद्रिक स्थिरता जूसा जक अर्थब्यबस्थाय् नं सुधार जुयाः देश बिकास जुइ । बाहेक भूक्तानी सन्तुलनयात लिज्याकेत बिदेशी ब्यापार अप्बय्के फु । उकें बिकासोन्मुख देशं थ्वय् न्ह्यथनागु मौद्रिक नीति नालेफु ।

१) मौद्रिक नीतियात सफल यायेत भचा थाकुइ फु । छायधाःसा अबिकसित देशय् यक्व अमौद्रिक क्षेत्रत दइ । मतलब गांगामय् बस्तु विनियम धँगु यक्व हे जुयाच्वनी । थुकियाना मूद्रा वा साख जक नियन्त्रण याना छुं अर्थपूर्ण जुइमखु ।

२) साख मूद्राया ह्मो जक महत्व:– बिकासोन्मुख देशय् मनूत अज्ञान व अशिक्षित यक्व दइ । उकें बैंकिङ्ग ब्यबस्थानं ह्मो जुइ । छखेला अशिक्षित व बैंकिङ्ग ब्यबस्था ह्मो जूगुलि केन्द्रीय बैंकं साखयात जक नियन्त्रण याना छुं मतलब दइ मखु ।

३) ह्मो संगठित बजार :– अबिकसित देशय् संगठित बजारया ह्मो जुइ । यक्वयक्व ऋण बिइगु ब्यक्तीगत साहु महाजन पाखें जक जुइ । थुकें याना बाणिज्य बैंकया ऋण व साखया प्रभाव ह्मो जक जुइ । उकें ब्याजया हेरफेर नं थुकि छुं असर याइमखु ।

४) संगठित बीलबजारया कमि :– खुल्ला बजार क्रियायात न्ह्याज्याकेत बांलाःगु बीलबजार दयेमाः । तर थज्याःगु किसिमं बजार बिकासोमुख देशय् बिकास जूगु दइमखु । यदि बीलबजार मदुगु अबस्थाय् खुल्ला बजारया ज्या नं सफल याये फइमखु । यदि थज्याःगु उद्देश्य पाखें हे प्रतियोगिता जुल धाःसा उपि मध्ये छुं प्राथमिकता बीमाः ।

४. बित्तिय नीति:–

देशया आर्थिक नीतियात अबलम्बन यायेगु लागि सरकारं बित्तिय नीति अपनय् याइ । बित्तिय नीति सरकारी खर्च व भूक्तानी आम्दानी नाप सम्बन्धीत जू । उकें सरकारं देशया अर्थब्यबस्थाय् परिबर्तन हयेत बित्तिय नीति छ्यली । बित्तिय नीति सम्बन्धी धायेबलय् सरकारी करया भाः, ऋण, सरकारी

व्यय वा खर्च सम्वधी परिबर्तन हयेत याइ । बित्तिय नीति सम्बन्धी थीथी अर्थशास्त्रीतय्सं धापू थ्वंका तःगु दु । भाजु Henery C. Hurphy या धा कथं "बित्तिय नीति धइगु सरकारी आय व व्ययपात योजनाबद्ध यायेगु व आय भाः व रोजगारी बांलाक यायेगु थ्व हे बित्तिय नीति पाखें खः ।"

मेम्ह अर्थशास्त्री भाजु Arthen Smittbes या धापू कथं "बित्तिय नीति धइगु सरकारया आय व्ययपात हेरफेर यायेगु योजनाबद्ध नीति खः । देशय् बांलाःगु अवस्थायात हयेगु व बांमलाःगु अवस्था या योजनायात लिकानाः वांछ्वयेगु खः । भाजु Bachler या धापू 'राष्ट्रिय उद्देश्य प्राप्त यायेगु लागि सरकारया व्यय, कर, ऋण, आर्थिक नीति अवलम्बन यायेगु खः ।'

थथे बित्तिय नीति सरकारया आय व व्यय नाप सम्बन्धीत नीति खः । अर्थ व्यवस्था परिवर्तन यायेत वित्तिय उपाय करया भाः परिवर्तन, सार्वजानिक ऋण परिवर्तन व सरकारी व्यय परिवर्तन यायेगु खः ।

५ बित्तिय नीतिया उद्देश्य व महत्वः–

बित्तिय नीतिया उद्देश्य दे-देशय् व इलय्ब्यलय् फरक जुइफु । विकसित देशय् बित्तिय नीतिया उद्देश्य उच्च आर्थिक बिकास वा पूर्ण रोजगारयात स्थिर यायेगु जुइ । तर बिकासोन्मुख देशय् पूर्ण रोजगारया स्थिति जुइमखु । थज्याःगु अबस्थाय् आर्थिक अबस्था तिव्र यायेगु लागि बित्तिय नीति अपनय याःगु दइ । छाय्धाःसा आर्थिक बिकास तिव्र जुल धाःसा आय, उत्पादन व रोजगारी बृद्धि जुइ । अथे हे सन् १९२९ स तच्वकं मन्दी जूबलय् बित्तिय नीतिया प्रमुख उद्देश्य बेरोजगारी ह्मो यायेगु खः तर आः बयाः तिव्र आर्थिक बिकास यायेगु उद्देश्य जुल । उकें बिकासोन्मुख देशय् बित्तिय नीतिया उद्देश्य थथे दु ।

१) श्रोत परिचालन :– पूँजीयात अग्रसर यायेत बचत तच्वकं आबश्यक जू । तर ह्मो जक बिकसित देशय् आय् ह्मो जुलकि बचत नं ह्मो जुइ । मनूतय् बचत यायेगु बानी हे मदु । बचत जुइगु ध्यवा नं ध्यवा हे मतसें निष्कृय यानाः लुँ, वहः न्यानां बचत याइगु । तर अर्थ व्यबस्थाय् थज्याःगु बचतयात अनुत्पादक बचत धाइ । उकें सरकारं बचतया संकलन यायेगु कुतः यायेमाः । सरकारं जनतातय्के स्वइच्छां उप्वः ब्याज बियाः ऋण नं कायेफु ।

वा सरकारं जवरजस्ती हे जनतातय्त बचत याकेत स्वइ । यक्व ध्यवाया कर कायेगु छगू जबरजस्ती ध्यवा लाका कायेगु खः । थथे जनतायाके दुगु निष्कृय ध्यवा वा सम्पत्ती सरकारपाखें कयाः सकृय लगानी यानाबिइ ।

२) आर्थिक बिकास :– बिकासोन्मुख देशय् दकलय् ह्लापां आर्थिक बिकास यायेगु हे मू हुनी जुइ । छाय्धाःसा थुकियानां उत्पादन आय व रोजगारी उप्वय्का बिइ । उकें थुकिया लागि बचत यायेगु प्रोत्साहन बिइमाः । बचत यायेगु सिर्लाक पूँजी यक्व दयावइ । पूँजी दतकि उकियात लगानी यायेगु स्वयेमाः । थुगु किसिमं बचत यानां पूंजी दयेकाः लगानी याकेबलय् कर पुलेगु बांलाःगु ब्यबस्था नं याना बिइमाः । गरिबी देशय् दुर्लभ साधनयात उत्पादनशील ज्याय्खेलय् यायेमाः वा राष्ट्रिय आबश्यक पाखे ज्या छ्यलेमाः । अनाबश्यक ज्याय् ह्यो जक परिचालन यायेमाः । देशय् प्राथमिकता बियातःगु क्षेत्रय् ह्यो जक कर काय्माः । अथे हे सरकारं आर्थिक बिकासया ज्याय् उप्वः ध्यवा खर्च याका बिइमाः । छाय्धाःसा थुकें श्रमिक उत्पादनशीलता याइ अले प्रत्यक्ष रूपं रोजगारी उपलब्ध जुइ । गबलय् सरकार व जनतापाखें कूल लगानी बृद्धि याइ अबलय् आय् उत्पादन व रोजगारी नं बृद्धि जुइ । अले नीति पाखें आर्थिक बिकास यायेत नं अःपुइ ।

३) मूल्य स्थिरता :– देशय् ध्यवाया भाः बारम्बार परिबर्तन जुयाच्वनिगु बांलाःगु ज्या मखु । बिकासोन्मुख देशया सम्बन्धय् वा बिश्वय् स्फितिया समस्या यक्वं दु । थथे स्फिति जुइगु नं भिंगु ज्या मखु । उकें स्फिति मजुइकेत याकनं पलाः ल्ह्वोनेमाः । थुकिया लागि सरकारं ब्यक्तीगत आय पाखे उप्वः कर कायेमाः न्हूगु करया ब्यबस्था यायेमाः । सरकारं बचतया बजेट ब्यबस्था याना बिइमाः । अथे हे सरकारं थःपाखें जुइगु खर्च ह्यो यायेमाः । थुकें यानां जनताया क्रयशक्ती ह्यो जुइ । तर थौंकन्हय्या सरकारं आधुनिक बिकास यायेत सकृय रूपं जुइमाःगुलिं सरकारया खर्च बिस्तृत रूपं ह्यो याये फइमखु । उकें सरकारं साधारण खर्चयात ह्यो यायेमाः ।

४)आय व सम्पतीया असमानता मदय्केगुः– गन देशय् असंख्य जनता गरिब जुइ अन अशान्ती जुयाच्वनी अले आर्थिक बिकासयात स्वच्छ रूपं न्ह्याज्याके फइमखु । तर गुलि नं देशय् आय व सम्पत्ती छुं ब्यक्ती जक केन्द्रीत जुयाच्वंगु दइ । उकें सरकारं आर्थिक ब्ययया लागि व विकासया लागि आय व सम्पत्तीया असमानता चफुना छ्वयेमा थुकिया लागि सरकारं

प्रगतिशील कर नीति लागु यायेमाः । धनी मनूतय्के उप्वः व गरिब-तय्के म्हो जक कर ब्यबस्था यायेमाः । अले सरकारं मुना कयातःगु ध्यबायात बहुसंख्यक मनूतय्गु हित जुइगु ज्याय् खर्च याना बिइमाः । धनी-तय्के सरकारं ऋणया रूपय् ध्यबा काय्माः । अले गरिबतय्गु लागि खर्च याना बिइमाः । थथे सरकारं देशय् चौतफि बिकासया लागि बित्तिय नीति नालाः आय बृद्धि जुइगु ज्या याना बिइमाः ।

५) प्रतिकुल भूक्तानी असन्तुलनयात सुधार यायेगु :- बिकासोन्मुख देशय् निर्यात सिबें आयात बस्तु उप्वः जुइ । याने ब्यापारय् असन्तुलन जुइ । असन्तुलन ब्यापारयात गुलिफत उलि याकनं दिकेमाः । सरकारं आयात पाखे उप्वः कर कयाबिइमाः अले निर्यातयात नगद अनुदान व कर मिन्हा बिइमाः । थथे याये बलय् आयात म्हो जुइ अले निर्यात उप्वः जुइ । तर झीगु थें ज्याःगु देशय् गन चि तकं बिदेश पाखें आयात यायेमाः, अज्याःगु देशय् कर वृद्धि यायेबलय् सामाजिक जीवन अस्तब्यस्त जुइ तर बिलासया सामानत गथे कि आयात पाखें म्हो यायेज्यूगु T. V., मोटर, क्यासेट, थें ज्याःगु वस्तुइ उप्वः कर कायेमाः ।

थथे बित्तिय नीति साधनयात परिचालन यायेत बजार भाः स्थिरता हयेत भुक्तानी असन्तुलन मदय्केत आय असमानता म्हो यायेत ग्वाहालि याये-माः । थुकि नापनापं आर्थिक बिकासय् ठोस ग्वाहालि याना बिइमा । उकें विकासोन्मुख देशय् बित्तिय नीतिया तसकं महत्व दु । तर थुकिया छुं सिमा दु । गथे कि समस्या समाधान यायेत सरकारं गुलि ध्यबा मुंकेमाः अले गुलि ध्यबा खर्च यायेमाः धैगु खँ ठीक अनुमान यायेमफु । अथे हे छु इलय् बित्तिय नीति अबलम्बन यायेगु धइगु खँ अनुमान याये थाकु । अथे हे बित्तिय नीति लागु यायेत प्रशासनिक व राजनैतिक धिलासुस्ती जुइफु । गुकिं याना तुरन्त माःगु सामान पिहां वइमखु । अन्त्यय् बित्तिय नीतिया कारणं तुरन्त हे समस्या समाधान याये फइमखु । छाय्धाःसा बित्तिय नीतिपाखें लिच्वः कायेत छूं ई पियाच्वनेमाः । थथे हरेक देशय् आर्थिक नीति बांलाक्क संचालन यायेत, ब्यब-साय बांलाकेत, बजारय् ध्यबाया भाः एक रूपता व ब्यय व सम्पत्ती व आर्थिक असमानता मदय्काः सरकारं व ध्यबाया अधिकारिक जिम्मेवारपिसं मौद्रिक व बित्तिय नीतियात बांलाक्क बिचाःयाना अर्थ परिचालन यायेमाः । अले जक देशया आर्थिक बिकास ज्या सक्षम व सुगम जुइ । ✶

मृत जीवन

--राजेन्द्र स्थापित

जिं थः विनाच्वंगु खना । लासाय् ग्वारा तुलाच्वंगु खना । जिगु छ्चाकलं मनुखं ह्यय्‌भुनाच्वंगु खना । तर मनू म्हसीके मफु । उमि दथुइ पाः लाक्क खास्‌खुस् खँ ल्हानाच्वन । तर जिं मताः । ... ... । जितः कुतालय् ग्वतुइकाः सिथं यंकल... ... ।

थ्व जितः म्हिगः म्हगसय् म्हंगुया छकू लू खः । अथेला उप्वः यानाः म्हगसय् म्हनी बलय् सुथ जुइव वा धाय् न्ह्यलं चायेबं म्हना च्वंगु लू नं ल्वः मना वनीगु । जितः बांलाक चाः मचाबलय्‌या छकू निकू थज्याःगु म्हगसया लू-त जक बाखं थें, प्य.खं थें स्वयाः बयेधुंकाः हानं सुं नं मनूयात सरर कने फु । मेमेगुला छु म्हन, छु जुल धकाः न्ह्यपु चू सां लुमनिगु मखु मात्र उकिया लू नं खः थें मखु थें पुलुपालु पुलुपालु जक लुमंनिगु ।

तर ... ... तर म्हिगःया म्हगसं आः तकनं जितः घय् सुना तयातःथें छताछता तकं लुमंनि । उगु म्हगसया लू नं मानौं वांउसे च्वंगु पुखुली पले-स्वांया ह:त लेहें पुयाच्वंथें जिगु मिखाया न्ह्यःने नं लिपुलिपुं सनाच्वन-तिनि । ख जाः म्हगसय् म्हनीगु आश्चर्य मखु, थ्व छगू स्वाभाविक प्रकृया खः। न्ह्याम्हसितं म्हं । थुकिया छुं अर्थ मदु । न मू हे । अर्थ ल्यइच्वनाः, मू दाना च्वनाः साध्यगु खँ नं मखु । खः, वरू झी बाज्या, बराजुपिं, अज्ञ धाये पुलांगु विचाःतइपिं झीसँ हे नं थथे म्हनीगुयात भिं, मभिं आदि चर्चा यायेगु याः । थुकथं स्वयेवलय् जितः म्हनाच्वंगु म्हगस छखें मभिं, न्यनेवं हे गखेंसे च्वनेफु । थ्व कृशुन खःसा मेखे थथे सूं नं मसीम्ह मनूयात सित धकाः म्हनेवं, धात्थें वयागु आयू ताहाइ धैगु नं खँ दु ।

थ्वला जुल, पुलांगु बिचाःयात म्वाकेत च्वंच्वंपिं थौंया विशौं-शताब्दीया हे नं पुलां नुगलय् पुलांगु हे विचाः । थ्वैत साः लिसें ताहाया वनीगु खँ खः । तर जि थःत आधुनिक युगय् दनाच्वनागु अनुभूति याना-च्वनाम्ह, अन्ध बिश्वासला छु वैज्ञानिकय् नं सुपर वैज्ञानिक युगय् थ्वने धुंकूगु थ्व विश्वया मनू । पृथ्वीया छकू थाय् अधिग्रहण यानाच्वनाम्ह । पृथ्वीयात छुं भचासां भार क्वबीका च्वनाह्म जितः हे नं म्हिगःया उगु म्हगसं नुगलय् च्वारुल सुया ब्यूगु दु । तर अथे धकाः जितः थ्व म्हगसं कुण्ठीत यायेत स्वत धैगु कथं मखसे, न त जि छुं अशुभ म्हगस म्हंका, आः छु जुइगु ला ? अले छुं जुइला धैगु कथं, खः । बरु दुःख ताल उगु म्हगसया ताः (उद्देश्य) लुमंकाः ।

ख नं, मनूत उप्वः चेतनशील प्राणी धायेका च्वंपिं खःसां छुं नं खँ थः यस्थें लुमंकेगु, बिचाः यायेगु वा उकिया समस्याया समाधान यायेगु लँपु मालेगु कुतः याइमखु । मनुखं गम्भीर जुयाः बिचाः उबलय् जक याइ समाधानया लँपु मालेगु कुतः याइ, गुबले वइगु जीबनय् मेगु छुं नं घटनां थीत स्वइ । थ्व खँय् जि थः हे नं अपबाद जुइ मफुत । छाय्कि जितः नं उगु ह्मगसं जिगु न्ह्यपुइ छ्यु मुक्का नकाः तिनि जक थने फत । ख नं ला जि थें, झी थें ज्याःपि अल्याख मनूत थौंया बिश्वय् छगू जुनी दुने ग्वःकः सित ग्वःकः म्वात, अझ थुज्वःगु पहः गुबलय् तक ल्यनाच्वनी ल्याः खानां माःचाः मदु । मखु झी म्वानागुया सार्थक दु, छकः जक हे सी, ब नं छुं याना क्यने धैगु खःसा झी ध्याचःया की-त थें जक वालावाला सनाच्वनीगु मखु जुइ । अझ धाये माल धाःसा उपिं की-तसें ला अथे हे सनाः नं थःपिनिगु नसा त्वंसा चूलाकेगु निसें थःपिनि मू शत्रु-लयेत ल्वाभःया रूपय् ल्वचं ग्रस्त यानाः क्वः थला बिइफु । झीसं उलि नं यायेफुगु मखुनि । इमूत चीधिकः तर झी थें अल्याख दु । झी थें इमि नं थः शत्रु थः स्वयाः तःधि, बल्लाः तर नं इपिं थः व थःगु बर्गया हितया निंति नसा त्वंसा व पुंसाया निंति उलि हे क्रियाशील, उलि हे मेहनती । मालावं वन धाःसा थः व थःगु बर्गयागु हीत जुइगु खःसा थःपिं थें छह्म निह्म, प्यह्म न्याह्म अझ पुचःपुचः तकं सिना वनेत तम्तयार । उबलय् नं इमिसं स्यू थः सु नाप ल्वाय्त वनाच्वना धैगु खँ । उमिसं थू शत्रु थःपिं स्वयाः यक्वं बल्लाः । म्वायेया निंति सीत मग्याः । उपिं थुकिया निंति छप्पं छधी जुइत लिफः मस्वः । बरु हानं

उपिं लिपा थ:थ: बुने त्वाये मार्लिपं, त्वाईपिं छाय् मजुइमा ?

तर थथे धका: जि मनूयात इनूनाप तूलना याना: उपिंत हे मग्यं धाये त्यनागु कदापि मखु । बरु थ्व सत्य ख: कि झी मनू जुया: नं उलि संगठित जुइ मफुगु, समस्या समाधानया लँपुया पंग:त चोकेत, तछ्याय्‌त ग्यानाच्वनेगु लि गर्व धा:सा मदु । मनू मनू हे ख:, तर नं सीके, सयेका: कायेगु धैगु न्ह्याह्मसिया पाखें यायेफु । माक:चां प्यखेरं जा: प्वनं नं अन्न जा:या लागा त:चा: याना हया-च्वंगु खंकखंकं, स्वजक स्वया:, यायेका, मत्य:नि धका: च्वंच्वने स:गुया अर्थं उह्म किनं थ:त जक मखु, मिपा बया ज्वलि ज्व:पिं मेपिं कीतयेत नं क्यंके धीगु जुइ । इलय् हे वइगु जा:यात स्यंके मफत धा:सा इलं मलाय् धुंका: उपाय दया: नं जालं मुक्त जुइ फइमखु ।

उलि जक नं मखसें मनूतय्सं याये फुगु, फैगु ज्या खँय् तकं नं निक्ती थ:थ:गु स्वर्थी पह:वह:, डाहा, आत्म बिश्वासया ह्याँत याना: त:त:मत: क्यना-च्वनीगु । न्ह्यज्याय्‌गु थासय् झं लिज्यानाच्वनीगु । छथ्व: थन मनूत दु, गुह्मसीनं थथे छथ्व:, छपुच:, छधी जुया: दनि धका: ग्या:चिकं, उमि दथुया शक्तियात विच्चा: दंकेत स्वयाच्वनी सा, मेखे झीपिं छथ्व: दु गुपिं उमिगु अज्या:गु शक्तियात हाथ्या कथं कया: इमित हे माथं बंकेत न्ह्यज्याय् मा:पिं, झी थ्व:थ्व: मनूतय्, पुच:तय् थ:थ:गु पह: । थुकियानां उमिगु शक्ति झंझं ब्वातुना वनाच्वंगुदुसा झीगु दुसुना: ।

अथे धका: झीसं मस्यूगु, मथूगु नं मखु । मस्यूगु व मथूगु धैगु मदयां वने धुंकल । ब्वना:, न्यना:, जुया:, सीका:, सयेका:, व:गु दु: सीका, सयेका-च्वंगु दु । उमिके ज्ञांया संचार जुइ धुंकल । तर नं थथे थ: स्वया: अल्याख चीधिक:पिसं यानां क्यनाच्वंगु ज्याखँत झीसं अन्न नं याना क्यने मफूगु थ्व म्वानागुया अर्थ गन दु धका: । म्वाना: नं सिना हे च्वंगु मृत जीवन हे जक न्ह्याकाच्वंगु मखा: ?

सखे, उकें जुइफु, जित: म्हनाच्वंगु म्हगस, झीसं धात्थें जीन्दगी खना-च्वना थें सिथं यंकी बलय् त्यूल्यू सना: वइपिं मनूत मखंगु । सुनसान झिझां-दंक पाछाया यंकूगु । धाथें दैगु नं ला गथे ? जि नं व हे ज्व:म्ह मनू हे मखा? जइमा:, यायेमा: धैगु सिया: नं, कत:या घा: जुइ सया: नं थ: छपला: न्ह्याचिले मफुम्ह । जि थ:यात मृत जीवन हनाच्वना धाइम्ह मनुखं, अथे हे अल्याख मृत

जीवन हनाच्वंपि, अज्ञ थ्व स्वया: नं गति मला:गु अबस्थाय् म्वाना-च्वंपि, सी व म्वय्‌या दथुइ लाना: भुतुमालीया का:का चबुइबलय् खितीखिती पनियें पंकाच्वंपिनिगु निंति थुखेच्वंगु सुप: छगु उखे चीका: क्यने फुगु दुला धका: । अले इमिसं नं स्वैतं थथे मृत्यु पाछाना वंपिनिगु निंति मेगु छुं याये मफुसां बिचा: जूसां ह्ायेक: वइगु खइ । सखे, थ्व हे छुमां (संकेत) बिइत जकसां जित: थुकथं म्हगसय् म्हंक: व:गु जकंला मखुला धैथें आ: जित: आनन्दया सवा: वया-च्वन । जित:नं गनं छथासं च्वातुच्वाना: प्रेरित यानाच्वंथे च्वनाच्वन ।

थथे जित: जक मखु, अल्याख मनूत, गुंपि थवबं दु:ख, कष्टं जीवन हनाच्वंपि, आ: व अलय्‌या दथुइ था:गा: मदुपि, न्हियान्हिथं मुलं-चुया: छछा:, छपे, छजु व चवनेत छकू थाय्‌या अभावय् म्वानाच्वंपि अल्याख प्रदुषणं याना:, बिषाक्त कया:, छछा: छप्वय् त्यंक नय्, त्वने, पुने व चने मखनां कष्ट दायक जीवनं याना: ल्वचं ग्रस्त जुया:, उपचारया अभावय् ल्वगि सी व म्वाय्‌या दथुइ ग्वानाच्वंपि सकल मनूतय्‌गु ख्वगसय् नं म्हंक: व:गु खइ । इमित नं नुगलय् छुं यायेला धैगु मती वंक च्वाक्क सू वंगु खइ । उकि हे नं खइ गनंगनया मनूतय् नुगलय् थथे च्वाक्क सूगु हुनि याना:, थ: थ:थे कष्टमय जीवन हने मा:गुया हुनित सीका:, इमित निर्मूल याना: थ: व थथे कष्टदायी मनूतय्‌त मुक्त यानावंगु । थथे हे जुया: थौं नं गनंगनं हानं मुक्त जुइत सनाच्वंगु दु । ह्ला: म्हू चिना: न्ह्याज्यानाच्वंगु दु ।

ख नं ख:, मनुखं ह्लापा सीके सय्‌के मा:गु थ्व हे ला ख:नि कि थथे थ:पिं सिनां म्वाय् मा:गुया ल्यूने छु खँ सुलाच्वंगु दु ? । थ्वया जिम्मेवार सु ख: धैगु । ख जा: छुं दार्शनीकतय्‌सं "संघर्षमयी जीवन हे धात्थेंगु सुखान्त जीवन ख:।" धका: धायेगु या: । थ्व अबस्था ख: तर उबलय् जक सुखान्त जुइ गुबलय् सकल प्राणी छगू हे जुइ, छतां अप्व: निता अन मदइ, सकलें छगू हे कथं संघर्षय् च्वाइ ।

तर थनला प्रकृतियात द्वयं बिया: द्वलंद्व: थथे संघर्षरत मनूतय्‌त नये, त्वने, पुने व चवने गा:गु श्रोतयात छम्ह निम्ह मनुखं जक घय्‌सुना: काइ, द्वलंद्व:-यात गा:गु साधनयात छम्ह निम्हसियां उपयोग याना जुइगुलि जक खँ मेखे च्वाँ वनाच्वंगु ख: । छु प्रकृतिया हे खँ ल्हायेगु ख:सा थन सकल मनूयात नये

त्वंके व पुंकाः नं मफुइगु बुँ मदुला ! उत्पादनया निंतिं माःगु श्रम याइपिं श्रमिक मदुला ? न त ल्वय् नाप ल्वायेत मनूतयेके तागत मदु ? मखु थन थुपिंया अभाव मखु बल्कि मनुखं उपभोग यानाः सिधय्के मफइगु अपार श्रोत व साधनत दु । तर थ्वैंत स्वार्थी मनूतय्सं मखुगु कथं छ्यला च्वंगुलीं जक थनया मनूत सुं मुलय् सुं गालय् लानाच्वंगु । अन्न सय्काः नय् दुगु थ्व अपार छ्यलय् ऐंस व आरामया साधनत मुंकाः, अनया उर्वर चायागु गःपःम्वय्हिला-च्वन । चाया उत्पादन यायेगु अधिकारयात बलात्कार याना बाञ्जः यानाच्वन । अथे हे वन जंगल आदि सकतां ह्रास यानाः अन्न घाये मुक्कं थ्व बायु-मण्डलयात हे दुषित याइगु शक्तित दयेकाः, छखे अल्याख मनूतय्त ल्वय् घय्पुइत बाध्य याकाच्वनसां मेखे पित्याः प्याःचा आसं न्ह्यावलें कुलिचिना-च्वने माःपिं निगु च्यूताःया पलेसा धेवा व श्रोत साधनयात मखुथाय् छ्यला-च्वन । अन्न विश्वया थीथी घटनां झीत क्यनाच्वन कि थथे पित्याः व प्याःचा-पिन्सं गबलय् गबलेय् नसा त्वंसा फ्वनी, उवले व हे स्वार्थी मनूतसें व वया हिमायतितय्सं प्वाथय् नसां त्वंसाया पलेसा छाती गोली नकाः बमया कूंइ इत.मितः कंकाः भःभः न्हूगु स्वयाः न्हयाबलेंया निंतिं नय् त्वने हे म्वाय्क थ्व संसारं बिदा वियाच्वंगु दु ।

थथे सकतां खँ गनं सुरू जुल, गुकथं, सुनायानाः जुल धैगु सीका हे खः अज्याःपि शत्रुतय्त न्हंका छ्वयेत मंकाः कथं ह्लय्ज्याना वयाच्वंगु । थुज्याःगु मंकाः कुतः गनं बिजय प्राप्त यायेत सफल जुइ फतसा गनं मदिक्क कुतः याना-च्वंगु नं मदुगु मखु । यायेमानिपिं, दनेमानिपिं, सनेमानिपिं झीसं नं थथे थ्व सकतां समस्याया धात्थेंह्य शत्रुयात क्वथले फःसा जक थात्थें झी नं मृत जीवन मखु सुखान्त जीवन हने फैगु ताः तयाः छथ्वः छधी जुयाः थज्याःपिं मंकाः शत्रु-तयेत क्वःथलेत न्ह्याज्याये माःगु । अले धाःसा धाथें हानं मनूमात्रया निंतिं मेगु छपलाः चवन्ह्याकेत यायेगु संघर्षय् सुखानुभुती दइगु खइ । उलि जकनं मखसे जितः म्हनाच्वंथे सकसितं म्हनाच्वनीगु ह्मगसय् सीगु मखु, ख्वःसःया मखु,ह्लयू ख्वाःया जलं तय्जु याःवइगु जुइ । सीगु अवस्थाय् नं खूंगु झीझांदंगु लू नं मखु हर्ष व शान्ति थात् काःगु स्वय्दैंगु खइ । न्ह्यलय् नं ज्वलय् नं मृत जीबनया किपालु स्वय् म्वाःलिगु खइ ।

ध्यबा भिम्ह च्यः खः, तर मभिम्ह साहु (गुरू) ।

महादेशत गुखे स्वयाः बनाच्वंगु दु ?

—मदनरत्न सायमि
एम. एस्सी. (भूगर्भ)

थौंकन्हय् झीगु थ्व पृथ्वीस थीथी न्हय्गू महादेशत खने दु। छुले थुपिं ह्लापां निसें ह्लय्गू हे खःला ? आःयागु थासय् हे च्वनाच्वंपिं खःला ?धैगु विषय सीकेत यक्व हे वैज्ञानिकतसें तः दँ न्ह्यबः निसें कुतः याना बयाच्वंगु खने दु । थुकिया ज्वलय् दकलय् ह्लापां नां न्ह्यःने दंवइ, अल्फ्रेड वेगनरयागु । सन् १९१२ पाखे वय्कलं छगू सिद्धान्त प्रतिपादन यासें महादेशतय्गु स्थिति न्ह्यब्वयेगु कुतः यानादिल । Continental Drift धैगु वय्कःया सिद्धान्त-कथं थौंकन्हय्या कुचाकुचा दलाच्वंगु व थासंथासय् ब्यागलं च्वनाच्वंगु महा-देशत २० करोड दँ (?) न्ह्यःछधी व छथाय् जुयाच्वंपिं खः, गुकियात Pan-gea धकाः धाल । अले छुले पृथ्वी छगलं बँ अथवा Land जक खःला ले ? मखु व Pangea यात वेरय्याना तःम्ह महासमुद्र छगू दु Panthalasa, गुगुकि आःयागु प्रशान्त महासागरया पुर्खा हे । अले आःयागु अफ्रिका, युरोप व एशिया (यूरेशिया) या दथुइ लाबक पूर्वपाखे टेथिस (Tethys) धैगु खाडी (Bay) छगू नं दुगु जुयाच्वन ।

थ्वयां २ करोड दँ लिपा Pangea बुलुं टुक्रा जुइगु शुरू जुल (?) गुकियानाः पश्चिम पाखेया बँ चाला वनाः टेथिस खाडी, टेथिस सागर जू वन, अले Pangea यात उत्तर व दक्षिण निगू ब्वय् थला बिल । उत्तर ब्वयात Laurasia वा Angara धाल धाःसा दक्षिण ब्वयात Gondwana धाल । गुगुकि लिपा हाकनं टुक्रा जुजुं Angara जक उत्तर अमेरिका, यूरोप व एशिया जू वल, Gondwana जक दक्षिण अमेरिका, अफ्रिका, अष्ट्रेलिया व अन्टार्कटिका जू वल । उकिं ह्लय्गू महादेशत दत ।

टुका जुइगु कमय् १३ कोड दँ न्ह्यः दक्षिण अमेरिका, अफ्रिकापाखें तापाना वनाः आन्ध्र महासागरया जन्म जुल । व थें हे एशियाया भारतीय उप-महादेश अफ्रिका व अन्टार्कटिका पाखें तापानाः उत्तर पूर्व पाखे वंबलय् भारतीय महासागरया जन्म जुल । थ्व हे कमय् अफ्रिक भतिचा उत्तरपाखे छुं न्ह्याः-वन, टेथिस सागरयात पश्चिम पाखें कुनाबिल । अले भारत नं न्ह्याना हे च्वंगु जुयाः पूर्व पाखें नं कुनाबिल, गुकिं याना थौं टेथिस सागरया चि तक नं मन्त तर थन थाय् लुमंके बहःगु खँ छु धाःसा व हे टेथिस प्वाः त्यूबलय् हे तःजाःगु पर्वतय् जन्म जुल, गुकिया दुने सगरमाथा नं लाःवः । थ्व जूगु अथे हे ५ करोड दँ दत जुइ ।

अनं लिपा थ्व महादेशत उखेथुखें च्वांय् जुइगु ज्या दित लाःले ? अहं, मदूनि । थ्व कम न्ह्यानांच्वंगु दु धैगु वेगनरया धापू खः थुगु सिद्धान्त-यात तःगू मछि दसि (प्रमाण) या आधारय् प्रमाणित यायेत स्वःगु दु । उगु दसितः–

१. थौंकन्हयया फुक्क महादेशतय्गु किपायात छथासं मिलय् यानाः स्वयेबलय् छपाँय् छधी हे खने दु, गथे छपाः भ्वंयात कुचाकुचा थलाः हाकनं स्वाना स्वय्बलय् ह्लापाथें हे छपातं खने दइ ।

२. भौगर्भिक दसि– पुलांगु ल्वहं, चट्टानतय्गु दँ व तह (तगि) स्वये-बलय् अष्ट्रेलिया, अन्टार्कटिका, अफ्रिका, अर्जेन्टिना (द. अमेरिका) यागु चट्टानत छगू मेगु नाप मिलय् जू थें गुगुंगुं चट्टान भारतनाप नं मिलय् जू ।

३. प्राचीन जीव ऐतिहासीक दसि– महादेशत टुका जुयाः बाया वंबलय् अनच्वंपिं प्राणीत छवलं उखेथुखे दने मफुगु (?) या कारणं थौंकन्हयया अध्ययन कथं थीथी महादेशय् ज्वःज्वःलाःपिं थीथी प्राणीतय्गु जीवावशेष (Fossil) लुया वयाच्वंगु दु ।

४. प्राचीन लःफय् (हावापानी) या दसि- उगु इलय्या थीथी हावापानी दुगु थाय्या प्राणीतसें थीथी थाय्या सम्बन्ध क्यं । गथेकि बँय् घिस्रय् जुइपिं प्राणीपिं व भिपू (मुगा) तसें क्वाःगु हावापानीयात क्यंसा 'टिलाइट' (च्वापुखुसि, हिमनदी) य् दइगु ल्वहँचां तसकं ख्वाउँगु हावापानीयात क्यं । अले छगू हे इलय्या नमूना मेगु थाय् नाप मिलय् जूसा निगूयां सम्बन्ध क्यं ।

५. प्राचीन चुम्बकिय दसि– ल्वहं अथवा चट्टानय् दइगु नं (Iron) या गुणं न्ह्याबलें चुम्बकिय ध्रुव क्यनाच्वं । अथे जुयाः तसकं पुलांपुलांगु चट्टानत जाँच याना स्वःबलय् फुक्क चट्टानय् व ध्रुवत छगू हे कथं मदु । (थ्व हे ल्याखं स्वया वंबलय् जापानी निह्मस्यां नेपाः ३० करोड दँ न्हापा आःयागु आन्टार्कटिका दुथाय् लाः धकाः क्वःछ्यूगु दु । अथे हे ५ करोड दँ न्हापा भूमध्य-रेखा पाखेलानाच्वंगु खः । थ्व ल्याः वय्कःपिसं हान्सेन पाल्पाया चट्टानतय् अध्ययनं लुइका दीगु खः । अले नेपाः अझ नं उत्तरपाखे न्ह्यानाच्वंगु दु । अथे धकाः नेपाः जक मखु सम्पूर्ण भारतीय उपमहादेश हे उकथं न्ह्यानाच्वंगु दु । छाय्धाःसा भौगोलिक ल्याखं नेपाः नं व हे उपमहादेश अन्तर्गत लाः । उकि व न्ह्याइबलय् नेपाः नं न्ह्याइगु स्वाभाविक हे जुल) ।

धायेमाल धाःसा वेगनरया थुगु Continental Drift सिद्धान्तं उबलय् तच्वःगु हे हलचल हयाब्यूगु खः । तर उब्लः धैबें वैज्ञानिकत थ्व सिद्धा-न्तयात नालेत तयार मजू । छाय्धाःसा थुगु सिद्धान्तय् यक्वं तथ्यतय्गु ह्मति (अभाव) खने दु । गथेकि छाँय्, छथी जुयाच्वंह्म गथे जुयाः टुक्रा जुल ? व टुक्रा जुयाः वंह्म छाय् छगू हे दिशाय् जक वन? व छुकिया आधारय् अथवा छुकिया द्वःने न्ह्यानाच्वंगु खः ? थ्व न्ह्याकाच्वंगु शक्ति छु खः ? आदि आदि । थजाःगु ह्मतियानाः थुगु सिद्धान्त बुलुहुँ ख्वाउँया वन । सन् १९३० पाखे वय्कःया मृत्यु लिपा झन तना हे वं थें जुल ।

तर नीदँति लिपांनिसें हाकनं मनूतय्त थुखेपाखे सालायन । यक्व अध्ययन व अनुसन्धान लिपा आखिर थ्व महादेशत सनाच्वंगु हे खः, न्ह्यानाच्वंगु हे खः धकाः उगु हे सिद्धान्त बःकयाः यक्वं वैज्ञानिकतसें पक्का यात । अले थीथी वैज्ञानिकतसें उकियां समर्थनय् थीथी सिद्धान्तत पिकाल । उकि फुक्कयात मुनाः Plate Tectonics या नां बिल ।

उकि मध्ये Sea Floor Spreading (समुद्रया बँ तब्याना वा चकना वनाच्वंगु) सिद्धान्त विषय छुं खँ सोके । थुगु सिद्धान्त प्रतिपादन याना-दीह्म भाजु Hess खः । सन् १९६२ स पिहांवःगु थ्व सिद्धान्तकथं पृथ्वीया दुने Mantle धाःथासं Convection Current (संवाहन धाः) पिहां वयाच्वंगु दु (छाय्धाःसा व थाय् तसकं क्वाः अले अन दुगु गुगुंनं पदार्थत धी मचिसे भचाभचा नायू व ब्हालु) । उगु धालं यानाः समुद्रया क्वय् पृथ्वीया

निया सतह (Crust) अथवा बँगागु गुगुं थाय्यात सालुकाः कमजोर याना विइ. अले लिपा त हे छ्याइ । गुकियानाः पृथ्वी दुनेच्वंगु क्वाःगु व ग्वालुगु पदार्थ पिहां वयाः व समुद्रया बँय् मुनाः छगू प्रकारया चिजाःगु पर्वः (Ridge) हे दयेकी । गथेकी Mid Oceanic Ridge, East Pacific Ridge, Mid Indian Ridge आदि । थुकथं मदिक्क पिहांवःगु पदार्थ रीज दयेकुदयेकुं लिक्कलिक्कच्वंगु बँ भचाभचा यानाः च्वाना छ्वइ, अले समुद्रया बँ तब्यानावनी । थ्व खँ रीजया नापनापच्वंगु चट्टानया अध्ययनं सीकुगु खः । रीजं गुलि तापाक वन उलि पुलांगु व गुलि सतिक वल उलि न्हूगु चट्टान लूगु, वास्तवय् न्हापां पिहांवःह्ये लित लिपा पिहां वःह्यं च्वाना छ्वःगुलि जुइमाः धकाः अनुमान याःगु खः । थथे बँ तब्या जुइगु वा चकना वनीगु गीत आन्ध महासागरय् २ निसें ३ सेन्टिमिटर प्रतिबर्ष धकाः सीकुगु दु ।

तर थथे बँ तब्याना वन च्वंगु खःसा पृथ्वीला झनझन तग्वः जुइमाःगु मखुला ? अले व Mantle पाखें पिहां वइगु पदार्थ गथे मदिक्क पिहां वयाच्वने फत ? धैगु खँय् वय्कलं थुकथं स्पष्ट याना दिल-छखें समुद्रया बँ तब्याना वनाच्वंगु दुसा भचा तापाक ह्यतिगाः (तगाःगु गाः, गन कुतुं बनकि थाहां वये फइमखु Subduction Zone) गथेकि मारियाना ट्रेन्च, जाभा ट्रेन्च आदि पाखें तब्याना वंगु बँ क्वाहांवनाः हाकनं Mantle य् वनाः उकिया दुजः जूवनी । अले व हे हाकनं लिपा पिहांवइ, थुकथं थ्व क्रम जुयांतुंच्वनी ।

थथे बँ पिहां वयेगु व दुहां वनेगुया ज्याज्वलय् यक्वं गतिबिधित जुयाच्वंगु दु । बँ पिहां वःथाय् बेसाल्टिक ज्वालामुखि दया वःसा दुहां वनिइथाय् एन्डेसाइटिक ज्वालामुखि दयावइ । अथे बँ दुहांवनाः छुं भचा क्वय् थ्यनीबलय् अनया क्वाःजलं (तापक्रमं) उकियात नायेका बी । अले व नाये धुंकूगु पदार्थ गुलिगुलि हाकनं नं कुहां वनाः Mantle तक्कं थ्यंकः वंसा, गुलिगुलि कुहां वने मफयाः अःखलं थाहां वियाः ज्वालामुखिया रूपय् समुद्रय् दुने हे बिस्फोट जुइ । उकिं पिहांवःगु पदार्थत धी चिना, इंचा बांलूगु टापूत (Island arcs) इत्यः लाक दयेका यंकिइ । गथेकि जापानी टापू, कुरील टापू, न्यूगिनी टापू, आइसलाण्ड आदि । बँ दुहां वनीगु थाय् भुखाय् (भूकम्प) या तच्वकं सक्रियगु थाय् जुइगुलि जापानय् न्हि हे सलंसः क्वः भुखाय् ब्वः । नाप नापं थजाःगु थासय् दँय्दसं टापूत थपय् जुजुं वयाच्वंगु दु । गुकियानाः जमि-

नया क्षेत्रफल नं बढय् जुयाच्वंगु खः धैगु अनुमान यानाच्वंगु दु।

थथे पदार्थत पिहां वइगु व दुहां वनीगु प्रक्रियां बँ च्वाइगु खालि समुद्रय्जक लिकुना मच्वं, Land (जमिनय्) नं जुयाच्वंगु दु। दसिया लागि भारतीय उपमहाद्वीप व ह्लासाया दथुइ ह्लापा टेथिस सागर दु। थःथः ल्यूनें च्वाना हःगुलि लिपा निम्हं ह्लयःने न्ह्याः वयं टेथिस सागर तना वनाः खालि गाः वंगु थाय् Indus Suture Zone जक ल्यं दनि। थ्वहे प्रक्रियां यानाः हिमाल व थीथी पर्बःत नं उत्पत्ति जुल धैगु सिद्धान्त नं पिहां वल(डेवी व बर्ड, १९७०)। वथें हे आन्द्र महासागरया रोजं जमिन च्वाना छ्वयाः उत्तर अमेरिका व युरोप झनझन तापाना वनाच्वंगु खँ सोकल।

थुगु सिद्धान्तया लिसेलिसें हेसं समुद्रया बँ, जमिनया बँ सिवय् ववकालि धकाः प्रमाणित यात। छाय् धाःसा जमिनय् दकलय् पुलांगु चट्टान ३.९ अरब दँ न्हापाया लुइकुगु दुसा, समुद्रया बँय् २० करोड दँ न्ह्यःया जक लूगु दु। थुकिया हुती (कारण) समुद्रया बँ क्वय् दुसना वनीगुलि हे खइ धैगु वय्कःया धापू खः।

थुगु सिद्धान्तयात बःबीकथं भाइन व माय्थ्यूसपिसं चुम्बकिय ध्रुबया अध्ययन यानाः इलय्बलय् (झिद्वः निसें छगूलाख) दँय् पृथ्वीया चुम्बकिय ध्रुबत थःथस्हतुं अःखः जुइ धैगु सिद्धान्त नं १९६३ स पिकया दिल। थुकथं स्वः बलय् रोजया जवंखवंया उलिउलि हे तापाःथाय् चट्टानतयेके ज्वःज्वःलाःगु चुम्बकिय ध्रुबत लुइकल, वयां उखे अःखः ध्रुबत लुल। गुकि स्पष्ट याःकि थुपि नापं जन्मय् जुयाः, ब्यागः जुयावंपि खः। अले ज्वःज्वःलाःपि व ज्वःज्वः-मलाःपिसं थीथी ईयात क्यं। दकलय् लिपा ध्रुब अःखः जूगु थनि २० हजार (नीद्वः) दँ न्ह्यः खः धकाः कक्स धाःम्हं १९६९ स लुइका दिल।

यक्व प्रमाणत लिसें पिहांवःगु थुगु Plate Tectonics या सिद्धान्तयात बेलायत, जापान, अमेरिकाया यक्वं बैज्ञानिकतसें नालाकाल। अले पृथ्वी तग्वयां वं वनाच्वंगु दु धैगु खँय् नं उपि विश्वस्त खने दु।

तर थुकिइ नं गुलिगुलि ह्मति खने दनि :-

१. महादेशत न्ह्याकाच्वंगु छु शक्ति धैगु न्ह्यसःया यक्वं लिसः बःसां तवि सन्तोषगु लिसः मदुनि।

२. अले दकलय् ह्लापां गुवलय् अथे न्ह्यायेगु ज्या शुरूजुल धैगुया लिसः मदुनि।

३. गुलिगुलिसियां Vertical Movement (च्वंक्वं सनीगु) पाखें पहाडत दया वःगु धकाः सिद्धान्त पिकाःगु दु, थुखेयाखे छुं निच्वः छने मदु ।
४. चट्टानतय्‌के लूगु चुम्बकिय ध्रुवया अध्ययन फुक्क थाय्‌या मखुनि ।
५. पृथ्वीया सतह (Crust) या दुने Mantle या गतिविधि गथे धैगु खँ बांलाक स्पष्ट मजूनि, छाय्‌धाःसा आःतक जमिनं ८ किलोमिटर क्वय्‌तक जक ड्रिलिंग यानाः अध्ययन याःगु दु, गनकि सतहया फि (मोटाइ) हे गनं ४० कि. मि. दु, गनं १५–२० कि. मि. दु । अथे जूगुलिं Mantle तकयां खँ केवल अन्दाज हे जक जुयाच्वंगु दु ।
६. Crust या ख्वाउँगु पदार्थ Mantle या क्वाःथाय्‌ गथे जुयाः दुहां वन? छाय्‌धाःसा Crust या पदार्थ Mantle या स्वयां याउँ ।
७. यदि रीजं यानाः समुद्रया बँ तब्याना वा चकना वनाच्वंगु खःसा अफ्रिका महादेशया छचाःलिं रीजत दु । छचाःखेरं च्वानाच्वंगु बँ गथे जुयाः न्ह्याये फइ, छु ले अफ्रिका महादेश छथासं च्वनाच्वंगु खःला ?
८. व थें हे म्हसिनाः (Subduction Zone) नं विश्वसनीय मजू, आदि ।
थथे हे यक्व म्हतित ब्यनाः यक्वं वैज्ञानिक व बौद्धिक क्षेत्रं थुगु सिद्धान्तयात नाला कायेत थाकु चायाच्वंगु खने दु, गुकिया दुने रूसोत नं लाः । आशादु, अध्ययन व अनुसन्धानं लिपा छन्हु तथ्य खँ पिहांवइ लिनि ।
यगु थजुइब्यु, आखिर झीगु पृथ्वीया गुलि नं महादेशत दु, उपिं न्ह्याबलें छथाय्‌ हे च्वनाच्वंगुला मइ हे मखु, छाय्‌धाःसा परिवर्तनला प्रकृतिया नियम हे खः ।

अन्टार्कटिका महादेश :– पृथ्वीया दक्षिणी ध्रुवय्‌ १,३२,०७,००० ब. कि. मी. क्षेत्रफल दु । तापक्रम –८०^{0} सिबें ह्यो । थ्‌वं ३०–६० से. मी च्वापुगाया १० निसें २० से. मी जाःतक्क ओबि । वायुमण्डलय्‌ धू व प्रदुषण मदु । वैज्ञानिक अध्ययन कथं थनयागु Fossil (जीवावशेष) अफ्रीका, द. अमेरिका, अष्ट्रेलिया व भारतीय उपमहाद्विपय्‌ दुगु नाप ज्वःलाः । उकिं ह्लापा छगू हे महादेश तुक्राजुयाः दक्षिण पाखे न्ह्यावंगु अनुमान याःगु दु । थन ८००; १५६ व ४५ ताजिया बनस्पति, जीवजन्तु व झंगःपन्छित लुइकुगु दु । थ्व थाय्‌ ह्लापां १८ गूगु शताब्दी बेलायतया जेम्स कूकं थःगु जाहाजं खंगु खःसा दक्के ह्लापां सन्‌ १९११ स रबर्ट पियारीं थन पलाः तल । थौंकन्हय्‌ थीथी देशं थीथी अनुसन्धान केन्द्र तयाः ज्या यानाच्वंगु दु । — रोनाष्ट, बि. लेखमाला

प्राणघाटक ल्वय् : क्यान्सर

–निर्मल बज्राचार्य
त्रि-चन्द्र क्याम्पस

क्यान्सर छगू प्राणघाटक ल्वय् खः । थ्व ल्वय् थीथी कारणं शरीरया थीथी थासय् जुइफु । मू कथं स्वं (Lungs), म्हुतु, गलः, मिसातय्गु दुरु, गर्भासय व लिंग आदिथासय् जुइ । बिकसित व अबिकसित देतय् निति थ्व ल्वय् छगू तःधंगु पःखाः जुयाः धस्वानाच्वंगु दु । बिश्व स्वास्थ्य संगठनं पिकाः-गु 'इपि डेमियोलोजिकल' या रिकर्ड कथं बिश्वय् दँय्दसं ५९ गू लाख मनूतय्त क्यान्सर जू । थुकीमध्ये ३० गू लाखला विकासशील देयापि जक दु । अथे हे थ्व ल्वचं बिश्वय् ४३ गू लाखह्म मनूत सिनाच्वंगु दु । गुकि मध्ये २३ गू लाख अबिकशीत देयापि जक दु । उगु रिपोर्ट कथं दँय्दसँ ४.६० गू लाखह्म मिसा-पिं गर्भासय, ३ गू लाखह्म गलःया, २.६ गू लाखह्म लिंगया व १ गू लाखह्म मनूत मुटुया क्यान्सरं ग्रस्त जुयाच्वंगु सीदु ।

'क्यान्सर' खँग्वः रोमन खँग्वः 'कैंब' पाखें वःगु खः । कैंबया अर्थ छगू कथं 'न्यनावनीगु ल्वय्'' खः । थ्व ल्वय्या नां दकले न्हापां रोमन बैज्ञानिक हिपोक्रेटसं छुनादिइगु खः । न्हापां सन् १९११ स जीवबैज्ञानिक फैंसिस पेइटन राउसं छह्म खराचिके भाइरसया कारणं क्यान्सर जूगु लुइकादिल । थुकि वय्कःयात नोबल सिरपाः नं लःल्हाय् धुंकूगु दु । थ्वया लिपा सन् १९३६ स मेह्म बैज्ञानिक रिचार्ड इसोपं भाइरसया कारणं खराचिके क्यान्सर दुगु खंका-दिल । फैंसिस पेइटन राउसया धापूकथं क्यान्सरया कारण, मनूतय्सं भाइरसं जक जुइ धकाः बिश्वास यानाच्वंगु दु, तर थ्व बाहेक मेमेगु नं दु। धात्थें धायेगु खःसा मेमेगु थीथी कारणत नं मुकं क्यान्सरयागु जक नखु बरू थ्वया(क्यान्सर)

सम्भावना जक ख: । उकें थ्व ल्वय्‌या खास निश्चित कारणत आतक्क नं लुइके मफुनि ।

क्यान्सर गुकथं जुइ ? (सम्भाव्य कारणत)

क्यान्सरया मू स्रोत कोशिकात (Cells) ख: । गथे प:खा: दनेत चिचो पागु अप्पात मा: अथे हे झीगु शरीर ब्वलंकेत नं अज्या:गु हे चिचो धंगु बस्तु (Living Organism) आवश्यक जू । थज्या:गु चिचोधंगु बस्तुयात कोशिका (Cell) धका: धाइ । थ्वयात झीगु नांगां मिखां खंके फइमखु । छह्म नकतिनि बूह्म मचाया ह्मय्‌ २,०००, ०००, ०००, ००० गू कोशिकात दई, आ: छि हे बिचा: यानादिसँ व कोशिका गपाय्‌धंगु जुइ ? झी मनूतय्‌गु कोशिकाय्‌ दुने सुका थें ज्या:गु बस्तुत दइ थुकियात 'क्रोमोजोम' धाइ । थुकिया ज्या मां–अबुयागु गुणत मचाखाचाय्‌ (Offsprings) तक्क थ्यंकेगु ख: । छगू कोशिकाय्‌ थ्वयागु ल्या: ४६ गू तक्क दइ । थ्व क्रोमोजोम दुने नं थीथी कथंया 'जीन' (Gene) त दइ गुकें मां–अबु (Parent) पिनिगु गुण (पैत्रिक गुण) यात नियन्त्रणय्‌ तयातइ । थज्या:गु हे कोशिकाय्‌ गुबलें पिने पाखें (External) वा दुने पाखें (Internal), भौतिक (Physically) वा रासायनिक (Chemically) ह्यू पा: वइ, अबलय्‌ व कोशिकां थह्मं ह्निह्निं यायेमा:गु सामान्य ज्या यायेगु त्व:ता: मेमेगु हे असामान्य ज्या याना वयनी । थ्वया मतलब व प्रभावित (ह्यू पा: वये धुंकूगु) कोशिका निरन्तर रूपं बृद्धि जुयावइ । लिच्व: कथं अनथासय्‌ "अर्बुद्ध" (ट्यूमर) वा 'मैलिग-नेन्ट' ब्वलंकि । थज्या:गु कोशिकायात 'मैलिगनेन्ट कोशिका' धाइ । सामान्य कोशिकाय्‌ क्यान्सरं थीगु वा मथीगु उकीच्वंगु जीनयागु ह्यूपा:लय्‌ निर्भर जुइ । जब झी मनू बुइ, बुइ धुंका: त:धिक: जुइ, थज्या:बलय्‌ कोशिका बृद्धि जुइगु दी । थज्या:गु प्रक्रियायात Contract Inhibition धका: धाइ । थज्या:गु गुण क्यान्सरं थ्यूगु कोशिकाय्‌ दइ मखु ; गुकिं याना अज्या:गु कोशिकात लगातार थ:गु हे पहलं वयागु ल्याखय्‌ अप्वयां वनी; गुकिं यानां छगू कोशिका मेगु कोशिकाया द्य:ने देतना वनी, लिच्वलय्‌ अनथाय्‌ ट्यूमर वा मैलिगनेन्ट ब्वलनि । सामान्य कोशिकातय्‌गु आयु स्वया: क्यान्सरं थ्यूगु कोशिकाया आयु ता:हा जुइ । थथे ता:ई तक्क म्वाये फुगु ट्यूमर झीगु ह्मया निर्ति मनी । उकिं थ्व ल्वचं कल कि मनुया ज्यान तकं कायेफु ।

आः थन सामान्य कोशिकात क्यान्सर ग्रष्ट कोशिकाय् गुकथं हिलावनी धकाः बिचाः याये । नांजाःह्म जीबशास्त्री मर्सरं सन् १९६१ स क्यान्सरयागु जन्म हे 'एक्स-रे' व थ्वथें ज्याःगु मेमेगु बिकिरणत गये प्लाष्टिक फिल्म व बिषालु ग्यासं याना सामान्य स्वास्थ्य कोशिकायात क्यान्सर ग्रष्ट कोशिकाय् हिला बीफु धकाः धयादीगु दु । बैज्ञानिकतय् कथं भौचित परजीबी भाइरसं यानाः क्यान्सर जुइगु सम्भाबना दु । बेंथ सेडामेरीलेंड (अमेरिका) या नेशनल इन्ष्टिटच्यूटया बैज्ञानिकत डा. मोहन व एफ. इलवेंट सन् १९६९ स यानास्व:गु अनुसन्धान कथं मनूतय्त भाइरसं यानाः क्यान्सर जुइ धकाः धयादीगु दु । वय्कःपिनि कथं अज्याःगु भाइरसं मैलिगनेन्ट कोशिकाय् हे आक्रमण यायी । तर छगू अजू चायापुगु खँ छु धाःसा आतक्क क्यान्सरया रोगीय.के भाइरस दुगु प्रमाण मदुनि । तर मेपिं जन्तुतय्के बिशेष कथंयागु भाइरस 'अक भाइरस' वा 'रिट्रोभाइरस' दु गुकिं उमित क्यान्सर ब्वलंके फु । थज्याःपिं भाइरसयात 'आर. एन. ए. ट्यूमर भाइरस' नं धाः । थिमिके मू याना RNA (Ribonucleic acid) दइ । थ्व भाइरसयागु क्रोमोजोमया जीनं भाइरसयात विकाश यायेगु नापं सामान्य स्वास्थ्य कोशिकायात क्यान्सर ग्रष्ट कोशिकाय् हिलाबी । थज्याःगु जीनयात 'अक्जीन' धाइ । मनूतय्गु कोशिकाय् दइगु क्रोमोजोमयागु छुं जीन क्रम भाइरसनाप स्वापूदुगु अक्जीनक्रम नाप तसकं मिलय् जू; उकें झीसं क्यान्सरयागु स्वापू भाइरसनाप तइ । सं. रा. अमेरिकाया बैज्ञानिक वालटीमोर व स्वीट्जरल्याण्डया बैज्ञानिक बीजमैनया कथं आतक्कया दुने मनूयागु ह्मय् ३० ताजिया अक्जीनत दु ।

क्यासरयागु मेगु छगू कारण थबे नं जुइफु कि द्वलंद्वः दँ न्ह्यः झीगु पुर्बज (छगू कथंयाह्म जन्तु) यागु क्रोमोजोमय् भाइरस अक्जीन ल्वाकज्याय् धुंकूगुलिं झीके नं अज्याःगु हे क्रोमोजोमत छुं भचा आतक्क नं दयांतुंचवनी गबलय् व अक्जीनयात पाय्छिगु ई (envirnoment) वइ अबलय् थिपिं सक्रिय जुयाः झीत क्यान्सरया ल्वचं कय्काबी ।

सन् १९८३ स सं. रा. अमेरिकाया बैज्ञानिकतय्सं निस्क्रिय अक्जीनय् (सक्रिय जुइत व पाय्छिगु इलय् मलाःगु जीन) छुं ह्यूपाः वल धाःसा उकें अप्वः मात्राय् प्रोटिन पिब्वइ, गुगु प्रोटिन कोशिकायागु सामान्य बृद्धिया निंतिं अप्वः जू, बहे प्रोटिनं क्यान्सर ब्वलंके फु । अक्जीन सक्रिय जुइत पाय्छिगु

बातावरण हे मा: धैगु मदु । अक्जीन दुगु कोमोजोम मेगु अक्जीन मदुगु कोमोजोम नाप ल्वाक ज्या:सां क्यान्सर जुइफु । उकें थन छु सीदत धा:सा क्यान्सर ब्वलनीगु व ब्वमलनीगु अक्जीनयागु सक्रियताय् निर्भर जू ।

बृद्ध अवस्थाय् हार्मोनयागु उत्पादनय् अप्वः वा म्हो जुल धायवं जननी (Reproductive organism) अंगय् अबुद्धं ब्वलनेगु यक्वं सम्भावना दु । गुकियाना: व अंग क्यान्सरं ग्रष्ट जुइफु ।

छह्म नांदंह्म बैज्ञानिक वार्वगं धयादी कथं गुबलय् 'केरोसिनोजोनिक' एजेन्टं स्वस्थ कोशिकाय् आक्रमण यायी अबलय् अनच्वंगु अंगय् रक्तसंचार गडबड याना बी नापं व अंगय् अक्सीजन नं मव्व वीफइमखु; गुकियाना व कोशिका उत्तेजित जुइ; थुकथं व कोशिकायागु 'जीवन प्रक्रियाय्' ह्यूपा: वया: क्यान्सर जुइगु सम्भावना दु ।

छुं बैज्ञानिकतय् धापूकथं क्यान्सरया कारण उगु थाय्या हावापानी नं जुइफु । थौंकन्हय्या इलय् खँल्हाय्गु खःसा आः जुयाच्वंगु आणविक परिक्षण यायेबलय् पिज्वइगु 'रेडियो धर्मि' जः नं क्यान्सरया कारण जुइफु ।

थौंकन्हय्यापिं बैज्ञानिकतय्सं स्वँ (Lungs) व म्हुतुया क्यान्सरया कारण मूकथं धुम्रपानयात कयात:गु दु । उकिं चुरोट, खैनी, ग्वा:, ग्वय् आदि यागु अप्वः सेवनं क्यान्सर जुइगु सम्भावना यक्वं दु ।

हारबर्ड स्कूल अफ हेल्थया डा. ब्रेन मैक मोहन व वय्कःया पासापिन्सं याना स्वःगु परिक्षण कथं ३६९ ह्म अग्नासय क्यान्सर रोगीतय्त अप्वः मात्रा कफीयागु सेवनं जूगु सीदत । थ्व परिक्षणं छुं खँ सीदत धा:सा न्हिच्छिया ३ गू कप कफी त्वनांतुं यंकल धा:सा क्यान्सर जुइगु सम्भावना नं सामान्य अबस्था स्वयां स्वदुगं अप्वः जुइफु ।

सं. रा. अमेरिकाया, क्यालिफोर्निया बिश्वबिद्यालयया बैज्ञानिक डेबिड गाराबेत व वय्कःयात ग्वाहालि यानाच्वंपिन्सं याना स्वःगु छगू अध्ययन कथं कोलन (तःपुगु आटपुतीया क्वय्च्वंगु तःपुगु भाग) या क्यान्सर शारिरीक निश्क्रियता व चिल्लो पदार्थ प्रोटिनयागु अप्वः मात्रा नलकि जुइफुगु खँ लुइकुगु दु । उगु ल्वचंकया: जक १० द्वः मनूत सी धैगु अनुमान दु । थौंकन्हय् तिनि स्विडेनय् ११ गू लाख मनूतय्के यानास्वःगु परिक्षण कथं शारिरीक निश्क्रियतां कोलनया क्यान्सर जुइगु खँ लुइकुगु खः । थुपिं ११ गू लाखह्म मनूत

अन्वःयाना पयतुनाः जक उगु यायीगु जुयाच्वन । थुकिया अर्थ थ्व न थुकि ताःई तक्क पयतुनां ज्याखाये वं कोलनया क्यान्सर जुइ; तर थ्व नं छगू कोलन क्यान्सरया कारण अवश्य नं खः धकाः दावीयाःगु दु ।

क्यान्सरया प्रकार :–

बैज्ञानिकतय्‌गु अनुसन्धान कथं मनूतय्‌के ३० ताजिया क्यान्सर जू । थुलि मध्ये गुगुं क्यान्सरय् असामान्य कथं बिकसित जुयाःवःगु कोशिकात (ट्यूमर) शरिरयागु छगू हे थास(अंग) य् जक ब्वलनाच्वनी अले थ्व मेमेगु थासय् सरय् जुइमखु, थज्याःगु क्यान्सरयात 'बिनाइन क्यान्सर" धाइ। थुकीया उदाहरण ठोस ट्यूमरत खः । मेगु ख :– 'मेलिग्नेन्ट क्यान्सर' । थ्व क्यान्सर जुल धाःसा जू थाय् बाहेक मेमेगु अंगय् नापं असर यायेफु । उकें थ्व बिनाइन क्यान्सर स्वयां अःवः ग्यानापु ।

क्यान्सर जूगु खः मखु गुकथं सीकेगु ?

न्ह्यागु ल्वय्‌यागु नं वासः यायेत ल्वय् गन जूगु, गुबलय् निसें जूगु, गुलि पुलांगु, खः आदिया ज्ञान दयेमाः । थ्व ल्वय्‌यात गुलि याकनं उपचारयात उलिहे लंके अःपु । उकें सी दयेसाथं उपचार याःसा ३०% लंके अःपु । थौंकन्हय् बैज्ञानिकतय्‌सं क्यान्सर जूगु दु मदु सीकेत छगू बिधि लुइकुगु दु ; व खः –'अल्ट्रा सोनिक टिस्यू करेक्ट्राइजेशन' वा 'यू. टि. सी." । थ्व बिधि सःया (ध्वनि) तरंग परावर्तन सिद्धान्तय् आधारित खः । थुकिं क्यान्सरया शंका जूथाय् ध्वनि तरंग छ्वइ अले व तरंगत कोशिकात नाप ठक्कर नयाः लिहां वइ । अथे लिहां वइबलय् थुमिसं थ्व तरंगत छुं निश्चित गति निश्चित कोण दयेकाः वइ । थुकथं परावर्तन जुयाः वइबलय् स्वस्थ व अस्वस्थ कोशिकां वःगु गति व कोणत थीथी कथं जुइ । थथे स्वस्थ व अस्वस्थ कोशिकां परावर्तन जुयाः वःगु ध्वनि तरंगतय्‌गु शक्ति व कोणयात थीथी इलेक्ट्रोनिक उपकरणं अध्ययन नापं अनुसन्धान यायी । थ्व बिधि क्यान्सर गुगु कथंयागु खः, गन थाय्‌च्वंगु खः आदिया सुचं बिइ । नापं थ्व बिधि उपचार यायेत तकं ग्वाहालि याः।

उपचार :–

छुं नं ल्वय्‌यागु उपचार यायेत उगु ल्वय् गबलय् व गुकथं जूगु स्यूसा अःपु तर थ्व क्यान्सरयागु छुं हे निश्चित कारण आतक्क लुइके मफुनि, मात्र

अनुमानया लिधंसाय् उपचार याये मालाच्वंगु दु । उकि बैज्ञानिकतय्सं थुकियागु वासः यायेत थीथी अनुसन्धान व परिक्षण थीथी जन्तुत नापं मनूतय्त यानावया च्वंगु दु ।

छथवः बैज्ञानिकतय्गु धापू कथं क्यान्सरयागु उपचार हे झीगु कोशिकाय् च्वंगु क्रोमोजोमय् दुगु 'अवजीन'यात न्ह्याब्लेंया निंति निष्क्रिय यायेगु । थ्व ज्याया निंति वय्कःपिन्सं "रिकाम्बिनेन्ट डि. एन. ए' प्रविधियात छ्यलेगु ववः छ्यूगु दु । थ्व प्रविधि छगू थज्याःगु पदार्थ दय्केगु कुतः यानाच्वंगु दु, गुकि अक्जीनयात पूवंक हे निश्क्रिय याये फइ । थज्याःगु पदार्थयात 'अन्करि प्रैसस' वा 'अन्कब्लकर्स' नां छूगु दु । बैज्ञानिकतय् कथं थ्वयात 'क्यान्सर भ्याक्सीन' या रूपय् छ्यलेगु ग्वसाः दु ।

क्यान्सरयात शल्यक्रिया याना नं लंके फु । नापं थ्व छगू स्यल्लाःगु उपचार खः । थ्वं जननी अंग, आमाशययाथें ज्याःगु 'बिनाइन क्यान्सर'यात लाय्के फु ।

लैसर किरणं नं क्यान्सरया उपचार यायेज्यू, त्वचायागु क्यान्सरय् थ्व हे दकलय् स्यल्लाःगु उपचार खः ।

क्यान्सर ल्वय्या उपचार कथं 'जर्मन अनुसन्धान सेवा'या प. जर्मनीया निह्म बैज्ञानिकतय्सं छुं तय्त क्यान्सरया विषाणुत दुत छ्वयाः 'इमीप्राभीन' नां यागु वासः खुला तवक मदिक्क याःबलय् क्यान्सर क्वलाःगु सी दत ।

छगू न्हूगु क्यान्सरया उपचारकथं अमेरिकाया 'राष्ट्रिय क्यान्सर इष्टिच्यूटया डा. स्टीवन ऐजेन वर्ग क्यान्सर रोगीयागु श्वेतरक्त कणिकात लिकानां छगू परखनलीतया 'इन्टरल्यूकिन–२' नाप ल्वाक छ्यानाः छगू न्हूगु कोशिका 'लिम्फोकाइन' दयेकाः रोगीयात तुं दुत छ्वयाः हानं मेगु थप 'इन्टरल्यूकिन–२ सायाः व कोशिकायात तिबः बी, ताकी व कोशिकां क्यान्सरं ग्रष्ट कोशिकायात स्याये फइ । थुकथं नीन्याह्मसित परिक्षण याना स्वःबलय् छह्म ल्वगि पूवंकहे क्यान्सरं मुक्त जुलसा झिछह्म ल्वगिया क्यान्सरया आकारय् ह्मो जुल । थ्व उपचार परिक्षणया निंति जक छ्यःगुलि थुकें मेगु प्रतिकुल लिच्वः नं यायेफु धकाः बैज्ञानिकतय्सं धयाच्वंगु दु ।

क्यान्सरयागु छगू मू उपचार सन्तुलित खाना नं खः । नापं व खानाय् लाभा व प्याज दयेहे माः । लाभा व प्याजं क्यान्सरयात पनेत ग्वाहालि यायी ।

हालय् ओहियो विश्वविद्यालयस अनुसन्धान यानाच्वंपिं वैज्ञानिक-तय्सं छगू थज्याःगु रासायनिक पदार्थ मालाच्वंगु दु, गुकिं छ्यंगूया क्यान्सर लाय्क फइ । थ्व पदार्थयात साबुंया रूपय् छ्यलेगु ग्वसाः दु । थ्व साबुंयागु नां 'क्यान्सर भर्संत साबु' छुगु दु । थ्व साबु नं झीगु ह्म सिलधाःसा छ्यंगूया क्यान्सर लनि । छह्म छुंयात थ्व साबुनं परिक्षण याना स्वःबलय् व छुँ याके क्यान्सर ववलाःगु खन ।

समाधानः–

क्यान्सर परमाणु बमयागु परिक्षणं पिज्वइगु जलं याना नं जुइफुगुलिं अज्याःगु परिक्षणत फतिफतले मनूत मदुगु थासय् यायेगु बांलाइ । हावापानी न्ह्याबलें हे स्वच्छ यानातय्गु निंतिं कल–कारखाना, सवारी साधनं पिहांवइगु दुषित ग्यांसत, पदार्थलय्त माःगु कथं व्यवस्था याना हाकनं वयात ज्या वय्-केगु कुतः यायेगु । म्वाय्क म्वाय्कं 'एक्स–रे' यागु प्रयोग मयायेगु । धुम्रपान व मद्यपानयागु बिज्ञापन प्रचार प्रसारय् प्रतिवन्ध जक मखु विश्वय्च्वंपिं मनू-तय्त हे अज्याःगु बस्तुं तापाकेगु । तर दुःखया खँ झीगु थें ज्याःगु गरिब देशय् धुम्रपान व मद्यपानयात ल्वःवंक बिज्ञापन यानाः, सिरपाःत तयाः, मनू-तय्त क्यान्सर व मेमेगु ल्वय् म्हुतुइ थ्यंक तय्यंकाच्वंगु दु । छखे धुम्रपान त्वःतकेगु अभियान चलय् याःसा मेखे मदिक्क धुम्रपान व मद्यपानयागु बिज्ञापन बियः, उके सिरपा लाःगु क्वनाः मनूतय्त ल्वय्जक मखु मृत्युयागु म्हुतुइ थ्यंक तय्यंकुगु दु । उकिं आःहे इलय् हे थज्याःगु बिज्ञापन दिकाः धुम्रपान व मद्यपान यायीपिन्त हतोत्साहित यायेत माःगु स्वास्थ्य कार्यक्रम न्ह्याकेमाः, मखुसा कन्हय् देया भावी सन्तानत थ्व ल्वचं मुक्त जुइ फइमखु । थ्वहे इलय् झीगु देशय् नं 'क्यान्सर हस्पिटल' चालिइगु न्यनेदु । आशा दु देशवासीतय्त थ्व भयानक ल्वचं मुक्त यायेगु उद्देश्यं जूगु ज्याझ्वः याकनं ताःलाइ । तर थ्व छह्म / निह्म व्यक्तिया स्वार्थ पुर्तियायेगु माध्यम मजुइब्यु / थ्व हे झीसं मनंतुने । ✱

जि थःगु ब्यक्तिगत स्वतन्त्रता उबलय् जक पाय् गुबलय् व पार्टी वा ग्रुपय् जिगु नियन्त्रण दइ ।

--जाँ-पल सार्त्र

गुणस्तर प्रमाण–चिन्हया छाप दुगु बिस्कुट भपियादिसँ !

–शशिकला मानन्धर

(च्वमि मय्जु नेपाल गुणस्तर तथा नाप तौल बिभागय् कार्यरत व नेपालभाषाया ख्यलय् परिचित लेखिका खः) । –सं.

'बिस्कुट'या शब्दं परिचित मजूपिं मनूत हे सुं दइथें ? अले व बस्तु–यात म्हुतुइ तयाः सवाः मकाःपिं नं सु दइथें ? छिं नं बिस्कुटया सवाः अवश्य कयादी धुंकुगु खइ । छितः दकलय् यःगु बिस्कुट छु थें ? ग्लुकोज, क्रिमक्राकर, टेम्पलक्विन, साल्टन् स्वीट, नाइस, थिनआरारोट, चाजा, खाजा, पाइन एपल, सोल्टी, कोकोनट, अरेन्जनट्, इत्यादि बिस्कुट मध्य छितः दकलय् साःगु गुगु–पति जुल थें ? मचांनिसें बुराबुरीपिन्त तक नयेत अःपुगु नसा खः– बिस्कुट । मस्तय्गु टिफिन बत्ताय् नापं थीथी कथंयागु बिस्कुट खनेदु । गुकियानाः मस्त–यगु यःगु नसा बिस्कुट खः धकाः प्रष्ट याः । झीगु देशय् बिस्कुट उत्पादनय् म्हानाच्वंगु उद्योगतला यक्वं दु धायेनाः तर नांजाःगु उद्योगत स्वंगू जक दु । गथेकि नेबिको, पशुपति व गोरखा । बालाजुया नेबिको दकलय् तःधंगु बिस्कु–टया उद्योग खः ।

थौंकन्हय् नेपाल गुणस्तरया प्रयोगशालाय् थीथी कथंया बिस्कुट परि–क्षण यायेगु ज्या जुयाच्वंगु दु । व परिक्षण जुइगु बिस्कुट गनं हइले धाय्बलय् नेपाल गुणस्तरय् प्रमाण–चिं काये धुंकुगु उद्योगं व प्रमाण–चिं कायेगु इच्छा दयाः निबेदन बियूपिं उद्योगं अफिसया निरिक्षकपिंसं नमूना कयाहइ । व नमूना

गुणस्तरया प्रयोगशालाय् परिक्षण याइ । परिक्षणया बारय् च्वये न्ह्यः नेपाल गुणस्तरया प्रमाण – चिंया छाप उद्योगयात गुकथं बी धैगु खँनि छस्वाः च्वा न्ह्यथने ।

दकलय् न्हापां उद्योग पाखें थम्हं Production यानागु सामानया लागी गुणस्तर छाप कायेगु इच्छा दुसा अफिसय् छगू निबेदन तइ । अले अफिसया निरिक्षण याःवनी । सामानया नमूना कयाहइ अले प्रयोगशालाय् परिक्षण याइ । यदि व सामान गुणस्तरयुक्त जूसा उमित ह्लापां छगू प्रमाण–पत्र लःह्लाइ कि उमिगु सामान गुणस्तर युक्त जू धकाः । यदि व उद्योग निरन्तर व बांलाक छुं नं सामान Production याना दने फत धाःसा अले व उद्योगय् हे तुं सामानत परिक्षण यायेगु प्रयोगशाला दत धाःसा मतलब उद्योगया Facilities स्वयाः उचित गुणस्तरया प्रमाण–चि बी धुंकाः उद्योगं Production जूगु प्रत्येक सामानय् गुणस्तरया छाप तयेदइ । गुणस्तरया प्रमाण–चिला बिलका, तर व उद्योगं लिपा नं Production याइगु सामानतय् गुणस्तरयूक्त जू कि मजूले ? थ्व स्वय्त गुणस्तर अफिसया निरिक्षकं बरोबर अन वनाः Production जुयाच्वंगु थासं नमूना कया हइ । अले अफिसया प्रयोगशालाय् परिक्षण याकी । थथे नमूना कया हयाः प्रयोगशालाय् परिक्षण यायेगु ज्या निरन्तर जुयाहेच्वनी । यदि प्रयोगशालाया परिक्षणय् व नमूना गुणस्तरयूक्त मजूसा अफिसं व उद्योगयात माःगु कारवाही याइ । नमूना उद्योगं जक मकासें व उद्योगया सामानत बजारं नं न्यानाः हयाः प्रयोगशालाय् परिक्षण यायेगु दः ।

थौंकन्हय् नेपाल गुणस्तरया प्रयोगशालाय् बिस्कुटया लिसें मेगु यक्व हे बस्तुया परिक्षण जुयाच्वंगु दु । गथेकि :– पोलिथिन पाइप, दुरु, लः, टूथ–पेष्ट, टूथ–ब्रुस, साबों, दाना, सिमेन्ट, बियर, चिकं, पाउरोटी, मैदा, मसि, सूति इत्यादि । तर दक्वया उद्योगं गुणस्तर छाप काःगु मदुनि । पोलिथिन पाइप, नेबिको व पशुपति, बियर आदियात गुणस्तर छाप बीधुंकूगु दु ।

आः बिस्कुट दयेकेत छु छु आवश्यक जू धैगु खँ न्ह्यथने । साधारण बिस्कुट दयेकेत मदय्क मगाःगु पदार्थत :– छुचुं, घ्यः, त्वनेगु लः, चि, चिनि, तरल ग्लुकोज, सुकरोज, पाउडर दुरु, पोष्टिक तत्वत व बेकिङ्ग पाउडर । तर बिस्कुटया ताजि कथं मेमेगु पदार्थत नं त्वाकछ्याइ । गथेकि कोकोनट्

नँईक्या: चुं, माल्ट ग्लुकोजय् माल्ट् इत्यादि ।

बिस्कुटय् सामान्य रुपं बयेमा:गु गुणत :–

१. बिस्कुट बांलाक बूगु जुइमा:

२. Fungies insects आदि पाखें मुक्त जूगु जुइमा:

३. बिस्कुटया टेक्स्चर व एपरेन्स् अये हे च्वंगु जुइमा:

४. बिस्कुट बांलाक क्रिस्प जूगु जुइमा:

५. बिस्कुट साक्क बास व:गु जुइमा:

६. बिस्कुटया सवा: सा:गु जुइमा:

बिस्कुटय् मदयेक मगा:गु चारित्रिक गुणत

चारित्रिक गुणत	मा:गु
१. जलांशया प्रतिशत	६. ०० तक
२. एसिडय् मना:गु खरानीया प्रतिशत (ड्राइ बेसिसय्)	०. ०५ तक
३. एक्स्ट्रेक्टेड फ्याटया एसिडिटि (ओलिक एसिडया रुपय्) प्रतिशत	१. ०० तक

च्वय् तालिकाय् न्ह्यब्वयागु आवश्यकताया प्रतिशत स्वया: अप्व: जुइमज्यू । यदि जलांश(Moisture) अप्व: जूसा नयेबलय् प्यानुइ, साइमखु यक्व पुलांगु बिस्कुटय् की नं दायेफु, थ:था एसिडिटिनं अप्व: दयेफु। एक्स्ट्रेक्टेड फ्याटया एसिडिटि अप्व: दतकि झीगु शरीरयात फाइदा मजू । गुकि झीत एसिडिटि बरय् याइ ।

बिस्कुट जीवन मदुगु नयेगु नसा ख:सां नं थुकीया जीवन दु मतलब बिस्कुटया जीवन खुला तक्क दु । खुलां अप्व: जुलकि बिस्कुटया जिन्दगी बुलुँहुँ फुनावनी मतलब मदय्क मगा:गु चारित्रिक गुणत बुलुँहुँ म्हो जुयावनी । गुकि वाना:च्वये न्हयब्वया कथं झीगु शरीरयात हानी जुइ ।

अन्तय् छि, बिस्कुट य:ह्म मनू ख:सा छि गुणस्तर प्रमाण-चिह्नया छाप दुगु बिस्कुट नयादिसँ । तर छाप दुसां पुलांगु स्टकया बिस्कुट नयादिमते । नेपाल गुणस्तरया प्रयोगशालाय् छाप कायेधुंकूगु उद्योगं Production जूइगु बिस्कुटया निरन्तर परिक्षण जुयाच्वनीगु जूगुलिं जि छित: गुणस्तर प्रमाण-चिह्नया छाप दुगु बिस्कुट नयादिसँ धयागु ख: । ✱

कबिता

स्वतन्त्रता

—सुमती कर्माचार्य
पब्लिक युथ क्याम्पस,
प्र. पत्र, ह्लापांगु

झंगलं धयाच्वन जितः
जितः स्वच्छन्द आकाशय् ब्वयेब्यु
पंजलय् कुंकाः च्वने मफु जि
तर बिबश जि
छंत त्वःता ब्यूसां हे
छ हानं व आकाशय् ब्वये फइमखुत ।
खुसीं धयाच्वन जितः
जितः जिगु हे लँय् न्ह्याय् ब्यु
सुनां कुंका च्वनेमफु जि
तर विवश जि
छंत त्वःता ब्यूसां हे
छ हानं लिहां वने फइमखुत ।
स्वांनं धयाच्वन जितः
जितः जिगु हे मांय् व्हय् ब्यु
कृतिमताया समाः याना न्ह्लिलेमफु जि
तर विवश जि
छंत मांय् तयाब्यूसां हे
छ आः म्वाये फइमखुत ।

युनानी जगतय्

अरस्तु (Aristotle)

–के. बी. उदय

उप–प्रध्यापक, त्रिचन्द्र क्याम्पस

थःयात मयःह्म गुरू प्लेटो जूसां यूनानी जगतय् विज्ञान व राजनीतिया दर्शन क्यनाः दर्शन शास्त्रया परिचय विइत न्ह्यःने वःह्म पाश्चात्य जगतया छह्म नायः अरस्तु झीसं लोमंका छ्वय् मफुह्म छह्म नांदंह्म बिद्वान खः। थः अबु जुजुया बैद्य जूसां तवि फूकाः मंत्र व जाडिबुटीया वासःया बिचार धारां गंसिह्म अरस्तुयात दार्शनिक मधासें छह्म बैज्ञानिक धकाः ह्मसिइकिगु ज्या थन जुल।

अप्वः विद्वत वर्गतयेगु न्ह्यःने थ्वय्कः भाजु दार्शनिक खः तर थ्व भूल जुयाच्वन। वय्कः भाजुला बैज्ञानिक जक खः। ज्ञानबिज्ञानं मनू ह्मसिकिगु ज्यां वय्कलं नं ज्ञान, विज्ञान व सन्तानं सरकार ह्मसिकिगु कुतः याना दिगु दु। आः थन वय्कः भाजु बैज्ञानिक धंगु खँ झीसं अध्ययन याये।

थःगु खँ न्ह्योने तय्त ह्मापां मनूयात जनावर धकाः नांछुना बिल। पशु व मनूयागु भेद क्यनाः लिपा मनूयात बिचार प्रधान बिवेकशील जनावर धकाः मनू क्यनादिल। तत्वं, गुणं संख्या, सम्बन्धं, थासं, ईळयं, बासं, हर्क क्रिया क्षमतां व नैराश्यतां विवेकशील जनावर ज्वीगु गुण खः धका परिभाषा बियादिल। वय्कःया धापू छु धाय्वलय् चेतना हे ज्ञानया छगूजक श्रोत खः। ध्रुव सत्यता धैगु सामान्यकरण बिचार खः गुर्गुलि कि झीसं खनागु फुकं वास्तविक खः धकाः भापिइकी, तर व फुकं झीगु धारणा जक खः विषय वस्तु मखु। विषय

वस्तु सम्बन्धं जक, विषय कारक खः। धैर्यता दृश्यावलोकन व प्रयोग मज्वीकं छुं विषय वस्तु नं विषय कारक मजू। थथे जुयाःहे थ्वयक: भाजुयात बैज्ञनिक बिधिया विधाता धाःगु खः। अनुसन्धान बैज्ञानिक मजूसा ज्ञान केवल अनुमान खः। अन् जुयाः अनुभूति मदुगु ज्ञान पण्डित्यांइ खः। थः गणित व भौतिक शास्त्रय् बः मलाःसा पदार्थ,गति, थाय्, ई, गतिशीलता, अनिस्चितता, परिवर्तन व अन्त न्ह्यागु विषय वस्तुइ दु धैगु प्रमाण बियादिल। न्ह्यानाच्वंगु वस्तु आपालं अप्वः न्ह्यानाच्वनि, छाय्धाःसा उके इयातुगु गुण दु। अर्थ छु धाःसा इयातुगु वस्तु आपलं अप्वः न्ह्यानावनि। इयातुगु पृथ्वी न्ह्यानाच्वंगुलिं लखं (बँ) जमीनयात त्वपुइ अथेहे जमीनं लःयात त्वपुइ। कला व दर्शन धैगु नं थे थहे विकास जुयाः अन्त ज्वीगु खः। दर्शन धैगु बिज्ञानं प्रारम्भ, अले कलां अन्त जुइ।

युनानं प्यंगु शताब्दी पिकाःगु जीवबिज्ञानयात नाप लायेत बिशौं शताब्दी पी माल। थ्व धापू अरस्तुयागु मखु, बरु थ्वयक: भाजुया बिज्ञान सम्बन्धी खः। प्राणीया जीबनय् नितां खँ आत्मां वयनातःगु दु - नय्गु व मनोरञ्जन। मातृशक्तिया व पितृशक्तिया परिभाषा वयनाः मिसा व मिजं-यागु लक्षण ब्वयादीगु दु। मातृतत्व धैगु हे गर्भासय व खाद्य पदार्थ ब्यूगु खः; अथे हे पितृतत्व धैगु शक्ति व गति खः। थ्व हे योगदानयात क्रमशः मातृशक्ति व पितृशक्ति धाःगु खः। शक्ति व पदार्थ धैगु नं मिसा व मिजं। थथे जुयाः हे छह्म मिसां प्यकलं (२०) नीह्म मचा बांलाक ब्वीकाः लहिफु। मिजं मखंह्म मिसां मचा ब्वुइकेफु तर उके गति व शक्ति मदु। पितृशक्ति जीवबिज्ञानय् थथे जुयाः हे बिशेषता खः। "प्रकृति भतिभति यानाः प्राण मदइगुयात जीव थज्याःगु प्रकारं बिलकि थन थ्व खास रेखा लुइकेहे असंभव खः।" ह्लिपं मदुह्म माकः धैह्मला जनावर व मनूया बिचय्याह्म प्राणी खः। न्ह्यपुया ज्या हे ही ख्वाउँ किगु ख। न्ह्यपु बलाःह्मय्सिया तं दै मखु। बमलाः-ह्मसिया दै। तं धैगु शारिरीक तापक्रम खः। थथे स्वयेबलय् वय्कः भाजुयात दार्शनिक खः धकाः धाय्माः। दर्शन धैगु बिचारया बिज्ञान खः; ज्ञानया अनुभूति मखु। आः थन - दार्शनिकया रुपय् वय्क ह्मसिके

वय्कलं धयादिगु दु कि फुक्क प्राकृतिक शरिर आत्माया अंग खः। कला-यागु ज्या बिषयबस्तुया रूप वयनिगु खः, अले जीबनया प्रतिनीधित्व मखुसां

नकल वयनिगु खः । अय् जुयाः हे सुन्दर धँगु एकता खः । प्रकृतियात झी जक ज्या दु धँगु माःगु मखु झीगु जीवन नं थःगु फुर्सतय् भिंकिगुलिइ झी योग्य ज्वीमाः धँगु माःगु दु । भिंगु जीवन भिंकेत वय्कः भाजुया धापू मुताबिक अन्तन्त सुख, भिंगु जन्म, भिंगु स्वास्थ, भिंगु दृष्टि, भिंगु भाग्य, भिंगु इज्जत, भिंह्म पासा, भिंगु अर्थ, व भलाइया ज्या माःगु दु । गुह्म मनू तच्वकं मभि व गुबलय्सं सुखी ज्वी मखु । धनी ज्वी ज्यू वा बुद्धिमान जुइ ज्यू वा गुह्म अप्वः भि धँगु प्रश्नय् लिसः बियाः भाजुं धँदिल :- धनवानयागु लुखाय् बुद्धिमानं थःगु समय फुकाच्वंगु दु। धनंला कंचुसतय्त बाहेक स्वइतनं संतोष याइमखु । धन साधन जूगुलिं धन हे बुद्धिमान मखु, तर साधन मू किगुलिइ बुद्धिमान जुइ हे माः।थथे जूगुलिं गुण धँगु व्यावहारिक बुद्धिमता खः अले थःगु भलाइया बौद्धिक प्रशंसा खः। गुण धकाः धँगु ज्या मखु, भिंगु ज्या यायेगु स्वभाव खः। उकें मनूया खःगु ज्या कारण मुताबिक आत्माया ज्या खः। भाग्यमानी मनुनं थ्व हे खः गुह्मेसिनं थःगु धन बुद्धिमता पूर्वक अनुसन्धानय् तय्फु । गुह्मेसिनं स्वतन्त्र मज्जा कायेगु इच्छायाइ वं थ्व खँ दर्शनय् लुइकेमाः । छाये धाःसा फुक्क मेगु आनन्द मोज मज्जात मनूयात माःगु साधन जक खः । थथे जुयाः हे वय्कः भाजुयागु दर्शनय् नीति-शास्त्र व्यक्तिगत सुखया बिज्ञान खःथें राजनीति सामुहिक सुखया विज्ञान खः । मनू राजनैतिक जानवर मजूतले सामुहिक सुख स्वयेफइ मखु । अय् जुयाः हे भाजुं धँदिल, - मनू स्वभावतः राजनैतिक जनाबर खः ।

थःगु युनानी देशय्च्वंगु १५८ संविधानत मुंकाः सरकारयागु रुप स्वार्थी याना वयनादिल गयेकि शक्तिया सरकार, जन्मया सरकार अले भिंगुया सरकार । फुकं सरकार भिंह्म ख; यदि सत्ताधारीं थःगु स्वार्थ मस्वसें फुकसिगु भलाइ याइ मखुसा छुं सरकार व भिंह्म मखु । भिंगु स्वभाव मदुह्म शासकं भिंगु सरकार हये फइमखु, अथे हे भिंह्म जनतां जक भिंह्म सरकार स्वयेफइ । धनया सरकार स्वया शक्तिया सरकार बांमलाः, छाय् धाःसा व सरकारं धन थःगु याइ । शक्तिया सरकारं धन उपयोग यानाथें जनशक्ति सदुपयोग याइमखु । थज्याःपिं सरकारं ब्यापार याना राष्ट्रया नामं जनतायात शोषण याइ ।

प्रजातंत्रयागु सरकारय् नं गरिब व धनीया संघर्ष जुयाच्वनि । सरकारयात स्वता गुण असल चरित्र,तालिम व भिंह्म शासक माः धकाः धँतःगु मज्यू, मुख्य माःगुला विशेष योग्यता व ज्ञान खः । फुक मनुखं समानरूपं सृजना जूगु मखु ।

समानता धैगुला निगू गुणय् जक खः । अस्वाभाविक समानता बल धयव धनी-वर्गं मभिगु बतावरण हैं थें गरीववर्गं क्रान्ति हैं । विद्रोह याइ । गरिववर्गया प्रजातांत्रिक सरकारं धनीवर्गयात कर असुल याइ । अय् जुयाः हे प्रजातांत्रिक सरकारय् देशभक्तं जनतायात गरीब मयायेगुलि अप्वः ध्यान बियाः थःगु परिचय क्यनि। धनी गरीबयागु हक कायेगु वा गरीबं धनीवर्गयागु हक कायेगु शक्ति देशयात स्वतन्त्र याइमखु । थुपिं निह्मसिनं थःगु स्वार्थ स्वइ । थथे जूगुलिं हे वय्कः भाजुं मध्यमवर्गया शासन बबनेत मिश्रित संविधान बियादिल । कानून धकाः धैगु इच्छा विनाया ऐन खः । कानुनय् इच्छा तल धाय्‌व ऐन धनीया चैन जुइ । शक्तिया हतियार जुइ । सम्पत्ती, उद्योग, विवाह, परिवार, शिक्षा, नैतिकता, संगीत, साहित्य व कलायात निर्माण याइह्म राज्य जुइमाः । अथे जूगुलिं देशय् मावव जक जनसंख्या तय्माः । स्वाय्कं जनसंख्या तल धाय्‌व जनतां सुख सिइमखु । राज्ययागु कर्तब्य हे नागरीकतय्‌त ल्वाय्‌गु कलाय् तालिम यायेगु मखु कि शान्तिया सही प्रयोगया निम्ति शिक्षित यायेगु खः ।

पाश्चात्य वा वैदिक सभ्यताया राजनीतिक दर्शन व संस्कृति स्वत धाय्‌व अरस्तुयात लुमंका कायेफु । वर्ग संघर्ष धनी व गरीवया द्वन्द खः । मध्यमवर्गया शासन व संविधान वर्ग समन्वय खः । मध्यमवर्गय् धन व श्रमया तुलनात्मक ब्यवहारं समानता हय्‌फु। वास्तविक स्वतन्त्रला समानतां जुइगु खः। समानता मजूगु स्वतन्त्रता स्वेच्छाचारी भाव खः । समानता व स्वतन्त्रताया दसू मध्यमवर्ग खः । ह्मीसं थ्वीका काः थें अरस्तुया थ्व दर्शन सपना जक खः, छाय्‌धाःसा समानता व स्वतन्त्रता ह्मगसय् जक दु । सिद्धान्त जक खः, ब्यवहार जूगु मखुनि ।

बिज्ञानया बिद्यार्थीतय्‌गु प्यपु यःपौ

—राजेन्द्र

१. यःह्म,
 व बी थ्व बी , छु बी छु बी
 ज्यूसा नुगः छपां हे बी
 तर, थथे याये बलय्‌ जि सी । ✶
२. यरे,
 छं च्वयाहल –
 ‘वा झी मतिनाया कालबिल याये
 छंगु नुगः जितः,
 थवं – थवय्‌ हिला – बुला याये ।”
 थ्वला बांलाःगु हे खँ खः प्रिय !
 तर थथे जुइ साप थाकुइ
 छाय्‌ धाःसा,
 थज्याःगु खतरनाक अप्रेशन
 सायद यूरोप, अमेरिकाय्‌ जक जुइ । ✶
३. यः सापेक्षतावादति हे यःह्म,
 छंगु पौ जिथाय्‌ न्यापुं थ्यने धुंकल
 पौ पतिकं छं नुगः छपां तयाहया धाइगु
 धाथें प्रिय ! थ्व नं छक्वः धयाब्यु
 आखिर छंके जम्मा ग्व पा नुगः दु थें ? ✶
४. यः सांवला सुन्दरी,
 छ जिगु निंतिं
 पुह्निसिया तिमिला खः,
 लिसें,
 खग्रास चन्द्रग्रहणया
 आकर्षणं जाःगु । ✶

px^2+qx+r या खण्डीकरण मनंमनं यांये सयेकादिसँ !

–सायमि

(थ्व च्वसु मौलिक मखु वेद गणितया लिधंसाय् खः। – च्वमि)

धाय् $px^2+qx+r=(ax+b)(cx+d)$

$=acx^2+(ad+bc)x+bd$

उकि $p=ac$, $q=ad+bc$ व $r=bd$

थन q या निकू ad व bc खः । नां बियादिसँ $A=ad$ व $B=bc$ । निगू Factor त $(ax+b)$ व $(cx+d)$ या गुणाङ्कत a,b व c,d पिथनेत न्ह्यब्वयागु A व B या बिशेषता नं क्वथीक स्वयादिसँ ।

1. $A+B=q$
2. $A.B=(ad)(bc)=(ac)(bd)=pr$
3. a,b व c,d निखें पिकायफु

i) $A/r=ad/bd=a/b$ व $B/r=dc/bd=c/d$

ii) $p/A=ac/ad=c/d$ व $p/B=ac/bc=a/b$

थथे धायेबलय् झीसं q यात निकू याये माःगु दु । व निकूया गुणन pr ज्वीब्यु, जोड q ज्वीब्यु । थुलियाये धुंकाः ल्याः ३ या निगू मध्ये छगू बिशेषता छ्यलाः a,b व c,d पिकया दिसँ । थन जोडया अर्थ अंक गणितिय साधारण जोड मखसें बीज गणितिय जोड धकाः ध्वाथुइके माः ।

च्वय् न्ह्यब्वयागु फुक्कफाक्क खँया सारांस अर्थात px^2+qx+r या खण्डीकरण यायेगुया सारांस थथे खः–

A) q याल निकू यानादिसँ ताकि $A+B=q$ व $A.B=pr$ ज्वीव्यु ।

B) A/r व B/r वा p/A व p/B पाखें a,b व c,d पिथना दिसँ ।

C) थुकथं $px^2+qx+r=(ax+b)(cx+d)$

उदाहरण ब्वय् न्ह्यब्वयागु दु :-

1) $2x^2+9x+10$ या खण्डीकरणः-

A) गुणय् यायेबलय् $(+10)\times(+2)=+20$ व जोडय् यायेबलय् $+9$ ज्वीकथंया निगू ल्याःत $(+5)$ व $(+4)$ खः ।

B) $+5/+10=1/2$ व $+4/+10=2/5$ वा $2/5$ व $2/4=1/2$

C) थुकथं $2x^2+9x+10=(1.x+2)(2x+5)=(x+2)(2x+5)$

2) $2x^2-9x+10$ या खण्डीकरणः-

A) गुणय् यायेबलय् $(+10)(+2)=+20$ व जोडय् यायेबलय् -9 ज्वीकथंया निगू ल्याःत (-5) व (-4) खः ।

B) $-5/+10=-1/2=1/-2$ व $-4/+10=-2/5=2/-5$

(-ve चिन्ह्याबलँय् ब्वय्या अंकयात बियादिसँ ।)

C) थुकथं $2x^2-9x+10=(x-2)(2x-5)$

3) $4x^2+8x-5$ या खण्डीकरणः-

A) गुणय् यायेबलय् $(+4)(-5)=-20$ व जोडय् यायेबलय् $+8$ ज्वीकथंया निगू ल्याःत $(+10)$ व (-2) खः। छाय्कि $(+10)(-2)=-20$ व $(+10)+(-2)=10-2=+8$. (थन जोडया अर्थ बीजगणितिय जोड खः। निगू ल्याःतय् गुणन -ve ज्वीबलय्, छगू +ve व मेगु -ve मजुसें मगाः- गुलि निगू ल्याःत जोडय् जू मवसें घटय् जू वंगु खः ।)

B) $+10/-5=2/-1$ व $-2/-5=2/5$

C) थुकथं $4x^2+8x-5=(2x-1)(2x+5)$

4) $4x^2-8x-5$ या खण्डीकरणः-

A) गुणय् यायेबलय् $(+4)(-5)=-20$ व जोडय् यायेबलय् -8 ज्वीकथंया निगुल्याःत (-10) व $(+2)$ खः ।

B) $-10/-5=+2/+1$ व $+2/-5=+2/-5$

C) थुकथं $4x^2-8x-5=(2x+1)(2x-5)$

थ्व जुल मुक्कं खँ ब्याख्या याना: पिदंगु उदाहरणत । आः मनंमनं नं याये सयेकादिसँ:-

5) $8x^2-6x-9=(4x+3)(2x-3)$

$(-12/-9=4/3$ व $+6/-9=2/-3)$

6) $6x^2+x-15$ या खण्डीकरण

$6x^2+x-15=(2x-3)(3x+5)$

$(+10/-15=2/-3$ व $-9/-15=3/5)$

7) $3x^2+14x+8=(x+4)(3x+2)$

8) $x^2-12x+32=(x-8)(x-4)$

9) $8a^2-14ab-15b^2=(2a-5b)(4a+3b)$

मेमेगु नं मनंमनं याये सयेकेत अभ्यास याना दिसँ ।✗

सुनां थःगु हिनुली न्ह्यानाच्वंगु भाषं मच्वसें मेगु भाषं च्वयेगु कुतः याइ, वं साहित्य जक मखु, थःत नं स्यंकी ।

—रवीन्द्रनाथ ठाकुर

अर्नेष्ट हेमिंग्वेया मिखाय् च्वमियाके दयेमाःगु गुण

मुंम्हः— केशवमान शाक्य

सन् १९४५ स हेमिंग्वेनं म्यारी वेल्सयात स्वःगु पलिइ स्वसु ज्याय्गु इलय् कलमं पिहांवइगु शब्द प्रति च्वमिया भावना गज्याःगु जुइमाः धकाः प्वंकूगु खँ थथे खः —"जिगु जीवन काःछि जि शब्दतय्‌त न्ह्याब्लें थुखतं च्वया-च्वना मानों उमित जि जीवनय् दकलय् ह्लापां च्वयाच्वनागु खः।"

'ग्रीन हिल्स अफ अफ्रिका'य् हेमिंग्वेनं च्वमियाके दयेमाःगु गुणया बारय् च्वंयातःगु थथे खः —"दकलय् ह्लापां प्रतिभा मदय्‌क मगाः। कुगाक्क प्रतिभा माः गथेकि किप्लिंग (Kipling) याके दुगु खः। अले वयाके अनुशासन मदय्‌क मगाः गथेकि फ्लबर्ट (Flaubert) याके दुगु खः। अले च्वसु थज्याःगु जुइ धैगु धारणा च्वय् न्ह्यः हे ध्वा थुइमाः। उगु धारणा पेरिसया स्तर जांचय् याइगु मिटर (Meter) थें छफुति हे हिलिइ मखु धैगु पूर्ण अठोट दय्‌माः। नत्र च्वसु छ्वासुया वने फु व मेंपिनिगु नकल या.वनेफु। अले च्वमि बिद्वान जुयाः नं विद्वताय् झुलय् मजुइह्म जुइमाः। थुपिं दक्व मध्यय् नं मुख्यगु गुण च्वमि थः म्वाय् फय्‌माः। थ्व फुक्क गुणत छह्म व्यक्तियाके दत धाःसा व न्ह्यागु परिस्थीतिइ नं प्रभावशाली जुइफइ। अले दलकय् थाकुगु गुण खः — म्वाय् फइगु व थःगु ज्या पूवंकेगु। छाय् धाःसा नितां पूवंकेत ई तसकं चीहाकः।'

सन् १९५८ स 'द पेरिस रिभ्यू'यात ब्यूगु अन्तरवार्ताय् वांलाःह्म च्वमियाके दयेमाःगु गुणया बारय् धाःगु खँ थथे खः—"दकलय् महत्वपूर्ण शीप खः- थःगु च्वसुइ खिति थाः मथाः थुइकेगु मानसिक अचुक यन्त्र। थ्व हे च्वमिया राडार (Radar) खः। थज्याःगु मानसिक यन्त्र दक्व ततःधंपिं च्वमिपिंके दु।"

उगु हे अन्तरवार्ताय् न्याय व अन्याय बारय् च्वमियाके दयेमाःगु धारणा-यात कथाः धयातःगु थथे खः –"न्याय व अन्याय बारय् सजगता मदुह्म च्वमि उपन्यास च्वयेया पलेसा स्कूलया मस्तय्गु लागी 'यर बूक'(Year Book) सम्पादन यायेगु बेश जुइ ।"

'बाइ लाइन : अर्नेष्ट हेमिंग्वे'स च्वमिया प्रतिभाया बारय् थथे धयातल "च्वसु प्रति च्वमियाके दइगु धात्थेंगु गाम्भीर्य (Real Seriousness) निता परम आवश्यकता मध्ये छता खः । दुर्भाग्यवश, मेगु आवश्यकता प्रतिभा हे खः ।"

थ्व हे अन्तरवार्ताय् बांलाःगु च्वसुया बारय् थथे धयातल –"बांलाःगु च्वसु धात्थें हे घटय् जूगु खँया बारय् च्वयातःगु च्वसु खः । अथें कल्पना यानाः च्वयातःगु जूसां जीवनया अनुभवया अनुपात यक्व दुगु जुइमाः ।"

'डेथ इन द आफ्तरनून'य् च्वमियाके दयेमाःगु ज्ञानया बारय् थथे धयातल–"बांलाःह्म च्वमि संसारया सारा खँ गुलिफत उलि ध्वाथुइक स्यूगु जुइमाः। थ्व स्वभावतः सम्भव मजू । थय्‌क स्वयेबलय् अप्वः धेथें च्वमित ज्ञानया कु हे कुबियाः जन्म जूपिं थें च्वं । तर थ्व खँ नं सत्य मखु । च्वमि छगू बिशेष गुण ज्वनाः जन्म जूम्ह अवश्य खः । व गुण छु धाःसा वयाके मेमेपिं मनूतसें स्वयाः अःपुक व याकनं सय्‌के सिइकेगु क्षमता दु । वयाके सय्‌कागु ज्ञानयात स्वीकार यायेगु वा मयायेगु धैगु विवेकपूर्ण बुद्धिमता नं दु ।"

'बाइ लाइन : अर्नेष्ट हेमिंग्वे'स नच्चापिं च्वमिपिन्त ब्यूगु न्ह्यसःलिसः थथे खः –

नच्चाम्ह च्वमि –"कल्पनाया महत्व गुलि दु ले ?"

हेमिंग्वे –"बांलाःह्म च्वमियाके इमान्दारी धुंकाः कल्पना नं मदयेक मगाः । अनुभव पाखें नं गुलिगुलि सय्‌का सिइका यनी उलि हे वं इमान्दारी-पूर्बक कल्पना यायेफइ । कल्पना मदुगु अनुभवया जक कोरा वर्णन धाःसा छगू 'रिपोर्टिङ्ग'(Reporting) जक जुइ ।"

नच्चाम्ह च्वमि –"च्वमिया लागि दकलय् बांलाःगु तालिम छु खः?"
हेमिंग्वे–"छगू लसता मगाःगु मचा-ई(An Unhappy Childhood)।"

कविता

श्री तेजेश्वरबाबु "ग्वंग:"

मनूया माक:थँ, साहित्यया प्राचीन अंकुर कविता जूगुलिं साहित्य क्षत्रय् अप्व: थुकिया प्रतिस्था दु । मनूतय्सं ह्लापांयागु अवस्थाय् बांला:गु, यइपुस्य, न्ह्याइपुस्य च्वंगु मनोरम चीजया संग्रह यात । अथेहे कबितां नं मनूतय्त मनोरम या: । उकिं सी दत ह्लापां साहित्य संसारय् कबिता निं पिहाँ वल । कालान्तरय् तिनि गद्य पिहां वल, अझ निबन्धला दकलय् लिपा पिहां व:गु खने दु । कबिताय् गुलि प्रभाव शक्ति दु, कहानी नं व हे शक्ति आपा: व ह्य दु, गन कि निबन्धय् कबिताय् व कहानी स्वया: मनोरम्यता आपा:हे ह्य खने दु । कविताय् छन्द व लयं बीगु मधुर ध्वनि, कहानी वाक-पतुता इत्यादि प्रधान उल्लेखनीय दसु ख: । किन्तु कबिताय् थुलि हे मखु, मेमेगु अज्या:गु गुण नं दयेमा:गु स्वस्थ कल्पना, हृदयोद्गार, सुभेच्छा अर्थात भाव अनुप्रास तथा छन्द व लय मूलभूत आधार ख: । उकिं गुगु कबिताय् थुपिं गुण मदु, उगु सफलगु कबिताया रूप धाये बह:मजू । मनूया आकृतिइ न्हाय् भचा स्यन कि, मिखा छपा कां जुलकि, ह्लाय्पं ख्वाँय् जुलकि अथवा लाता जुलकि गथे शोभा मदु, अथे हे कविताय् नं थुपिं मध्ये छगू हीन जुलकि शोभा कम जुइ । बिना प्राण म्वायेगु असम्भब, छाय् कि प्राणहे जीबया मूलधार ख: । अथे हे कबिताय् नं भाव । भाव अथवा सुभेच्छा मदुगु कविता प्राण रहीत देह समान ख: । झीसं भाव प्रधान धका: धया बइच्वनागु नं उकिं हे खयेमा: । "भावस्य देब" इत्यादि । म्वायेत प्राण हे मा:, प्राण सुरक्षाया निंतिं नसा त्वँसा । म्वायेगु जीवनया निंतिं अलंकार साधन, साधन संचालनया निंतिं ह्ला:

तुति, मिखा, ह्लाय् व ह्लायपं आदि अनिवार्य खः। अथे हे कबिताय् सुभेच्छा अर्थात भाव जन्मया लागि, जन्मयात साकार बीत कल्पना, साकार–सौन्दर्यया लागि उद्गार, अनुप्रास अले छन्द व लय अन्तिम आबश्यकीय गुण खः। थज्याःगु तालय् छगू चीजया रचनाया लागि बिभिन्न अभिन्न तत्वया दरकार दैनिक जीबन गतिया धुरी प्रत्यक्ष अथवा अप्रत्यक्ष रूपं परय् जुयाच्वंगु दु। उकिं कबिताय् आपालं तत्वया अनिबार्य अंश दुथ्यानाच्वंगु दइ, गुगु सफल कबिता जुयाच्वनी। उकिं धाये बहजू यथार्थय् कबिता छगू साहित्यिक आनन्द-या दिब्य झलक खः। हानं उकिं हे खः कबिताय् उपर्युक्त न्यागू अबिछिन्न तत्वया संगमं अबिरल आनन्द धारा हायेकाच्वंगु।

कविता सर्व साधारणया निंतिं मनोरम तथा आनन्द दायक जुइ। थुकी अनेक प्रकारयागु तत्वया समागम जुयाच्वंगु दु। व हे समागमया प्रभावं मनूत, मचा–मिसा सकसिया नं प्रभाबकारी व आकर्षणकारी जुया ब्यूगु खः। उमिसं उकियागु गुण, लक्षण व श्रेयता बांलाक मथूसा वा मथू, उमित आ-कर्षित याइगु उकिया लयदार ध्वनि वा छन्द दु। तर कहानी व निबन्धय् झीसं थ्व गुण मखना, अझ लयदार छन्दया क्रम मिलय् याना च्वइगु मखयाः खँयात बिस्तृत रुपय् अनुमोदन यायेगु जुयाः निबन्धय् थ्व गुण झं अभाव जुइ। खः, निबन्धय् भाब, उद्गार दयेफु, तर छन्द थुकी अप्राप्य जुइ। अथे हे कहानी नं खः। तर उकी छगू हानं मेगु गुण भाषा बिबाद दइ। अनुप्रास स्वंगुलि दइ। तर दकसिबय् अप्वः प्रभाब व आकर्षणकारी लय तथा छन्द जनसाधारणय् जुयाच्वंगु दु, गुगु कहानी व निबन्धय् मदु। अझ धायेमाल धाःसा कविताय् सिबें संगीतय् आपाः बिशेष प्रभाब शक्ति दुचिनाच्वंगु दु। अय्सां कबिताया अनेकानेक गुण संगीतयात त्याकाच्वंगु अनुभव जू। उकिं कविताय् थें कल्पना रस, छन्दया सुरीलोपन, भाब माधुरी आदि व कहानी थें वाक पतुता तथा ब्यवाहारीक संबादया धाँचा, निबन्धय् थुपिं मध्ये गुगुं हे गुण मदइ बगुलिं थुकिया प्रभाब आपाः हे म्ह मनूतयेत लाःवंगु जुल। थथे खःसां "निबन्ध" गुकि-या अर्थ च्वये व थुइके थाकु, उकिं उच्चकोटी यापिं पुरुषपिनि लागि जक थुकिया मू मेगुया सिबें आपाः खनेदु। उकिं निबन्ध, कहानी – कबिताया सिबें प्रतिस्थित बिषय जुया पिहाँ वःगु दु। हानं च्वय्यापिं साहित्यक सज्जनपिनि निंतिं स्पष्टताया आनन्द दायक मजूसां, यथार्थ रहस्यं परिपूर्ण जुया ब्यूगु दु नाप

नापं थौं आधुनिक साहित्यय् महान सन्मान हास्यरस नापं कया अविरल अवश्य-मेव हे वयाच्वगु दु, दु ।

न्हु च्वमितय्सं कबिता चिनिइबलय् आपालं छन्द, अले उद्गार व अनुप्रासया अंश अल्प जुइफु । न्हापां भाव प्रधान्यता कयाः स्वयेमाः, मेगु क्रमशः लिपतय् जक स्वयायंकेगु । तर भाव प्रधान धायेवं यथार्थवादया अर्थ अनर्थ याना अश्लिल व उश्रृंखल भावं प्यंगू लाइन च्वयेवं व 'कविता' जुइमखु । हानं धायेबलय् यथार्थबाद धकाः खुरुखुरु वर्तमान तत्वया भरोसाय धया यंकेगु जक नं सायद विना कलात्मकतां परिभाषित जुइक रहस्य पूर्ण बर्णन यायेगु जुइ । न्हू च्वमियाके नं न्ह्यागु मदुसां थुगु गुण छताला अवस्यमेव नं दयेमाः । नत्र चिकंदु तर्कारी, केँ समान स्वाद हीर जुयाः न्यालुसे च्वनाबी । उकिं कवितय् कलात्मकता केँ थें खः । अथे हे कविताय् नं साहित्य विवेकशील हृदय भावी जूगुलिं उश्रृंखल अर्थय् च्छवे मज्यू, अथे च्छयेगु गलत खः। छाये धाःसा साहित्य कल्पनाया जनयाँ हाःगु लः फुतिं जूगुलिं विवेक हृदयं अविर्भाव जुइगु जुयाः संकीर्ण भावुक कविता अवगुणी धायेमाः। गबलय् कि संकीर्ण बिचारबादं स्वइगु मखया बिल । अथे धकाः भाव अथें बँगालय् लः बुयावःथें मन बँगालय् बुइगु मखु, नत सफू पाना जुयां हे जक नं बुया वइ । थुकिया लागी सफू, संगत व हिलेज्या (अनुबाद) स्वता खँय् ध्यान तये माःगु दु। छाय्‌कि सफू—कीयाके जक नं नवीन भाव भावित जुइमखु । जबतक छम्ह्स्यां थःगु आवश्यकता व अवस्थां पूर्ण परिचित जुइका च्वनी मखु । न्यनां जक नं, स्यनां जक नं, याना मस्वयेकं च्वया मस्वयेकं छुं च्वये व याये सइ मखु । स्वने नं माः, च्वये नं माः,अले जक च्वये सयावइ । छाय्‌धाःसा छगू ज्याया सफलता पारस्परिक सम्बन्ध हे जक सम्भव दु ।

थौं कौन आपाः यथार्थवादी साहित्य – कविताया औपयोगिक जुयाच्वंगु दु, छाय्‌धाःसा आपालं प्राचीन प्रथाय्, आपालं क्षत्रय् साहित्य द्वारा सुधार हये मालाच्वंगु दु । हानं नापनापं उच्चकोटीयापिं साहित्यिक पिनिगु नं तस्सकं अभाव दनि । तर थथे धकाः धायेवं सुधार हयेत छम्ह्स्यां मेम्ह असामयिक ज्या याःम्हयात ब्वः जक बियाः च्वयेगु कवितां जन समूहयात उत्तेजित यानाबी। व भिंगु, योग्यगु ज्या जुइमखु । साहित्यिक क्षत्रय् गुबलय् दुहाँवइ, अबलय् यथार्थबादी जुइमाः धकाः निर्वस्त्रं यथार्थबादी जुइत स्वत धाःसा वयागु सम्मान

गुलितक यथार्थ प्रेमी दिगम्बर महाद्योयात जुल, सायद वयात्तिबय् हे अप्वः जइ। थ्व लेखकं च्वयाच्वने माःगु मखु, सर्वसाधारणयात महसूस जुया वइच्वंगु खँ खः धयागु च्वमियात पूर्ण विश्वास दु। खः, बांलाःगु बस्त्र पुनेगु यायेवं तथा आभूषणं छाय्‌पा बीवं जक मनू म्वाइगु मखु, मखुसा सो धयागु नियम मदु, थ्व मान्य। तर साहित्य क्षत्रय् चाहे कहानी थज, चाहे कविता थजु चाहे निवन्ध हे थजु कलात्मकतां छाय्‌पा बीगुलिइ श्रेष्ठता अथे हे सौन्दर्य दु। छाय्‌धाःसा बिभूषण, कलात्मकता प्रभावया चि सदा सर्वदाया निति खः, गुगु छम्ह सच्चा साहित्यिकं बांलाक्क सियाच्वनी। सियाच्वनीगु नं जुइ। मखुला धयाग जुसा चिकुका म्हानाच्वनेगु हे नं असम्भव, किन्तु थःपि कवितय् वाहियाति अपझंत बिषयां धकाः सुनानं गवलय् भाःपी. अबलय् उम्ह साहित्यिक महापुरुषं थःगु ख्वाल हाकः पायेगु हे महान प्रगतिशील तत्व व अलंकार भाःपाः वःगु खुलंमखुल्ला साबित जूवइ। नत्रसा व कविताहे मखु। थथे हे रहस्यबाद, छायाबाद, आदर्सबाद आदि आदिया वादय् धालय् याना कविता च्वयेगु, च्वइगु कवियां बौद्धिक चातुर्यपन व थःगु बिचार धाराबाद खः, न कि उप बौध्दिक बलया प्रतिबिम्बहे धाये व धाःवये फइ। छाय्‌धाःसा कलात्मक रूपं व भाषा – शैली अर्थ हे ढंगया बिशिष्ठतां रचय्‌यायेगु राजनैतिक काव्य – कविता रचनाया आदर्श गुण खः। थ्व खँ अवश्य नं मानय् यायेमाः, मखुला धयागुसा साहित्य (धन) कविता व राजनीतिया बिचय् गुगु प्रकारयागु हे सम्बन्ध मदुगु साबित जूवइ हानं गुबलय् तक्क थुगु प्रकार यागु गुणत कविता च्वमि व च्वमितय्‌के मदया च्वनी उवलय् तक्क निरपेक्ष नं सफलताया खतय् च्वने फइ मखु थ्व हे बिभिन्नता साहित्य संसारया न्हापांगु कल्प बृक्षया पुस्तकाव्य लक्षण खः।

[नेपालभाषाया आई.ए. कोर्षया ग्वाहालि ज्वलनय् दुथ्याःगु। साभार- धर्मोदय दँ८ ल्याः ७–८ पूल्याः ६२–६३, ने. सं. १०७५]

राककेन्द्रया कम्प्युटर प्रशिक्षण : छपुलु

–हरिगोपाल श्रेष्ठ

(च्वमि राष्ट्रिय कम्प्युटर केन्द्रया प्रशिक्षण प्रबन्धक खः । – सं.)

बि. सं. २०२८ या जनगननाया त्वःतयाः नेपालय् द्वां वःगु कम्प्युटरं थौं कृषि, अर्थ, स्वास्थ्य थें ज्याःगु नेपाःया अप्वः धैथें थासय् थाय् काःगु दु । थ्व छयलेगु अप्वयां वनाच्वंगुलि थौंकन्हय् ७०० सः ती कम्प्युटरत दुथ्यंगु दु । बांलाक, भिंक व याकनं छुं नं ज्याया सम्पादन याये फुगु कम्प्युटरयाकें i) Very high speed of data manupulation ii) Enerm-ous storage power व Instant retrieval foeility थें ज्याःगु गुणत दुगुलि अप्वः धैथें मनूतय्त थुकिं सालाच्वंगु दु । थौंकन्हय् नेपाःया सरकारी, अर्ध सरकारी वा मेमेगु संघ संस्थातय्सं ययाः वा करं वा बलं थ्व प्रबिधियात नाला हयाच्वंगु दु । थीथी ज्याङ्वःत क्यनाः, माइक्रो कम्प्युटर हयाः, प्रशिक्षण कयाः, छयलाच्वंगु दु ।

मेखे छगू अध्यन कथं नेपाः दुथ्यंगुलिइ ७०% कम्प्युटरं बांलाक ज्या-याना च्वंगु मदु/थिजित बांलाक छ्यलेफुगु मदुनि । छ्य हे छ्यःसां तसकं हे म्हो ज्याय् वा साधारण ज्याय् जक छ्यलाच्वंगु दु । थ्वया मू कारण निगू दु । (१) कार्यालय प्रमुखतसें कम्प्युटर प्रबिधियात ह्मस्यू । (२) कम्प्युटर छ्यलीह्म कर्मचारी दक्ष मजू । धात्थें धायेगु खःसा कम्प्युटर छगः मेशीन जक खः । थ्वयात छ्यलेत मनूयागु हे निर्देशन वा नियन्त्रण माः । मुक्कं थ्वयात ह्मस्यूथि जनशक्तिया ह्मतिइ थ्वयात छ्यले मफइगु नापं राष्ट्रिय सम्पत्तीया नं दुरूपयोग जूवनी । उकिं कम्प्युटर न्यायेगु वा ल्ययेगु न्ह्यः सम्बन्धीत मनूतय्त थ्व प्रबि-

ंधिया खँय् विशेष ज्ञान दयेमा: । थ्व हे खँयात थुइका: नेपालय् छगू संगठोट राष्ट्रिय स्तरयागु कम्प्युटर प्रशिक्षण केन्द्रयागु स्थापना यायेगु आवश्यक जुइ धुं-कल । थ्व हे पुर्ति यायेया निंति राष्ट्रिय कम्प्युटर केन्द्रया स्थापना जूगु खः ।

प्रशिक्षणया उद्देश्य :--

(१) कम्प्युटर प्रविधियागु प्रचार प्रसार याना: जनचेतना थनेगु ।

(२) कम्प्युटर प्रविधिया बिषयस मा:गु तालिम बि.ा: उच्च शिक्षायात िवः बिइगु ।

(३) कम्प्युटर प्रबिधियागु बिकास व बिस्तारया ज्वलय् ल्याय्ह्मतय्त दुथ्या-केगु व ह्:पाः बीगु ।

(४) न्हू लुइकुगु कम्प्युटर प्रबिधि, बिकास व छ्यलेगु सुचं थीथी वर्गयात बियां बनेगु ।

(५) दे बिकासया ज्याभ:या रूपय् गन, गुकथं छ्यलेगु व खुबीया बिकास ।

छु प्रशिक्षण सुयात बीगु ?

(१) कम्प्युटर ह्मसिइके :– क) कम्प्युटर बर्णमाला – एस. एल. सी. जाँचय् दुथ्या:विल्ल, ख) कम्प्युटरयात मा:गु सिद्धान्त – बिज्ञान व प्रबिधि पाखे दसिपौ तगियात, ग) कम्प्युटर एप्रिसियसन – अधिकृतलय्त व घ) कम्प्युटर सिष्टम स्यानेजमेन्ट–उच्च अधिकृततय्त ।

(२)क• युट प्रबिधिया खँय् :– क)डाटाइन्ट्री–झिगू तगि पास, ख)डाटा प्रो-सेसीङ्ग – डिप्लोमा पास, ग) कम्प्युटर अप्रेसन – बिज्ञानय् डिप्लोना पास-यात, व) कोबोल प्रोग्रामिङ्ग– बिज्ञानय् डीग्री पास, ङ) फोरट्रान प्रोग्रामिङ्ग-डिप्लोमा, च)बेसीक प्रोग्रामिङ्ग व छ) एडभान्स बेसीक–प्रमाण पत्रयात, ज) पास्कल प्रोग्रामिङ्ग, झ)एसेम्बली लैङ्ग्वेज, ञ)सिष्टम एनालिषीस । डिजा-इन व ट) डिबेस थ्रिप्लस –डिप्लोमायात, ठ) वर्ड स्टार, ड) लोटस वान–टू –थ्री, ढ) सुपर क्याल्क, भिजि क्याल्क– दसिपौ तगियात ण) वम्नस – डिप्लोमा व त)एक्सील, थ)भ्याक राईट व द)स्मार्ट इत्यादी–प्रमाण पत्रयात ।

प्रशिक्षण गुकथं न्ह्याकेगु ?

प्रवचन बिया: व छलफल याना:, नोट दयेका:, प्राक्टीकल याना: समस्यात थुइका: वयागु समाधान, अभ्यास याना:, सिन्डिकेट याना:, समस्या समाधानया लँपु क्यना: वा अध्ययन भ्रमण याना: । (ल्यं ७१ पेजय्)

कम्प्युटरया लुमंकेगु गुण

–आनन्दमुनि बज्राचार्य
त्रि–चन्द्र क्याम्पस

झीसं छु नं सफू ब्वन वा च्वत वा न्यने धुनेवं हानं व सुचं दोहोरय् याना: धायेफु अथवा झीसं गुगु ब्वना उगु लुमंका तयेफु। तर थथे लुमका तयागु ता: ई तक वा गथे ब्वना अथे छग: हे आख: मपाक हानं धायेगु वा च्वयेगु याये मफु। अथवा छग: निग: आख: ल्व: मनिइ। वरू थ्व याये फुकि उगु खँया बृस्तित वा संक्षिप्त धायेफु। च्वयेफु। थथे जुगुया कारण सायद झीगु स्मरण शक्तिया ह्नति ख:ला ?

तर थौंकन्हय् 'कम्प्युटर' धका: छि जि मखंसां तबिनं नांला अवश्यनं न्यनागु दु। थ्व हे कम्प्युटरं झीसं सिबें बांलाक्क छक: ब्वनेधुनेवं गुबलँय् (हुया: वा त्वपुया मव्छ: तल्य) ल्व: मर्मनि कथं छग: आख: मपाक लुमंका तयेफु। झीत मालेवं च्वया बीनं फु। गथे झीगु लुमंका तय्गु थाय् 'न्ह्यपु' ख: अथे हे कम्प्युटरया नं लुमंका तय्गु थाय् न्ह्यपु दु, गुकियात मेमोरि (Memory) धाइ। थ्व मेमोरिइ दुने आख: थाय्गु (Write), लुमंकातय्गु (Storage) व ब्वनेगु (Read) याना स्वंगू ब्व दु। आ: थन कम्प्युटरं गुकथं लुमंकि स्वये ?
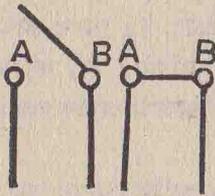
कम्प्युटर दुने लखंलख निगू अवस्था (Two–state) या स्वीचत दु। थ्व स्वीच चालिइगु (off) व बन्द जुइगु (on) निगू कथं च्वनेफु। थुकि हे थ्वयात निगू अवस्थाया स्वीच धका: धा:गु ख:। थ्व झीगु मत च्याकेगु व स्यायेगु स्वीच थें ख:।

On Off
(निगू अबस्थाया स्वीच)

स्वयादिसँ किपा १, अले थ्वहे स्वीच चालिइगु व बन्द जुइगुया आधारय् कम्प्युटरं लुमंका तयी। थन *A*

व *B* छुटय् जुयाच्वंगु (*On*) व जोडय् जुयाच्वंगु (*Off*) खः ।

गुकथं लुमंका तयी ?

कम्प्युटर दुने लखंलख निगू अवस्थाया स्वीचत दु । थुपिं मध्ये झीसं बयात डाटा बीबं गुगुं चालाःच्वनीला गुगुं बन्द जुयाःच्वनी । चालाच्वंगु (off) लि '0' व बन्द जुया च्वंगुलि (on) नं '1' धकाः क्यनि । थ्व कम्प्युटरया निति छ्यला तःगु कोड खः । अले व प्रत्येक, 1 वा 0, यात बीट (bit) धाइ । थज्याःगु खुगः बीटत मुनाः छगू पुचः जुइ गुकियात खुगुंचिया बीट कोड (Six-bit character code) धकाः धाइ । अले थ्व छपुचलं छगः आखः वा छगू चि क्यनि, गथे

चित	६–बीट कोड	चित	६–बीट कोड
०	००००००	१	०००००१
२	००००१०	३	००००११
४	०००१००	५	०००१०१
६	०००११०	७	०००१११
८	००१०००	९	००१००१
A	०१०००१	*Z*	१११००१

थुकथं कम्प्युटर दुने आखः, ल्याः व चित चनी ।

आः थन हरेक ६-बीट कोड प्रत्येक कोड बिया दुजः जुयाच्वनी ।

छाये ६–बीट कोडया पुचःत हे छ्यलाच्वना ?

साधारणकथं अंग्रेजी वर्णमालाय् A निसें Z तक्क नीखुगः, आखःया चि, झिगः ल्याःया चि व मेमेगु चित, गथे , + × :– आदी छ्यलेगु याना । ६ – बीट कोडं झीत ६४ गू तक्क कोड बि बिइफु । गथे 000000 निसें 111111 तक्क । गुकिं झीत माक्व चित छ्यलेत गाः । उकिं कम्प्युटरय् थज्याःगु निगू अबस्थाया स्वीचया खुगू स्वीच पुचःत मुनाः दयेका तःगु खः । प्रत्येक पुचलय् ६।६ गः बीट वा स्वीचया ल्याः दु । प्रत्येक पुचःयात मेमोरि लोकेसन (Memory location) धाइ । छाय्धाःसां च्वये धयाथें थ्व छगूछगू पुचलं छगःछगः आखः लुमंका तयी । (ल्यं ७१ पेजय्)

पाइथागोरस साध्य

-उराय्

(वेद गणितया लिधंसाय् थ्व साध्वया न्यगू दसित दु। थन निगू जक न्ह्यब्वयागु खः। -च्वमि)

मूलंगु गणीतया तःगू कचामध्यात मध्ये छगू कचा Geometry नं खः। थुकिइ तःगू Theorem (साध्य) त न्ह्यब्वया तःगु दु। थ्व-साध्यतयेगु दसि (Proof) स्वयंसिद्ध तथ्य (Axiom) त व ह्लापा वनेधुंकुगु साध्यतय्गु लिधंसाय् प्रमाणीत याना तइ। ब्यवहारिक जीवनय् थ्व साध्यत चायकं वा मचायकं झीसं थीथी थ्यलय् छ्यला वयाच्वनागु दु। थुकथं छ्यला वइच्वनागु साध्यत मध्ये छगू बिशेष महत्व दुगु साध्य Pythagorus साध्य खः। थ्वहे छगू साध्यया लिधंसाय् मेगु छगू गणीतया कचा श्रृजना जुल। व ख - Trigonometry। मेमेगु गणीतया थीथी थ्यलय् नं थ्व साध्य उतिकं महत्व दु। गथेकि Calculus, Co-ordinate Geometry आदि आदिया थासय् थ्व साध्ययात छ्यला तःगु महत्वपूर्णगु सुत्र (Formula) त पिथना तःगु दु।

च्वय् न्ह्यथनागु फुक्क धैथें खँत थौंकह्लय् चलय् जूगु गणीतया लिधंसाय् खः। थौंया गणीत गुकथं न्ह्यावनाच्वन अर्थात गुकथं पलाः च्वय्का च्वन, वेद गणीत मेगु पहलं ब्वाँय् वनाच्वंगु दु। थ्वहे मेगु पहःयात कयाः खँ ह्लायगु खःसा छगू उदाहरण (थज्याःगु उदाहरण झीसं मालावन धाःसा तःगू बीफु) या निंति पाइथागोरस साध्यया दसियात कायेफु। थौंया गणीतया लिधंसाय् थ्व साध्यया दसि स्वयादि माःसा ९/१०गू तगिंया Geometry सफू पुइकादिसँ। बेदया तरिका लिसे ल्वाकादिसँ। वेद गणीतया लिधंसाय् थुकिया दसि क्वय् बियाकथं खः -

दसि १–

Given(बियात:गु) त्रिभूज ABC स L $ABC = 90^\circ$
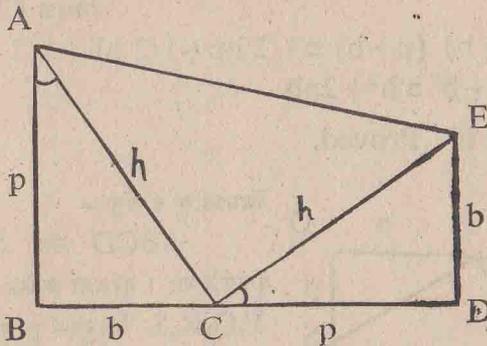
धाये $AB = p$, $BC = b$ व $AC = h$

To Prove(क्येनेमा:गु) $AC^2 = AB^2 + BC^2$

अर्थात $h^2 = p^2 + b^2$

Contraction(लँपु)

(i) $CD = AB = p$ जुइकथं BC यात D तक साला दिसँ ।

(ii) $ED \perp BD$ व $ED = BC = b$ ज्वीकथं DE दयेका दिसँ ।

(iii) A,E व C,E स्वानादिसँ ।

Proof (दसि): लँपु ब:कासें त्रिभुज ABC व त्रिभुज CDE स,

$AB = CD, \angle ABC = \angle CDE, BC = ED$

$\therefore$ त्रिभुज ABC $\cong$ त्रिभुज CDE

$\therefore \angle BAC = \angle ECD$

हानं $\angle ACE + \angle ACB + \angle ECD = \angle BCD$

वा $\angle ACE + (\angle ACB + \angle BAC) = 180^\circ$

वा $\angle ACE = 90^\circ (\because \angle ACB + \angle BAC = 90^\circ)$

मेगु Trapezium या क्षेत्रफल = 1/2 (निगू समानान्तर भुजाया योग) ×
(समानान्तर भुजातय् दथुया दुरि)

त्रिभुजया क्षेत्रफल = 1/2 × आधार × उचाइ, व

$(a+b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$ थ्व स्वंगूया लिधंसाय्,

Trapezium ABDE = त्रिभुज ABC + त्रिभुज ACE + त्रिभुज CDE

$1/2\ (p+b)\ (p+b) = 1/2\ bp + 1/2\ hh + 1/2\ pb$

$p^2 + 2pb + b^2 = h^2 + 2pb$

$p^2 + b^2 = h^2$ Proved.

दसि २–
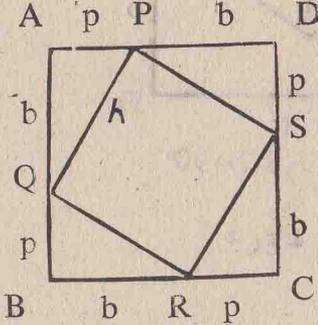
बियात:गु व लँपु –

ABCD छगू Squarc (वर्ग) खः। गुकिया प्रत्येक भुजायात P,Q,R,S बिन्दुतसें p लिसे व मेगु b लिसें बरावर ज्वीक निकू थलाःतगु दु। नापं PवQ, QवR, RवS, SवP स्वानातःगु दु। थुकथं त्रिभुज PAQ, त्रिभुज QBR, त्रिभुज RCS, व त्रिभुज PDS प्यंगुलिं समकोण त्रिभुज जूवःगु दु।

धाये $pq = h$,

क्यनेमाःगु $h^2 = p^2 + b^2$

दसि–लँपु बःकासे, pवb लिसे बराबरगु निगू भुजा प्यंगुलिं त्रिभुजस दुगुलिं व वहे निगू भुजां दयेकूगु कोण प्यंगुलिं त्रिभुज समकोण जूगुलिं, प्यंगुलिं त्रिभुज न्ह्यागु खँय्‌लं बराबर खः।

$\therefore QR = RS = SP = PQ = h$

हानं, न्हाचः थें तुं L $QRS = 90^\circ$ (दसि १ स थें तुं)

$\therefore$ PQRS छगू नं वर्ग खः।

वर्गया क्षेत्रफल = भुजा^{2} व त्रिभुजया क्षेत्रफल = $1/2 \times$ आधार $\times$ उचाइ व

$(a+b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$

थ्व स्वंगूया लिधंसाय्

वर्ग ABCD या क्षेत्रफल = वर्ग PQRS + $4 \times$ त्रिभुज APQ ($\because$ प्यंगुलिं त्रिभुज बराबर जुगुलिं)

$(p+b)^2 = h^2 + 4 \times 1/2 p \times b$
$p^2 + 2pb + b^2 = h^2 + 2pb$
$p^2 + b^2 = h^2$ Proved

(६५ पेजया ल्यं)

कम्प्युटरया प्रकारयागु छ्यला –
1) ICL 2950/10 Main Frame Computers, 2) 7502 Cluster छ्यला: 3) Macintosh 4) IBM PC 5) IBM Compatible 6) KITS आदी ।

प्रशिक्षण म्हिग: व थौं –

सुथय् ह्निनय् व बहनी याना थ्व केन्द्रं थौं तक्क ३७६६ ह्मसित थौथी विषयया प्रशिक्षण बी धुंकुगु दु । आ: त्रिविवि याकनं हे न्ह्याकीगु 'पोष्ठ ग्राजुयट इन कम्प्युटर साइन्स' विषयस ग्वाहालि यायेत न्ह्यज्यानाच्वंगु दु । ✱

(६७ पेजया ल्यं)

गथे याना: कम्प्यूटरयात सुचं बीगु ?

झीगु साधारण टाईपराईटरय् थें थुकिइ नं की-बोर्ड दु, गुकीयात च्वयेगु (Write unite) धाइ । गुकी कम्प्युटरयात मा:गु आख:, ल्या: व विशेष चिंत दु । गुकिइयात इनपुट डिभाइज् (Input Divise) धका: धाइ । जब झीसं छगू चिंया [मानौं – A] की पचिनं तिइ, तब कम्प्युटर दुनेया मेमोरिइ निगू अवस्थाया, चाला: वा मचासें, स्वीचतय्गु ६–बीटकोड A चिंया कोड कथं 010001 जुया:च्वनी । थ्व मेशीनय् दुने थ:थम्हं जुयाच्वनीगु स्वचालित प्रक्रिया ख: ।

अथें हे तुं ब्वनेगु थाय् (Read unit) नं दु, गुकीयात आउट पुट डीभाइज् (Output Divise) धाइ । थ्व साधारण रूपं VDO स्क्रीनयात कयात:गु दु । थन हानं व हे स्वीचत मुना: आखलय् हिला: झीसं थुइगु भाषं खनेदइ ।

थुकथं साधारण रूपं की – बोर्डया माध्यमं सुचंत कम्प्युटरयात बी, लुमंका तयी व मा:सा भिडिओ स्क्रीन मार्फत झीसं ब्वने फइ। तर लुमंके मा:गु खँ छु दु धा:सां सुचंत फुक्क म्याग्नेटीक टेप, फ्लोपिडिस्केट थें ज्या:गुलिइ मुनाच्वनी, मेशीनय् मखु । ✱

नेपालया राष्ट्रियताया सवाल भाषा आन्दोलन व थुकिया उपयोगिता

('जः' ल्याः १३ पिथना समिति, नेपालभाषा साहित्य पाला, त्रि-चन्द्र क्याम्पसया ग्वसालय् वंगु ने. स. ११०७ पोहेलाथ्व २ कुन्हु त्रि-चन्द्र क्याम्पस, घण्टाघरस 'नेपालया राष्ट्रियताया सवाल, भाषा आन्दोलन व थुकिया उपयोगिता, बिषयस जूगु बिचाः गोष्ठिया रिकर्डया छुं अंस थन न्ह्यब्वयाच्वना। – सं.)

हितकरवीर सिंह कंसकार

(उद्घाटन भाषण)

जि थःगु हे मां भाषं थःगु खँ न्ह्यब्वयेगु कुतः यानाच्वना । थौं स्वयाः २८ दँ न्ह्याव थ्व क्याम्पसं पिदनीगु Light Magazineय् अंग्रेजी व नेपालीं च्वसुत जक दुथ्याकीगु व हे म्यागेजिनपाखें जिमिसं थ्व क्याम्पसय् छगू अंग्रेजी व नेपाली भाय् जक दुथ्याइगु छगू सांस्कृतिक कार्यक्रम याइगु धंगु सीका। उगु इलय् इन्टरमिडियट लेबलं प्रतिनिधित्व यायेत उगु कार्यक्रमयापिन्सं सःतूबलय् जिपिं बना, जिमिसं अन धया–नेवाः भाय् नं थुकिइ दुथ्याकेमाः । तर दुमथ्याकू । उकिं जिमिसं थःगु हे जक भाषं कार्यक्रम निलाया दुने यायेगु धकाः क्वःछिना । अले थ्व हे हलय् या नं याना । उबलय्या उगु नेवाःतय्गु कार्यक्रमय् वःगु मनूतय्गु हूल खनाः उगु ईया प्रिन्सिपल गंगुलिजुं आश्चर्य जुयाः जितः सःताः उगु कार्यक्रमय् पुरस्कार बीगु नांया घोषणा जिं हे याये धकाः जितः धयादिल । जिमिसं वय्कःयात या नं याका । थुकथं दवकले न्हापां क्याम्पस स्तरय् नेवाः कार्यक्रम जुल । सरकार धयाम्हेस्यां न्ह्याक्व हे निरंकुश ज्या हे यानाच्वंसां नं वं थःगु देया फुक्क जनताया, भाषा, संस्कृतियात ध्यानय् तयेमाःगु खः । धर्मादित्य धर्माचार्य भारतय् च्वनाः नं भाजा सेवा याना वन–नेवाः भाषं पत्रिका पिकानाः । अथे हे जगतसुन्दर मल्लं नं नेपालभाषाया सफू न्याये मीगु लागिं थः हे न्ह्यचिलाः हासा पसः तकं तयाः नेवाः भाय्या

सफू मोगु यानावन । अथे हे चित्तधरजु, सिद्धिचरण, व्यथितजुपिन्सं नं जेलय् च्वनाःसां भाषा सेवा यानावन । थौं झीसं मेपिनि न्ह्यःने परिचय बी बलय् जि छम्ह नेपाली धायेगुया पलेसा दक्कलय् न्हापां जि छम्ह नेवाः, जि छम्ह मगः, तामाङ आदि धाये मालाच्वन । थुगु अवस्थाय् प्रष्ट जू कि झीगु ध्यान राष्ट्रियता, राष्ट्र निर्माणयालिवें अप्वः जातियतापाखे वनाच्वन । कन्हय् राष्ट्र स्यनी धकाः थौंया सरकारं थौं कपिनि संस्कृतियात कय्च्याना वयाच्वंपि पंकतय्त ज्वना यंकाच्वन । तर मेखे नेवाः, मगः, तामाङतय्सं नं थःगु भाषा संस्कृति जाति आदि त्वःता यंकाच्वन । यदि थ्व पूर्णरूपं त्वःतावन धाःसा कन्हय् नेपालय् छु ल्यनी ? थनया मूअस्तित्व धैगु हे नेपाःया प्रकृति व संस्कृति खः । थ्व संस्कृति स्वयेया निंति थ्वया नां अन्तरराष्ट्रिय क्षेत्रय् जायाच्वंगु दु । तर थनया फुक्क संस्कृतिवापिं मनूतय्सं थःथःगु संस्कृति त्वःतावन धाःसा कन्हय् नेपालय् ल्यनीगु छु ? नेपाःया अस्तित्व व राष्ट्रियता धैगु हे ल्यनी मखुत । उकिं थ्व फुक्क जाति, भाषा नेपाःया राष्ट्रियताया निंति आवश्यक दु धाःसा थुकियात छाये विस्कं तयेत स्वयाच्वन ? नयां शिक्षा वये न्ह्यः नेवाः, मैथिलि आदि भाय् ६ कक्षांनिसें ब्वने दुसा व धुंकाः च्यागूला छु गुंगू व झिगूतँय् जक ब्वने दत । उकिं वं गुंगू झिगू ब्वनाः लिपा युनिभर्सिटिइ थ्यंक हे ब्वं वंसां नं वं क्वय्या आधारगत तगिनय् गुलि उन्नति याये फइगु खः उलि याये फइमखु। उकिं गबलय्-तक्क थनया फुक भाषाभाषीतय्सं थःगु भाषिक चेतना काये फइमखु उबलय् तक्क राष्ट्रिय् उत्थानला सम्भव हे मजू । उकिं थनया सरकारं थ्व भाषाया खँय् गुगु गलत नीति काइ, उकिया झीसँ विरोध याना हे यंकेमाः । थुगु आन्दोलनं हे तिनि थनया जनतायागु वास्तविक प्रजातान्त्रिक सः, व आकांक्षा-यात झीसं न्ह्याब्वये फइ ।

शक्ति लम्साल (नेपाली भाषीपाखें)

थ्व राष्ट्रियताया सवाल व भाषिक आन्दोलनया खँ न्हांपांनिसें वाद-विवादया विषय जुयावयाच्वंगु खः । तर थुकिया विषयय् गुलि नं खँल्लाबल्ला जुल, गुलि नं वादविवाद जुल, उकिं थ्व समस्या ब्यनेगुया पलेसा झंझं स्यनावना-च्वंगु दु, झंझं जटिल जुयावनाच्वंगु दु । आखिर थुकिया दोषी सुलेसा ? जितः ताः, थौं राष्ट्रियताया, भाषाया निंति थौंया सरकारं गुकथंया नीति

नालाच्वन, गुकथंया व्यवहार यानाच्वन थ्व हे ज्या यानाच्वंह्म थौंया सत्तारूढ सरकार थुकिया दोषी खः । छाय् धाःसा राष्ट्रियताया न्ह्यसः गाक्कं जटिल न्ह्यसः खः, थ्व वर्गीय दृष्टिकोणलिसे सम्बन्धित न्ह्यसः खः । छाय्धाःसा प्रत्येक वर्ग थुकियात थःथःगु स्थिति, दृष्टिकोण कथं प्रयोग यानाच्वंगु दु । थौं पाकिस्तान, भारतय् जबजव अनया जनतां थःगु मौलिक हकया निंतिं सःतल अबलय् अबलय् अनया सरकारं थौं धर्मया नामय् झीथ य् संकट वयाच्वंगु दु धकाः थःपिन्त ग्वाहालिया धकाः धया वयाःवंगु दु । थ्व ज्या उब्व गु देशय् जक जुइ गनया क्रूर शासकं जन आन्दोलनं प्रत्येक मनूया न्ह्यपुयात हिलाबी फु, आन्दोलित यानाबी फु । उकिं हिन्दु धर्मय्, इस्लाम धर्मय् खतरा वयाच्वंगु दु धकाः सम्बन्धित देशं जनतातय्त जनताया मूलभूत आवश्यकता, मूलभुत समस्यापाखें बिस्कंतयेत स्वयाच्वंगु दु । उकिं अन्धराष्ट्रबादपाखें झी सतर्क जुइमाः । थौं झी थःगु देया, राष्ट्रियता, भाषाया खँ ह्लायेबलय् गन देशय् संगठित जुइगु, थःगु खँ सतकय् वयाः ब्वयेगु छुट मदु, उब्वःगु देशय् थ्व बिषयया खँ ह्लायेगु तसकं चिन्ताया बिषय जुयाच्वंगु दु । उकिं राष्ट्रियता, भाषाया समस्या खँ जबतक राजनीतिक स्वतन्त्रता दइमखु तवतक्क थ्व समस्याया समाधान जुइमखु । उकिं न्हापां जनतान्त्रिक देशय् जनतन्त्रया व्यवस्था जुइमाः । अले जनतां हःगु संम्बिधानं हे गुगु भाषा गथे धंगु निर्धारण याइ । उकिं जनताया स्वतन्त्रता, मौलिक अधिकारयात अलग्ग तयाः थ्व खँह्लाये मछि । थौं देशय् "छगू देश, छगू भाषा" धंगु नीति दु । तर थन थःथःगु जातीया, भाषाया थःथःगु भाषा, थःगु जाती, थःगु संस्कृति दु । सम्बिधानय्नं धयातःगु दु कि फुक्क भाषाभाषीयात समान अधिकार बियातःगु दु । यदि बियातःगु खःसा हानं समान हक, अधिकार माल धकाः जनतां सः तयेमाःगु आवश्यक मदइगु खः । उकिं जनतां थःत माःगु हक, अधिकारया निंति सः तइगु स्वभाविक खः । अक्टोबर क्रान्तिया न्ह्योया इलय् रुसय् रसियन भाषायात जारतय्सं राष्ट्रभाषा धाःगु खः, थ्व हे भाषां मेपिं भाषाभाषीपिन्सं व्यवहार यायेमाः धाःगु खः तर अ. क्रा. लिपा लेनिनं थ्व छता जक मखु फुक्कं भाषा राष्ट्रिय भाषा धाःगु लिपा थ्व फुक्कं व्यवस्था नं जुल । उकिं अन प्रत्येक भाषाय् अलग्गअलग्ग वैज्ञानिक, साहित्यकारत दयेफत । अथे हे चीनय् व मेमेथाय् नं जुयाच्वंगु दु । तर थन राष्ट्रभाषाया नामय् नेपालीयात जबर्जस्ती रुपं लाडय् यानातःगु दु ।

थुकिइ नेपालीलिसे झीगु ल्वापु मदु तर गनतक्क थ्वैत माध्यम भाषायारूपय् नालायंकेमाः धैगु खँ दु, व संविधान सम्मत जुइ फइमखु । यदि खस भाय् माध्यम भाषा जुइफुसा मेमेगु साहित्य, लिपि दुगु भाय्यात नं व हे आधारय् मान्यता बीमाः । छाय्कि राष्ट्र निर्माणया खँय् फुक्क भाषाभाषीया समान सह-भागीता दइ धाःसा छता जक भाय्यात नालाः राष्ट्रिय एकताया खँ ल्हायेगु तथ्यंक हे छगू लप्पाजी खँ ख, अवैज्ञानिक खँ खः । थःगु देयात झीसं बहुभाषीक धकाः मानेयाये धुंसेंलि झीसं थनया फुक्क भाषाया यदि लिपि, व्याकरण मदुसां नं व दयेकेत ग्वाहालि यानाः उकियात समान रुपं व्यवहारय् हयेमाः । गुगु भाषायात राष्ट्र भाषा, माध्यम भाषा धकाः छ्यलेगु धैगु खँला जनतां ल्यइगु खँ खः । यदि देया फुक्कफुक्क जातिया सहभागिता कायेगु (दे विकासया निंति) खःसा व फुक्क जातिया संस्कृति, भाषा आदियात मान्यता बीमाः । खाली सम्बिधानय् माःगु व्यवस्था यानातयागु दु, धयातःगु दु धायेवं थ्व समस्याया समाधान स्पष्ट जुइ फइमखु ।

फुक्क भाषायात समान अधिकार बियातयागु दु धाइम्ह थ्व देशं उकुन्हु एम. ए., पीएच. डी याये दुगु नेपालभाषायात प्रतिबन्ध तयाबिल । न्ह्य्गू समूद्र पारीं वःगु अंग्रेजी भाषा व नेपाली भाषायात जक छुट बियाः मेगु भाय्यात प्रतिबन्ध तयाबिल । छु थ्व हे खःला सरकारया जनपक्षीय नीति ? जि धाये, थ्व मखु । थ्वला फुक्कं भाषाभाषीया निंति छगू कुठाराघात खः। जवकि थम्हं ब्वनेगु थासय् थम्हं ययेकागु भाषां शिक्षा कायेगु छुट मदुनि धाःसा थ्व सरकारं गयेयानाः धायेफइ कि जि फुक्कं खँ बियातयागु दु । थ्व झुठ खँ ल्हायेगु अधिकार आःयाह्म सरकार, लिपा वइह्म सरकार व ल्हापा-याह्म सरकारयात नं मदु । अथे हे रेडियो नेपालं हिन्दी, अंग्रेजी, नेपाली न्ये वः । तर थ्व फुक्क भाषाया मंकाः, क्यब धाःगु देशय् ग्व ले फुक्क भाषां न्ये हाःगु, समाचार ब्यूगु ? तर सरकारया थुगु नीतियात जनतां वांलाक थू । तर थःगु हक, अधिकारया निंति सुनानं यदि सः तइबलय् यदि वयात देया शान्ति भंग याइम्ह आदि थुज्वःगु खँ धालधाःसा व वइगु पागलपन खः, झीगु पागलपन मखु । झीसं न्ह्याबलें थःगु खँ ययेका च्वनागु दु, मागयाना च्वनागु दु । यदि थौं सरकारं जनताया मौलिक हक, अधिकारयात बन्देज तल धाःसा व कन्हय् बनाः सरकारया निंति छगू छ्यों स्याइगु विषय जूवनी । यदि सरकारं

"जिमिसं गुगु भाषायात नालाका धकाः बियातयागु खः वहे आधारय् छिपिं सनेमाः" धाल धाःसा उकिं बाध्यता बस झीसं न्ह्याथे यानाःसां थःत छिगु कथं पलाः न्ह्याकेमाः । तर थुकिं देशय् गुगु वातावरण ब्वलनावइ उकियात सुनानं पनेफइमखु । थुगु इलय् सरकारं थम्हं हे साम्प्रदायिकता, राष्ट्रियताय् बीडम्बना ब्वलंकागु खः धकाः बंचित यायेफइ मखु । जि थःहे खस जुसां थथे धाये कि थनया मेमेगु भाषाया साहित्य लिपियात बिकास यायेमाः । सामन्तबादीतय्सं थःगु अत्याचारयात कायम यायेत संसारया थीथी भू–भागय् थीथी कथंया पलाः न्ह्यानाच्वंगु दु । थौं उकिया लिच्वः कथं थाइलेण्ड, श्रीलंकाय्, पंजाबय् व्यवहारिकता स्वयागु दु । छुं नं समस्यायात शुरू हे समाधान यायेमाः, यदि मयात धाःसा लिपा जनता चेतनशील जुइबलय् बं ब्ह्लनीगु पलाःयात सुनानं पनेफइमखु । उकिं भाय्या न्ह्यसः तसकं सम्वेदनशील न्ह्यसः जूगुलिं थुकियात सम्वेदनशील जुयाः हे समाधान यायेमाः । जनताया लाकाकयातःगु राजनीतिक अधिकारयात न्हापां पुनर्स्थापना यानाः अले थुकियात पुनःलागु यायेमाः । उकिं गबलय् तक जनताया राजनीतिक समस्याया समाधान जूइ मखु, उबलय् तक भाषाया समस्या समाधान जुइ मखु ।

गोरे बहादुर खपांगे (लांघाली संघ)

मेचींनिसें महाकालीतक च्वंपिं थ्व देया मनूत थीथी राष्ट्रियताय् विभक्त जुयाच्वंगु दु । मगर धंगु जातया जक छगू सीमितता मखु बला छगू राष्ट्रियता खः, नेवाः छगू जातया जक सीमितता मखु व नं छगू राष्ट्रियता खः । थुज्वःगु बहुराष्ट्रिय, बहु भाषीय देशय् राष्ट्रियताया न्ह्यसः दयेफु । थौं नेपाः Trib या अवस्थाय् मखु Nationality या अवस्थाय् दु । थन फुक्क राष्ट्रियतां उतिकं बिकास याये फुगु मदु । छु छगू राष्ट्रियतां मेगु राष्ट्रियता ति हे विकास याये फुगु दुला ? थ्व छगू न्ह्यसः खः । अनं मेगु न्ह्यसः, थ्व थीथी जाति, थीथी भाषा दुगु देशय् फुक्कं राष्ट्रियतां As a whole कथं विकास याये फुगु दुला ? थ्व देया इतिहासयात बांलक अध्ययन यानाः धायेबलय् नेपाःयात छगू राष्ट्र मधासें छगू राज्य जक धाये मास्ति वः । सामन्तवाद दत्तले राष्ट्रवादया उदय जुइ फइमखु, राष्ट्रबादला सामन्तवादया चिहानय्

जक सयावइगु खँ खः । थौथौ राजनीतिज्ञपिन्सं थन अर्ध सामन्तीवाद दु धकाः धाःगु दु, उकिं थन सामन्तवाद दयेक वयेकं पूर्ण रूपं राष्ट्रवादया उदय जुल धकाः धायेगु पक्षय् जि मदु । उकिं छगू राष्ट्रया निर्माण जुइया लागि थनया फुक्क मनुखं छता भाय् सयेके हे माः । तर झीसं थौं गुकियात राष्ट्रभाषा धकाः धयाच्वना नेपालीयात,तर छु उकियात हिमाल लागाया शेर्पातय्सं बांलाक थूगु खःला? मथू । उकिं व्यवहारीक रूपय् थ्व नेपालीभाषा राष्ट्रभाय् जुइमफु खनी । थथे धायेबलय् जि संविधानया अःखः खँ ल्हानाच्वनाथें जुइफु, छाय्धाःसां संविधानय् नेपालीयात राष्ट्र भाषा धकाः धयातःगु दु खनी, नेपाःया संविधान कथं रेडियो नेपालं न्यंकोगु विज्ञापन – बिहान बिहान चाहिन्छ सेभेन ओल्कक ब्लेड – धाःगु खँ सकस्यां थुइ हे माः । उकिं जिगु अर्थय् नेपाली भाषा राष्ट्र भाषा मखु, खस भाषा खः । छाय्धाःसां खसतय्सं जि ल्हायेगु भाय्यात मगर भाषा धाइ, उकिं उमिसं ल्हाइगु भाय्यात जक छाय् खस भाय् मधायेगु ? मखु धाःसा जि थ्व देया मनू, जि नेपाली खः, प्रत्येक नेपालीं ल्हाइगु भाषाया संज्ञा वा विशेषण ब्याकरणया दृष्टिकोणं न्ह्याग्गु धयादिसँ व नेपाली भाषा जुइ । नयाँ शिक्षाया खँय् – शिक्षाया सिद्धान्त छु, मस्तय् भविष्य वया मां बौपिनि ल्हातय् दु । मेपिनिगु ल्हातय् मदु । तर थःपिनि काय् म्ह्याय्पिन्त जि उबलय् तक भविष्य बीमफु, गबलय् तक वं व भविष्य कयाः काबिल हाँके यायेगु काबिल हासिल मयाःनि । उकिं भविष्य झीगु ल्हातय् दु, विद्यार्थीयात गुगु इलय् बी धँगु खँय् अतःमतः कनाच्वना । विद्यार्थीयात व भविष्य याकनं बीमफुगुलिं विद्यार्थीया उमेरयात स्वयेबलय् वयात व भविष्य बीवलय् व सितिं वनीला धँगु भयलं बी मास्ति वयाच्वंगु मदु । तर मेखे सरकारं थ्व मौकाया फाइदा उठय् यानाः विद्यार्थीतय्त स्यंकेत शहरपाखे भिडियो खुल्ला शो क्यनाः पाश्चात्य संस्कृति दुकयाः स्यंकाच्वंगु दु । आः थन विवाद खडा जुल, कि छिकपिन्त भविष्य बी वा छिकपिं भिनादिसँ–थःपिं हे । भविष्य बी धायेवं वा मबी धायेवं बी / मबी फइगु मखु, अवस्था वल धाःसा बीमाः, अले भविष्य दयेधुंकाः तिनि उमिसं देशय् ल्यनाच्वंगु सामन्तीवादयात न्हंकाः उकिया थासय् राष्ट्रवादया सिर्जना याइ ।

राष्ट्रभाषा धायेबलय् **देसया फुक्क** जनतां थूगु भाषा जुइमाः । थ्व छगू राष्ट्र भाषाया सिद्धान्त खः **। भाषा आन्दोलन** – रुस व चीनया खँयात

आधार कया: नेपा:या भाषा समस्या ज्यंके मफयेफु । थुकिया थ:गु हे मौलिकता दु । थ्व देया निर्माणया इलय् थनया फुक्क जातिया मनूतय्सं हि बहा: वयेंकूगु दु । तर व हे थम्हं दयेकागु देशय् थ:गु भाय् मखुकि मेगु हे केवल छता जक भाय्यात राष्ट्रिय रूपं कदरयात धा:सा छु अन न्याय जूगु खइला ? मदु । बिकासक्रमया इवलय् मनूतय्त छगूछगू भाषाया आवश्यक जुल । उमिसं थ:थ:गु जातिकथं छगूछगू भाषाया निर्माणयात अले व हे भाषा ल्हाल्हां पशुपाखें मनू जुयावल, छु उज्व:गु भाषा थ:त मय:ला, वहे भाय् झीसं लोमंकेगुला ? वा वैत लोमंकेत सुनानं त्यल धा:सा व छु झीत मंजुर दुला ? यदि मंजुर दु धैगु ख:सा कन्हय् छि थ्व देया नेपाली राष्ट्रियतायात लोमंकेत नं मंजुर यानादी । मखु धैगु ख:सा गुगु भाषां झीत च्वय् थकाल व हे भाय्यात झीसं लोमंकेगुला? ख:, लोमंकेफु, बेलायतया तत:धंपि लर्डतय्सं अंग्रेजी भाषा स्यूसां धाँक वयनेत फ्रेन्च न्वायेगु या:गु दु, गथेकि थनया थौंया नेवा:तय्सं यानाच्वंगु दु । तर स्यने मज्यू धैगु मखु, स्यनेमा: । अथे मस्यन धा:साला भाषा राष्ट्रिय जुइ फइ हे मखु । झीसं नेपाली भाषा नं स्यनेगु, तर थ्व स्यना: जित: थ्व भाय्या (नेपाली भाय्या)मनूतय्त थ्व धाये मास्ति व: कि जिगु भाषा छगू नं स्यना कयाब्यु । अले धका: मिलय् जुइ । थन थुकथं मिलय् जुइगु स्थिति मदु। राष्ट्रियता धैगु खँ मस्यूतले भाषाया खँय् तवयना च्वना: जी मखु । उपयोगिता — विचा:यात स्वतन्त्र रूपं त्व:तेमा:, थुकिया लागि थ:गु हे छगू भाय् दत धा:सा बांलाक सफल जुइफइ ।उकिं मस्तय्त शिक्षा बीबलय् उमिगु थ:गु हे मातृभाषं शिक्षा बीमा: । अथे मजूतले झीगु विचा: स्वतन्त्र रूपं आकाशय् ब्वये फइमखु झी कँदय् च्वनाच्वंगु जुइ । मातृभाषं शिक्षा बीमा: धाल धा:सा साम्प्रदायिकता जुल धका: नं धायेफु । तर उमिसं हे जक धाइ गुपिनि बांलाक वास: जुइमफुनि । उकिं जि धाये उमित धार्मिक रूपं नं स्वतन्त्र त्व:ता बीमा: सामान्य जनतायात । उकिं माध्यम भाषायारूपय् लाडेयात धा:सा बडो झंझट जुइ । थनला हरेक जनजाति ल्हाइगु फुक्क भाषा राष्ट्रिय भाषा जुइमा: ।

थुगुसीया चुनावय् गुलिखे जनपक्षीय उमेदवारपिन्सं रेडियाय् नेपाली भासं प्रचार याकल । तर फुक्कं मनूत नेपाली भाय् मस:गु थ्व देशय् थ्व नीति पाय्छि मखु । अथे हे पंचायती व्यवस्थां नं देया मस्तय्त व हे भाषायात

"सुगा रटाई" याकाच्वंगु दु । तर थ्व भाषा ल्हाये मलःपि दक्वं दु। उकि थ्व हे छगू भाषां जक पंचायती व्यवस्थाया व्याख्या याना: थ्व हे व्यवस्थायात घाटा जुयाच्वंगु दु ।

रमानन्दप्रसाद सिंह (थारू भाषीपाखें)

यदि थनया फुक्क जाति, भाषाभाषियापिन्सं थ:गु नुगलय् थ्व देश जिगु खः धैगु भावनातयाः उकिया अभिव्यक्ति बिल धाःसा व हे राष्ट्रवाद खः । उकिइ फुक्क जनतां छगू साझापना, गौरब, सन्तोष मानेयाइ । यदि छगू देशय् पूर्ण राजनीति जनताया सरकार आदि फुक्क दया नं अनया जनतां व देयात थुकथं नालालकाल धाःसा व दे छगू राष्ट्र मजुसें छगू भौगोलिक इकाई जक जूवनी । राष्ट्रया फुक्कं जनतां थन जिगु धैगु दु, थन जिगु मर्यादाया कदर जू धैगु सन्तोष कायेगु थाय् दुसा जक वयाके थःगु देया प्रति गौरव दइ। थ्व दे छगू ३६ जातया स्वांया दुगु क्यब खःसा थनया फुक्क स्वांतय्‌सं बढय् जुइगु मौका काये खनेमाः, अले जक बांलाइ, फुक्क दइ । थुकियात निगू कथं स्वयेफु । थनया सरकारी बिद्वानपिन्सं थ्व देया एकता वल्लाकेत फुक्कसिया सहभागिता-माः धकाः याःगु इनाप एक पक्षीय खः । उमिसंला वास्तवय् थ्व धाये माःकि थ्व देया निर्माणया लिसेलिसें छि नं थःगु गन्तव्य थासय् थ्यने दयेमाः, छि नं थ्व देया निर्माणय् थःगु हक, हितया अधिकार काये दयेमाः । आः मेगु कथं धाःसा थनया स्वांतय्‌सं – जिपि नं थ्व क्यबया स्वां खः, जिमित व्हंदेत सुवास ह्वलेगु अधिकार माः धयाच्वंगु दु । झीसं नं थ्व हे दृष्टिकोणं स्वयेमाः । मातृभाषा न्ववायेगु फुक्कसिगुं जन्मसिद्ध अधिकार दु । थ्व नैसर्गिक, प्राकृतिक व दिब्य खः, स्वाभाविक खः । यदि झीसं थ्व जन्मसिद्ध अधिकार प्वनां गुगु साम्प्रदायीकता फइलय् याना गुगु अन्याय याना, ? थ्व देशं झीके कर कयाच्वंगु दुसां थ्व देशं झीगु हकया निंति नं छुं ज्या यायेमाल । छुं खँया ज्ञान याकनं कायेत वयात मां भासं शिक्षा बीमाः । थ्व २१ औं शताब्दियाह्म मनू जुइत झीत याकनं ज्ञान बीमाः, थ्व ज्ञानया परिपूर्ति झीसं थःथःगु मां भासं शिक्षा बिल धाःसा याकनं जुइ । थ्व व्यबहारिक पक्ष खः । उकिं थःगु भाषं शिक्षा काये दयेकेत झी थ्व देशया नागरिक जुयाच्वनागु दु, सरकारयात Tax पुला-च्वनागु दु, तर सरकारयाके नं जनताप्रति छगू कर्तब्य दयेमाः । थौंया इलय्

नेवाः भाय् छगू प्रबुद्ध भाय् जुइधुंकूगु दु, थुकिया थःगु हे साहित्य दु। यदि थ्व थःगु भाषा उत्थानया ज्यायात धाःसा थुकियात कयाः सरकारयात कपाः स्याये माःगु मदु। भाषाया समस्या छगू रक्तपातया जग नं जुइफुसा राष्ट्रियताया छग् शसक्त Foundation नं जुइफु। यदि थुकियात मानवोचित तवरं ब्वाकेबिल धाःसा। अले थ्व देया भौगोलिक रूपरेखा नं गबलें स्यनेफइ मखु।
भाषा अभिव्यक्तिया माध्यम खः। अभिव्यक्ति छगू सकस्यां यःगु बस्तु खः, थुकिया लँपुइ वेग वल धाःसा अन आन्दोलन जुइफु। झी मनू नुया थःत अभिव्यक्ति यायेमफुसा थन छुकिया स्वतन्त्रता दु? अभिव्यक्तिया स्वतन्त्रता दकलय् तःधंगु स्वतन्त्रता खः। अभिव्यक्तिया स्वतन्त्रता व प्रेसया स्वतन्त्रता थ्वं थवय् समानान्तर जुयाः ब्वांय् बनाच्वंगु दइ। भाषा झीगु सोचाइया माध्यम खः। भाषा छह्म निह्म मनुखं दयेकीगु खँ मखु, थ्वला समूहगत रूपं हज्जारौं वर्ष तक अनवरतायागु कुतलं वःगु लिच्वः खः। उकिं मनुखं दयेकूगु Artificial स्पारान्टो भाषा बिकास जुइमफुत। उकिं झीसं थःथःगु भाषाय् यवयवव साहित्य सिर्जना यानाः सरकारयात मान्यता बीकेत बाध्य यायेमाः। मेगु भाषां यागु उत्थानयात स्वयेमफुगु संकिर्ण मानसिकतां देश बने जुइमखु। भाषाया आन्दोलन झीसं यानाः, ब्यना, प्रचार यानाः यायेमाःगु आन्दोलन खः, गुगुं लाठी ज्वनाः यायेगु आन्दोलन मखु। थ्व झीगु मानव अधिकार खः, थुकियात झीसं न्ह्याथेयानाःसां कायेमाः।

विक्रम सुब्बा (लिम्बू भाषीपाखें)

नेपाःया राष्ट्रियतायात कयाः अनुसन्धान याना सुं नं बिद्धानं च्वयातःगु सफू पिहांमवनी। 'राष्ट्रियता' धँगुयात माया यायेमाःला, बांलाके माःला धकाः सीके न्ह्याव राष्ट्रियता धँगु छु धँगुनि सीकेमाः। जिगु विचाःकथं – पूर्व मेचीं पश्चिम महाकालीतकया थीथी जाति, राष्ट्रियता जोडे जुयाः छगू पूर्ण राष्ट्रियता बने गुइ। थुकथं स्वयेबलय् थनया थीथी राष्ट्रियता मध्ये छगू जक राष्ट्रियता जक लिकायवं अन पूरा राष्ट्रियता भंग जुइ। यदि थुकथं थीथी जातियतात मिलय् जुयाः बने जुयावंगु राष्ट्रियता छता जातियात च्वय्, छता यात क्वय्तल धाःसा अन अन्याय हे जूगु जुइ। सुनानं थःगु भाषा, संस्कृतियात छुं बांलाक ज्या यायेत्यन धाःसा दकलय् न्हांपा वइत साम्प्रदायिक मनू

धायेगु यानाच्वंगु दु । जिगु बिचालय् सुं नं जाति थःगु जाति जक च्वये थ्यने माः, थःगु जाति थन शासन याये माः धैगु नियतं छुं यात धाःसा व साम्प्रदायीकता हे खः । जि थःगु भाषाया माक्व बिकासया निंति माक्व ज्या याये । उलि ज्या जि मेगु भाषाया निंति याये मफयेफु, अप्नं यायेगु कुतः याये, कुतः नं याये मफुसा फुक्क भाषा थहां वयेमा धकाः भितुने, उलिनं मफुसा कमसेकम विरोध याये मखु । थुथाय् लाक्क थ्व ज्या सम्प्रदायीकता जुइफइमखु । थ्व बहू जातीय देशय् छगू जाति मेगु जातिलिसे खँ ल्हायेत छगू मेगु भाषाया स्वतः विकास जुइ गुकिं उमिगु खँल्हावल्हायात ग्वाहालि वियाच्वंगु दइ । उकियात सुनां Link Language धाःसा सुनां माध्यम भाषा धाइ । तर थ्व माध्यम भाषा थ्व हे जुइमाः धकाः सुनानं न्हाय्पं निइकाः करं वयंकेगु खँ मखु । व स्वतः विकास जुइ, चाहे व खस जुइब्यु, चाहे व नेवाः भाय् जुइब्यु, चाहे लिम्बू भाय् जुइब्यु । थुकथं स्वतः विकास जुइगु भाय्यात सकस्यां मानेयाइ । आः, मेगु भासं नेपाली भासय् शब्दत हयेगु खँय् मेगु भाषाया खँग्वःयात पूर्णरूपं अनुवाद यानाः हयेगु खःसा, नेपालीपन वयेक हयेगु खःसा नेपालीभासं ममःयात "सत्तुलेपद्य अतुले उष्ण मांशपिण्ड" धायेमाः धकाः जिमि छह्म पासां खिसियात । उकिं मेगु भाषाया गुगु खँग्वलं झीगु भाषाय् खँल्हाय्बलय् ग्वाहालि यानाच्वंगु खः, उकियात छिः छि दूर दुर यायेगु यानाच्वंगु दु । मेगु भाषं झीगु भाषाय् चलन चल्तिइ वये धुंकूगु अःपुगु खँग्वःत हयेगु बांलाःगु खँ खः । थ्व प्राप्तित नेपालय् परम्परागत रूपं जुयाच्वंगु दु । नेपालया विशेषण नेपाली खः। उकिं नेपाः दुनेया फुक्क जातियापिन्सं ल्हाइगु भाषा स्वतः नेपाली जुइ । उकिं थनया थीथी भाषातय्त झीसं नेपाली खस भाषा, नेपाली नेवार भाषा, नेपाली लिम्बु भाषा धायेमाः । अले जक थ्व नेपाली भाषा जुयाः विकास जुइफइ । यदि उकियात गथे खः अथे हे यानाः विकासयात धाःसा झी थः हे जक संकुचित जुइलाकि ? भाषा आन्दोलनया उपयोगितायाखँय् – छुं नं मेगु भाषाया अर्थ थुइकेया लागि मथूगु हे भाषां थुइकेत स्वत धाःसा वं नितां भाषं थुइमखु । गथेकि, छह्म नेवाः मचायात Cat क्याट, क्याटमाने बिरालो धाल धाःसा वं बिरालो धाःगु नं थुइमखु, Cat धाःगु नं थुइमखु । थुथाय् व थम्हं थूगु भाषं याकनं शिक्षा कायेगुपाखें बंचित जुइ । व बंचितपाखें बचय् जुइत झी सकलें छथाय् च्वनाः आन्दोलन यायेमाः । उकिं छुं नं देशया मनूतय्त याकनं स्वयाः याकनं शिक्षित यायेत, याकनं स्वयाः

याकनं मा:गु खँ सीकेबीत उमित उमिगु हे भाषं शिक्षा बिल धा:सा याकनं जुइफइ । उमिसं कानून याकनं थुइ, संबिधान याकनं थुइ । थ्व बांला:गु खँयात सुनानं बांमला: धाल धा:सा व स्वस्थ्य दिमागं धा:गु मखयेफु । थन येँयापाखें नं दरवारया नां हे नारायणहिति दु, गनकि "हिति" धैगु शब्द हे नेवा: शब्द ख: व हे नेवा: भाय्या आन्दोलन यानाच्वंह्म पद्मरत्नयात उकुन्हु कुनाबिल । उकिं थ्व सरकारं जनतां याकनं स्वया: याकनं थ:गु मां भासं खँत सयेकल धा:सा, शिक्षा काल धा:सा याकनं स्वया: याकनं हे चन्द्रशम्शेरं थें थम्हं यानागु हाकु ज्यात म्हसीकी धका: ग्यानाच्वंगु सी दु । रेडियो नेपालं हिन्दी भाषं, अंग्रेजी भाषं समाचार ब्यू धका: पासापिन्सं धयाच्वंगु दु । आ: रेडियोयाला दिमाग हे दइमखु ,रेडियो थ:गु दिमागं मखुकि ब्याट्रीं चलय् जुइ, ब्याट्री हाकुसेच्वनी, व हे हाकुगु बस्तुं रेडियो चलय् जुयाच्वंगु दु । उकिं थन थुकथंया गुगु ज्या जुयाच्वंगु दु, व सुं नं व्यक्तिगत रूपं मखुकि सरकारी रूपं जुयाच्वंगु दु धका: धायेत झी बाध्य । थुकथंया व्यवहारं याना: थनया छगू जाति व मेगु जातिया दथुइ ल्वापु जुया: दे छगुलिं ल्वापुया ल्वापु जक जुयाच्वनी, उवलय् थ्व दे शान्ति क्षेत्र मखु कि थुकियात मेगु देशं हे नयाबी । थ्व स्थिति कन्हय् मवयेमा धका: जक झीसँ थ्व खँ थन धयाच्वनागु ख:, न्ह्यनेगु न्हाय्पं दुसाला न्यने हे मा: ।

पद्मरत्न तुलाधर(नाय:, ने.भा.मं. खल:,नेपाल भाषीपाखे)

'लाइट पत्रिका' – न्हापा थ्व हे क्याम्पसया यूनियनं पिकाइगु थ्व पत्रिकाय् अंग्रजी व नेपाली जक लेखत तइगुलिं जिमिसं उकिइ नेवा: भाय्या लेखत नं तयेत इनाप याना, तर मत: । अथे हे अन जूगु सांस्कृतिक कार्यक्रमय् छपु नेवा: म्ये नं तयाब्यु धका: धयाबलय् नं तयामब्यू । उकिं उकिया विद्रोह कथं जिमिसं 'लाइट' या नेवा: भासं अनुवाद कथं 'ज:' पत्रिका पिकाया, नापं नेवा: भाय् जक दुगु छगू बिस्कं हे सांस्कृतिक कार्यक्रम नं याना ।

यदि झीसँ थ:त नेपाली धका: तायेकेगु ख:सा झीसँ थ्व नं तायेके मा: कि थन खस, नेवा:, तामाङ आदी जातियापिं मनूत च्वनाच्वंगु दु । अले उमिगु थ:थ:गु हे कथंया भाषा, संस्कृति दु । न्हापान्हापा राणातय्सं थनया मेमेगु भाषा जातितय्त त्यलातया: नेपाली छगू जक मानेया: बलय् च्वनिग:या नेवा: जातिपिन्स राजनीतिया नापनापं भाषिक आन्दोलन नं या:गु ख: व हे

आन्दोलनया फलस्वरूप, उपलब्धि स्वरूप नेवाःतयसं रेडियो नेपालय् ५ मिनेट-या नेवाः भासं समाचार न्यने दुगु खः । थुकि सी दु, गवलय् गवलय् थन नेपालय् प्रजातान्त्रिक आन्दोलन ब्वलनावल उबलय् उबलय् नेवाःतयसं भाषिक आन्दोलन थनाहःगु दु । थ्व क्रम थौं नं जारी दु, तर थौं आः थ्व क्रम नेवाःतय्के जक मखुकि तामाङ, गुरूङ्गतय्के नं न्यनाः वनाच्वंगु दु । यदि थ्व भाषा आन्दोलनयात राजनीतिक रूपं संचालन याये मफुत धाःसा निश्चित रूपं कन्हय् वनाः साम्प्रदायीक रूपं आन्दोलन जुल धाःसा थ्व देशं तःधंगु दुर्दशा भोगे याये मालिइ । छायकि मेगु देशय् गनकि झीथाय् थें हे थीथी जाति, भाषा दु, अन थ्व हे समस्यां यानाः थीथी साम्प्रदायीक दंगा जूगु झीसं स्यू । झी थाय् देशय् झीगु भाषिक अधिकार खोसे यानातःसां झीसं छगू जाति मेगु जातियात आक्षेप वियाच्वनागु मदु । धाये त्यनागु छु धाःसां झी नेपाःमितय्के साम्प्रदायीक भावना मदु । उकि थःथःगु भाषिक मान्यता कायेत, भाषिक आन्दोलन यायेत झीसं साम्प्रदायीक विचाः कयाः नं पलाः ल्ह्वनेमाः कि झीगु भाषिक अधिकार खोसे यानातःगु दु, तर झी नेपाली भाषाया विरोधी मखु । संविधानय् नेपाली भाषा, देवनागरी लिपियात जक राष्ट्रिय धकाः मेमेगु भाषा लिपि राष्ट्रिय खः वा अराष्ट्रिय खः धकाः जि रापंय् न्ह्यसः तयागु खः । रापंय् नेपाली भाय् मसःम्ह लक्ष्मी जिहं मैथिलि भाषां थःगु न्वचू ब्यूबलय् अन थ्व मजिल ,नेपाली भाषां न्ववानेमाः धकाः आपत्ति क्यन, जबकि संविधानय् तकं उल्लेख मदुकि रापंय् नेपाली भासं जक हे न्ववायेमाः धकाः । संविधानय् नेवाः मैथिलि, तामाङतय्सं रापंय् चुनाव त्याके मदु धकाः धयातःगु मदु, तर चुनावय् त्याःपिं गैर खसतयसं थःगु भासं रापंय् न्ववाये मदुगु ब्यवस्था संविधानय् दुसा झीसं उकिया विरोध यायेमाः । थुकथं भाषाया मामिलाय् नं संविधानय् यक्वं त्रुटित दु । यदि झी नेपालीत फुक्क थ्व देया साझा फुलबारी खःसा थन फुक्क स्वांतयसं मंकाः कथं ह्वयेदयेमाः धैगु दुसा रापंय् नं फुक्क भाषां न्ववाये दयेमाः, तर मदु । उकि थुकियात झीसं राजनीतिक रूपं कायेमाः । यदि झीसं थ्वैंत छगू राजनीतिक आन्दोलनया इकाईया रूपय् विकास याये मफुत धाःसा थ्व छगू साम्प्रदायीक रूपं विकास जुइफु । उबलय् देयात तःधंगु हे नोक्सानी जूवनी । उकि उबलय् नं साम्प्रदायीक दंगा जुल धाःसा उकिया जिम्मेदार थ्व हे सरकार जुइ । तर, थथे हे जक धायेबलय् झी थःगु जिम्मेदा-

रीं अलग च्वंवंगु जुइ । पंचायती व्यवस्थायात जक उकिया जिम्मेदारी बयन धा:सा झी थ:गु जिम्मेदारीं बिस्यूं वंगु जुइ, छाय्कि पंचायती व्यवस्थाला कन्हय् न्हना वनेफु । उबलय्या इलय् जनताया दथुइ जुइगु थ्व दंगाया जिम्मे-दार झी नेपाली जनता जूवनी । उकिं झीसं, गनं, गब्लें भाषाया खँय् देया जनता विभाजित जुया: साम्प्रदायीक आन्दोलन मन्ह्याकेमा धका: झीसँ जिम्मेदारी काल धा:सा जक झीगु भाषा आन्दोलन सही दिसाय् वंगु जुइ । उकिं झीसँ थ्व भाषा आन्दोलनयात सीमित जातिलिसे जक स्वाना: न्ह्याके मज्यू । छखे प्रजातान्त्रिक आन्दोलन जुयाच्वंथाय् मेखे भाषा आन्दोलन न्ह्यात धा:सा उकियात प्रजातान्त्रिक आन्दोलन स्यंकेत स्वइगु धका: धयाच्वंगु दु । सुं सुं नेतातय्सं प्रजातन्त्र वल धा:सा भाषाया समस्या अथें हे ज्यनी धका: धया-च्वंगु दु, तर थथे धायेवं तुं छु प्रजातन्त्र मव:तले भाषा आन्दोलन याये हे मयायेंगुला ? पंचायती व्यवस्थाया २५ वर्षया ई दुने जुइ मखंगु नेवा:, तामा-ङ भाषाया विकासया परिपूर्ति याइम्ह सु ले ? थुकथंया खं याना: गुलि भाषात लोप जुयावने धुंकल, अझ जुइगु अवस्थाय् दनी, आ: लोप जुइ धुंकूगु भाषा, लिपिया जिम्मेदारी पंचायती व्यवस्थायात जक बियां जक मज्यू थुकिया निंति थ:गु जिम्मेदारी पूवंकेया लागिं झीसँ व लोप जूगु भाषा,लिपियात हानं म्वाकेमा: ।थनया फुक्क भाषाया समस्या राजनीतिलिसे स्वानाच्वंगुलिं उकिइ झीसँ, राष्ट्रिय, दृष्टिकोण तया: राजनीतिक दृष्टिकोणं विचा: यायेमा: । राष्ट्र दुनेया फुक्क मूर्त, अमूर्त वस्तुत राष्ट्रिय ख:सा राष्ट्र दुनेया फुक्क भाय्त राष्ट्रिय भाय् ख: । झीसँ नेवा:, तामाङ वा मैथिलि भाय्यात समान अधिकार माल धका: धयाबलय् झीत नेवा: भाय्, तामाङ भाय्यात राष्ट्रिय भाय् यायेत स्वइपिं खतरनाक मनूत ख: धका: दबे यायेत स्वयाच्वंगु दु । तर वास्तवय् सुनानं थ:थ:गु भाय्यात राष्ट्र भाय् धका: दावा मया: । झीपिं फुक्कस्यां थौं तक नेपाली भाय्यात माने याना वयाच्वनागु दु । झीपिं न्ह्यागु हे भाय् ल्हाइपिं जूसां नेपाली भाय् सकस्यां थूगुलिं थुकियात झीसँ माध्यम भाषा कथं प्रयोग याना वयाच्वना । उकिं झीपिं नेपाली भाषाया विरोधी मखुकि वर्तमान पंचाय-ती सरकारया असमान भाषनीतिया जक विरोधी ख: । मेगु लोप जुइत्यंगु भाषं शिक्षा प्रचार याना:, ग्रन्थ पिकाना:, उकियात संरक्षण बीगु राज्यया कर्तव्य ख: । आ: लोप जुइत्यंगु फुक्क भाषातय्त जोगे यायेगु भाषिक चेतना वयेके

माःगु दु। खस्तला राजनीतिक चेतना हे मबःकि भाषिक चेतना वयेके थाकु। थ्व भाषा सम्बन्धी सही नीति नालाः जनतायात बीगु ज्या विद्यार्थी-पिन्सं याःसा ज्यू। श्री ५ या सरकारं थन छगू हे जक भाषायात छ्यलाच्वंगु दु। उगिगु कथं थनया ५४% जनतां जक नेपाली भाय् थू, ४६% तं पटक्क हे मथू। कृषि कार्यक्रम संचालन याइ नेपाली भाषं, तर ४६% तं मथूगु भाषं प्रचार जुइबलय् नेपाली भाय् मथूपिं कृषकपिन्सं कृषिइ वःगु न्हूगु प्रविधित गथे यानाः थुइ? याकनं शिक्षास्तर थकायेत जनतातय्त मातृभाषां शिक्षा बीमाः धैगु गुगु अन्तरराष्ट्रिय सहमति दु, उकियात तकं वेवास्त याःगु दु। थःगु मां भासं शिक्षा काये दइगु मानवोचित अधिकारं बंचित जुइगुलिं झीसँ थ्व भाषा आन्दोलनयात मानवाधिकार आन्दोलनलिसे स्वाना यंकेमाः। जिगु गुनासो सरकारलिसे जक मखु थनया राजनीतिक पुचःतय्लिसे नं दु, गुगु पुचःतय्सं नेपालय् प्रजातन्त्र हयेगु खँल्हानाच्वनसा थन देसय् भाषाया समस्या गुकथं ज्यंकेगु धैगु खँयात स्पष्ट मयाःनि। मानवाधिकारया प्रतिवेदनय् विश्वया फुक्क जनतां थःथःगु मातृभासं शिक्षा काये दयेमाः, मखुसा उगिगु मानवाधिकार हनन् जूगु ठहरे जुइ धयातःगु दु, तर झीथाय् थुगु न्ह्यसः पाखें मानवाधिकार हनन् जुयाच्वंगु दु। झीगु राष्ट्रिय एकटा छगू जाति, छगू भाषाय् मखुकि थनया फुक्क जातिया मौलिक भाषा, संस्कृतिइ आधारित जुयाच्वंगु दु। उकिं थन राष्ट्रिय एकटा कायेम यायेगु खःसा थन खोसे जुयाच्वंगु फुक्क अधिकारया बहाली जुइमाः, राष्ट्रियताया गिर्ति, उकिं भचा सःस्यूपिं छिकपिं थुज्वःपिं विद्यार्थीपिन्सं थुखेपाखे भचा गंभिर रूपं पलाः न्ह्याकाः थुकथंया हे छलफल इलय् ब्यलय् यानावन धाःसा छन्हु मखु छन्हु झीसँ थ्व समस्याया समाधान चूलाके फइ। जिपिं आः तक ब्वनाच्वनागु दु, देशय् न्ह्यागु जूसां मतलब मदु, कन्हय्या खँ कन्हय हे स्वये धकाः च्वन धाःसा निश्चित रूपं नं थ्व समस्या ज्वने फइमखु थन झन झन संकट वइ। छिकपिं विद्यार्थीपिन्सं थ्व जिम्मेदार पूवंकेमाः, मेमेगु देशय् नं पूवंकेगु ज्या जुयाच्वंगु दु। थ्व भाषिक न्ह्यसः नेवाःतय्गु जक न्ह्यसः मखु, राष्ट्रिय न्ह्यसः खः उकिं थ्व न्यंकेत झीपिं थीथी जातियापिं छथाय् मुनाः थुकिइ छलफल यायेमाः। थुकथंया गोष्ठीयात झीथाय् न्यंकायंके माःगु दु।

सुभाष नेवाङ्ग (अधिबक्ता, लिम्बू भाषीपाखें)

मानवअधिकार सम्बन्धी अन्तरराष्ट्रिय घोषणा पतिइ न्ह्यथना तःथें हे

झीगु देया संबिधानय् नं थ्व देशय् गुलि नं भाषा, जाति, धर्म दु व फुक्कं समस्त रूपय् छगू राष्ट्र खः धकाः धयातःगु दुसां व हे सम्बिधानं नेपाःयात "छगू जक हिन्दु राष्ट्र" धकाः घोषणा यानातःगु दु। नापं कानून नं व हे कथंया दयेकातःगु दु। अथे हे वहे सम्बिधानया प्रावधान कथं थन लिंग भेद, जातिभेदया आधारय् मखुकि मेमेगु हे खँया आधारय् मनूतय्त ज्याय् तयेगु धँगु नीति दयेकातःगु दुसां झीगु वास्तविकता धाःसा थुकिया पाय्‌छि अःखः जुया-च्वंगु दु।

अले, राष्ट्रिय एकताया सन्दर्भय् भाषा दक्कलय् मूवंगु खँ खः। देया फुक्क जातितय्‌सं थःथःगु भाषा ब्वलंकेगु मौका काये मखंतले राष्ट्रिय एकता कायम जुइ फइमखु। उकि थःथःगु भाषायात ब्वलंकेगु ज्वलय् फुक्क भाषाभाषी-पिन्स थःथःपिनिगु लागाय् भाषा आन्दोलनत यानाच्वंगु दु। तर थनदुगु थ्व थीथी भाषातय्‌गु वास्ता मयासें थनया सरकारं नेपाली भाय् छगूयात जक 'राष्ट्रिय भाय्' धकाः नाला बयाच्वंगुलि यानाः मेमेगु भाय् ल्हाइपिं जनजाति-पिंसं 'अय्‌सा थःपिनिगु भाय् अराष्ट्रिय जूवनला ?' धँगु तायेकाच्वंगु दु। वास्तवय् थीथी जनतात मिलय् जुयाः छगू राष्ट्र बने जुइ धाःसा व थीथी जनतां ल्हाइगु फुक्क थीथी भाय्‌त नं राष्ट्रिय हे जुइ। थ्व देया गुगु भाय्‌यात दक्कलय् च्वय् तयेगु वा फुक्क भाय्‌तय्‌त छगू हे तगिनय् तये ज्यू लाकि मज्यू धकाः धायेत न्हापां थनया स्थितियातनं थुइकेमाः। थन रूस व चीनया भाय् गथे चिनया हान् भाय् थें गुगुं छगू भाय्‌यात ८०% मनुखं ल्हानाच्वंगु नं मदु। अथे हे कोरियाय् थें थन नं छगूयां छगू जक भाय् दयाः भाषा समस्या ब्वलना मवः धँगु नं मदु। तर थनया सरकारं थुपिं देतय्‌गु त्यूत्यू बनाः थन छगू जक भाषायात कय्‌च्याःगुलि मेमेगु भाय् ल्हाइपिं मनूतय् नुगलय् घाः लानाच्वंगु दु। खासला राष्ट्रिय एकता बल्लाकेगुया नामय् सरकारं हे 'थ्व झीगु माध्यम भाय् खः' धकाः त्वकय् याये म्वाः। राष्ट्रिय एकता धँगु छगू भाय्‌या कारणं क्वातुइ-गु मखु, थ्वला छगू सन्तुलित व संविवेकपूर्ण धारणां हे जक क्वातुइ अथे हे माध्यम भाय् धँगु नं सरकारं बीवं जक दइगु मखु, थ्वला थःथमं विकसित जुयावइ।

यदि सरकारं छगू जक भाषायात उत्थान यानाः मेमेगु भाय्‌यात थःथःपिन्सं हे उत्थान यायेत छुट बियातयागु दु धकाः जक भाषा समानताया

धक्कु त्व:तल धा:सा व गलत ख: । यदि फुक्कं भाय् समान ख:सा विकसित जुइत फुक्कसितं ग्वाहालि बीमा: । फुक्क भाय्त विकास जुयावलकि राष्ट्रिय एकता च्छासुइ मखु, बल्कि झं क्वातुयावइ । तर थनला सरकारं गलत तथ्यांक क्यना:सां खँय् भाय्यात अप्व:सिनं ह्लाइगु भाय् धका: थ्वैत राष्ट्रिय भाषा वा माध्यम भाषा कथं नालाच्वन । बास्तवय् सरकारंला फुक्क भाय्यात स्वतन्त्र रूपं त्व:ता बिया: उकिया लिपा सकस्यां माने या:गु माध्यम भाय्यात नालेमा:गु ख: । थुगु अवस्थाय् जनतापाखें खँय् भाय् हे, वा नेवा: भाय् वा लिम्बू भाय्-यात नं माध्यम भाषा कथं माने यायेफु, वा उबलय् छता निता भाय्त तना नं वनेफु । तर न्ह्याथे जूसां झीसँ नाले हे माली ।

तर, छगू भाषा वा जातिया उत्थानया निंतिं मेगु जाति वा भाषाया तुति ज्वना: साला कायेगु धा:सा साम्प्रदायीकता ख:, थुकिया झीसँ विरोध यायेमा: । थौं तै स्वांत ह्वयाच्वंगु थ्व मंका: वयबया फुक्क स्वांत बांलाक ह्वयेकेगु ख:सा अुमित समान रूपं ह्वयेगु मौका बीमा: । अले जक जनताया एकता बल्लाइ, बांला:गु भबिष्य वुगु नेपा: दइ ।

मणिराज उपाध्याय [सभापतिया थासं, ने. पत्रकार संघपाखें]

दक्कलय् न्हापां थुज्व:गु चिक्कुसे च्वंगु इलय् तकं शिष्टपूर्वक भाषण न्यनादीगुलिइ जिगु सुभाय् दु ।

आ:, थौंया थ्व 'नेपालया राष्ट्रियताया सवाल, भाषा आन्दोलन व उकिया उपयोगिता' विषययात कया: छिकपिं सकस्यां थ:थम्हं हे छलफल यायेफये धुंकूगु दु । मनथन यायेफये धुंकूगु दु । थ्व विषयया समस्या ज्यंकेत थुज्व:गु सहलहयात व्यवहारिक रूपय् गथे याना: छ्यलेगु धैगु पाखे नं झीगु विचा: क्वसायेमा: धासें थौंया थ्व सभा विसर्जन याये । सुभाय् !

माष्टर – cubic धा:गु छु ?

विद्यार्थी – क्यूबाया भाय् सर ।

'जः' दँपौ ल्याः १३ पिथनेत हापं बियाः ग्वाहालि यानादीपिं भाजु । मय्जुपिं

त्रि–चन्द्र क्याम्पसपाखें

झितकाः–

प्रा. जुजुकाजि, प्रा. सानुबाबु साय्मि, प्रा. अमीर बज्राचार्य, प्रा. गौरी-शंकर श्रेष्ठ प्रा. गोबिन्ददेव पन्त, प्रा. भारती अधिकारी, प्रा. नबिना तुलाधर, प्रा. रुपक राजभण्डारी, प्रा. ध्रुबदास मुल्मी, प्रा. शिब, प्रा. बिमला मानन्धर, केशबलाल श्रेष्ठ, सुरेन्द्रमान सिं, सुमनकोष श्रेष्ठ, अनिलरत्न स्थापित, निशा तुलाधर, मिलन+सरिता+उषा (३०।-), राजाराम श्रेष्ठ, राजेश श्रेष्ठ, देवराज सुब्बा, सुशीला प्रजापति, मञ्जु श्रेष्ठ, इन्द्रनारायण वैद्यश्रेष्ठ, राजेन्द्र श्रेष्ठ, सुनिता तुलाधर, सुरेन्द्र माथेमा, पवित्रभक्त (६।-)

च्यातका व चाःचु :–

सागरकुमार सिं, दिलमान महर्जन, रोशन मानन्धर, तुलसीराम प्रजापति, अष्टबहादुर, अनिता श्रेष्ठ, दुर्गा नकर्मी, गगन राजकर्णिकार, कान्ति के. सी. पुष्कर थापा, रामगोपाल श्रेष्ठ, नारायण फुंयाल, किशोरलाल श्रेष्ठ, शैलेस प्रधान, प्रशान्त मानन्धर, निर्मल बज्राचार्य, जयन्ती नेवाः, सुकन्या श्रेष्ठ, रिता साय्मि, निता कर्माचार्य, कृष्णकाजि भोंमि, जितेन्द्र मानन्धर, रोशनी महर्जन, अल्का, अनिलमान शाक्य लक्ष्मण जोशी, शुसील रत्न स्थापित कन्हैया प्रधान,सत्येन्द्रमानगति शाक्य, पुरुषोत्तम मानन्धर, बिनोद बांसकोटा

शंकर देव क्याम्पसपाखें

झितका व चाःचू :– सर्वज्ञरत्न तुलाधर, ज्ञानेन्द्रमान श्रेष्ठ, प्रविण तुलाधर, बिद्यासुन्दर शाक्य, निरञ्जन भट्टराई, अनु शाक्य, सुनिता श्रेष्ठ, करूणादेवी शाक्य, ओमकर शाक्य, गोकुल कृष्ण(८।-),दिनेशरत्न शाक्य(८।-)

पिपल्स क्याम्पसपाखें

झितका व चा:चु :– प्रतापमान शाक्य, द्वारिकानारायण मानन्धर, संजिब महर्जन, प्रकाश श्रेष्ठ, बालकृष्ण श्रेष्ठ, विजय श्रेष्ठ, रमेश शाक्य, रिता सुबाल, अनिल श्रेष्ठ राजेश चित्रकार, गौरीशंकर डंगोल, सुमती श्रेष्ठ, रचना मानन्धर,रामचन्द्र श्रेष्ठ (८।-) , राजन डंगोल (८।-),

च्यातका व चा:चु:–राजेन्द्र शाक्य, शान्ति शाक्य, प्रसिद्धरत्न तुलाधर, सुरेश शाक्य, जमुना शाक्य, अञ्जु श्रेष्ठ, मिलन शाक्य, विजयकृष्ण श्रेष्ठ, हर्ष महर्जन, राजेन्द्र मानन्धर, उमादेबी बज्राचार्य, श्री कृष्ण, चतुरानन्द शाक्य, निर्मल, रामकृष्ण ज्यापु, मदनभक्त रञ्जित, देवरत्न महर्जन, पुष्परत्न शाक्य

रत्न राज्य लक्ष्मी क्याम्पसपाखें

झितका व चा:चु :– सुरेश मानन्धर (१६।–), राजेन्द्र मानन्धर (१२।–), उदयहर्ष बज्राचार्य, हरिकृष्ण मानन्धर, बिजय श्रेष्ठ, रीता 'सगं', संजयराज शाक्य, राजकिरण शाक्य, रामेश्वर बानिया, श्याम टेंगल, दिलकाजि शाक्य(६।–), सरिता सायमि(८।–), प्रेमरत्न शाक्य(१३।–),

अमृत क्याम्पसपाखें

च्यातका व चा:चू :– हसनकुमार बज्राचार्य(१०।–), जुनु डंगोल (१०।–) प्रमोद श्रेष्ठ, रामकृष्ण मैनाली, आशाकाजी महर्जन

पब्लिक यूथ क्याम्पसपाखें

च्यातका व चा:चू :– रवीन्द्र(१० –), नरेन्द्र सिं(१०।–) पूर्णचित्रा प्रधान(१०।–), रिता श्रेष्ठ(१०।–), जि रत्न, राकेश प्रधान, बुद्धप्रशाद मानन्धर, सत्वराजा सायमि

सरस्वती क्याम्पसपाखें

झितका व चा:चू :– प्रभावती श्रेष्ठ, जलजला राजवंशी, निर्मला श्रेष्ठ, समिनतारा तुलाधर, कल्पना श्रेष्ठ, तीर्थबहादुर पसलख(६।–), रोहिता(८।–) सागर बज्राचार्य(८।–), राजकृष्ण श्रेष्ठ(८।–)

ताहाचल क्याम्पसपाखें

च्यातका व च्यातकां अप्वः :– नरेन्द्र नापित(१०।–), रविन्द्र शाक्य (१०।–), सानुराजा महर्जन(१०।–), मनरत्न 'स्वां'(६।–), कमलनारायण मानन्धर, राज तुलाधर, अशोकरत्न बज्राचार्य, प्रितमलाल श्रेष्ठ, हेरानन्द शाक्य

पुल्चोक क्याम्पसपाखें

च्यातका व च्यातकां श्रप्वः :– गंगालाल श्रेष्ठ(१०।–), सुमन बाद्य-कार, मनराजा रंजित, गोबिन्द ब्यन्जनकार, राजेन्द्र 'नीरस' श्रेष्ठ, सुज 'सागर' श्रेष्ठ, भुवनलाल शाक्य, सुरेश शाक्य(१०।–)

ल क्याम्पसपाखें

ज्ञितका व चाःचू :– सुरेन्द्र श्रेष्ठ, बि. के. महर्जन, विष्णुप्रशाद रुपाखेती(८।–), लक्ष्मण कर्माचार्य(८।–)

पाटन संयुक्त क्याम्पस पाखें

ज्ञितका व चाःचू :– राजेन्द्रबज्र बज्राचार्य (२०।–), किरण श्रेष्ठ, प्रदीप श्रेष्ठ, भीमलाल महर्जन (८।–), देब कृष्ण(८।–)

कास्रे क्याम्पसपाखें

च्यातका व च्यातकां श्रप्वः :– लक्ष्मीकृष्ण ताम्राकार(१०।–), गीता बुधाचार्य, पुरुषोत्तम ताम्राकार

रुड्की बिश्वविद्यालय पाखें

शशिन्द्र बज्राचार्य(१७।–), बिमल तण्डुकार(१७।–)

थीथी क्याम्पस पाखें

बिश्वराम रजौरा,भक्तपुर क्याम्पस(८।–), शोभा सि पद्मकन्या क्या. (१०।–), बालकृष्ण श्रेष्ठ(८।–), हरिगोबिन्द श्रेष्ठ(८।–) महालक्ष्मी क्या. तारादेवी तण्डुकार(८।–) महेन्द्ररत्न क्या.

धर्मकिर्ति बिहारपाखें

ज्ञितका व चाःचू :– केशरी शाक्य, सरीता, शर्मिला तुलाधर, रमिता शाक्य, दिब्या ताम्राकार, कमलतारा बज्राचार्य, उर्मिला कंसकार, चन्द्रशोभा राई, ज्ञानीहेरा तुलाधर, प्रेमकुमार शाक्य(८।–), ध्रुबरत्न(८।–)

ठिमीपाखें ज्ञितका :–बाबुकाजी श्रेष्ठ, नेमकृष्ण श्रेष्ठ, सिद्धिमान श्रेष्ठ'

च्यातका :– कृष्णलाल लेखा, सरोज विक्रम लाछि, भीमहरी धनकें, शिवओम श्रेष्ठ, विन्दुप्रताप जोशी, नारायणभक्त सिबेजाः, बाजुकाजी नानी, बाबुकाजी मानन्धर, चन्द्रकृष्ण नानी पूर्णकृष्ण श्रेष्ठ रत्नमान श्रेष्ठ

नेपाल लिपि गुथिपाखें बिजेन्द्र 'विश्वास' दा- मचाराजा महर्जन १०।-

भवनविभागपाखें

च्यातका :– मनोहरादेबी शाक्य, अन्जु प्रधान, मणिदेबी जोशी, गंगा जोशी, प्रकाशबहादुर अमात्य, बिमला राजभण्डरी, जगदम्बा राजभण्डारी

नेपाल आदर्श मा. बि. पाखें

च्यातका व चाःचू :– श्यामप्रसाद वैद्य, राम महर्जन, अरूणबहादुर श्रेष्ठ, अरूण मानन्धर, केद्वारनाथ श्रेष्ठ, चिनिकाजी बज्राचार्य, सुगतरत्न बज्राचार्य, भुषणप्रसाद श्रेष्ठ(१०।–), हरेन्द्र शाक्य, प्रतिमा श्रेष्ठ, चैत्य रत्न स्थापित

परोपकार मा. बि.पाखें

च्यातका :– धनबहादुर श्रेष्ठ, उत्तमरत्न शाक्य, मोहन नेपाली

आनन्द कुटिपाखें प्रतिमा शाक्य(१०।–)

English Preprimary School–अन्जु सिं (१०।–)

नेपाल लिपि थपू पुचःपाखें

च्यातका :– अनिता सायमी, जयन्त श्रेष्ठ, गोपालकृष्ण सायमि, कृष्णमान श्रेष्ठ, सरोज डंगोल, लबकुमार छिपा

येंपाखें

झितका व चाःचू :– आशाकाजी बानिया, अशोकरत्न श्रेष्ठाचार्य, अमर बज्राचार्य, अशोकरत्न, जुनु तुलाधर, पुष्प बज्र, रुकमणि, चन्द्रशोभा, विणा तुलाधर, सुमित्रा मानन्धर, भाईराजा बज्राचार्य, दिलरत्न शाक्य, रोशन सिं, ए. स्यस्यः, बिकास सामाग्री, सुरेश डंगोल, रमेश चित्रकार, प्रविण स्थापित, राजेन्द्रप्रसाद माली, बिद्यासागर श्रेष्ठ, भाईराजा, इश्वरमान डंगोल, अमीर डंगोल, भरत सायमि, लेखनारायण, ओमकृष्ण श्रेष्ठ, रामदेबी सायमि, विनोद नेवाः, तुयुराम सायमि, मंगला कारंजित, विनय डंगोल, रमेशमान सिं, नानीबेटी डंगोल, जितनारायण डंगोल, सि. एच.टेलर्स,शिव इलेक्ट्रिक, महाबोद्ध कोल्ड ड्रिन्क्स, सुरेन्द्र श्रेष्ठ, हिरा बज्राचार्य, मोहन श्रेष्ठ, प्रकाश कुमार

च्यातका व चाःचू :– नरहरी लामिछाने, रायप्रसाद श्रेष्ठ, रमिता सिं,

विष्णुबहादुर श्रेष्ठ, नेपाल पेपर हाउस, श्यामकृष्ण महर्जन, राजगोरी शाक्य, आक्षरभक्त श्रेष्ठ, सबिना जोशी, राजेन्द्र स्थापित, गौतमरत्न स्थापित, हरिकृष्ण डंगोल, सुरेश मानन्धर, बालकृष्ण प्रजापति, नारायण कर्माचार्य श्यामकुमार श्रेष्ठ, रामशरण श्रेष्ठ, साधुरत्न स्थापित, शिबरत्न स्थापित गोपालरत्न श्रेष्ठ, श्यामकुमार डंगोल, दिनेश सार्यमि, ज:मतकृष्ण, सुनीलकुमार श्रेष्ठ

बलपाखें

ब्वासका व चा:चू :- पुष्प श्रेष्ठ, भक्तबहादुर श्रेष्ठ, पुष्पराज श्रेष्ठ, B. P. R. Pharma, नव जागृत वाचनालय, विन्दु चित्रकार

झिलका व चा:चू :- किरण श्रेष्ठ, सम्पूर्ण, सुवर्ण कृष्ण "प्वा:स्या:" १५।- विष्णु कार्की, शान्तालक्ष्मी तण्डुकार, नरेशमान शाक्य

सक्वपाखें

च्यातका व च्यातकां अप्वः :- रामदेवी सिं, सत्यनारायण श्रेष्ठ, जेनमैया श्रेष्ठ साबित्री श्रेष्ठ, न्हुछेलक्ष्मी श्रेष्ठ, विष्णुप्रसाद श्रेष्ठ, बलराम श्रेष्ठ, लक्ष्मीप्रसाद श्रेष्ठ, माधव श्रेष्ठ, जीवन श्रेष्ठ, दिलिप श्रेष्ठ, गोपाललाल श्रेष्ठ' सिद्धिहर्ष "गामा", नित्यराजमुनि बज्राचार्य, शम्भुमान, कुमार श्रेष्ठ

ख्वपपाखें

तिलकमोहन मजारी (१०।–), सत्यप्रसाद प्रजापति, (१०।–)

किर्तिपूरपाखें

बेखालाल (८।–), चिरीभाई ज्यापू (१०।–), पूर्ण महर्जन (१०।–), विकास महर्जन (८।–)

पनौतिपाखें

ध्रुबकृष्ण ताम्राकार (१०।–), राजन श्रेष्ठ (८।५०), शिवराम ताम्राकार (१०।–), बुद्धरत्न बुद्धाचार्य (८।–)

थापाथली वयाम्पसपाखें

झितकाः– रमेश कुमार श्रेष्ठ, धर्म महर्जन, प्रवेश रत्न शाक्य, नर बहादुर (८।–), शिव चन्द्र महर्जन (८।–)

'जः' १३ या ल्याःचाः

दुहांवःगु		पिहांवंगु	
हापं पाखें –	३,४३६।१७	भ्वं ६ रीम २२५ टाउया	१,३५४।५०
साधारण दुंजः पाखें	१५२।–	छपाई १२ फर्मा ७ पेज	२,७८१।–
बिज्ञापनं वयेधुंकूगु	३९४।–	कभर भ्वं	३७०।–
मचाः निगु	२,६३९।३३	कभर छपाई (निगू रंग)	१८०।–
		बाईडिङ्ग (१३ फर्मा)	४५५।–
		चन्दा पायड व दुजः पायड (छपाई, भ्वं)	४१५।–
		ने. भा. मं. खल:या निंति ११०८ न्हूदँया भिडियो मुभि कायेत	३९६।–
		कभर ब्लक (शरद रंजीत, चीनीकाजी-साभार बुलुमि ल्याः ३ व जः ल्याः १२)	
		ब्लक (सियागु)	४५।–
		व्यवस्थापन खर्च	३,७५।–
		बिबिध खर्च	२,५०।–
फुक्क यानाः	६,६२१।५०	फुक्क यानाः	६,६२१।५०

१. च्यातका व च्यातकां अप्वः हापं बियादीपिन्त 'जः' छपौ दे छायेगु ग्वसाः दु।

२. हापं बियादीपिं पासापिन्सं थम्हं हापं बियाम्ह पासायाके 'जः' कायेया निंति स्वापू तयादिसँ।

३. हापं म्हयादीपिं पासापिन्सं पत्रिका यौनेया निंति ने. भा. सा. पाला नाप स्वापूतया दीसँ।

४. च्वये नां धलखय् हापं बियाः नं सुयागुं नां त्वःफ्यूगु दुसा हापं म्हयादीम्ह पासालिसे स्वापू तयादिसँ। नापं नां दुमथ्याःगु कारण पायड पालास दुमथ्यंगुलि खः।

दांभरि

मू :– झितका । थाकू – न्यू ज्ञान प्रिन्टर्स, लगं, ज्याः बाहाः, येँ ।